

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЧЖАН ЮВЕНЬ

УДК 378.4.017:32(510+477+44)

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТУДЕНТІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ КНР

спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
(доктора філософії)

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Чжан Ювень
(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник: Ткачова Наталія Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор

Харків – 2020

АНОТАЦІЯ

Чжан Ювень. «Формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР». – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. – Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2020.

Дисертація присвячена дослідженню теорії та практики реалізації процесу формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР. Доцільність наукового осмислення окресленої проблеми посилюється необхідністю усунення низки виявлених суперечностей, наявних у сучасній педагогічній теорії та практиці, зокрема: між потребою української держави в компетентних фахівцях, здатних успішно взаємодіяти з носіями інших культур в умовах глобалізованого суспільства, та недостатнім рівнем сформованості полікультурної компетентності у випускників університетів України; між формулюванням китайськими вченими актуальних для сьогодення теоретичних положень про формування цієї компетентності у студентів та незадовільним рівнем осмислення й узагальнення зазначених положень для можливості їх упровадження в українських університетах; між наявністю передового досвіду формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР та відсутністю інформаційно-методичного забезпечення його творчого застосування в освітньому процесі українських університетів.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вперше: з'ясовано ступінь наукової розробленості проблеми формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів; проаналізовано й систематизовано теоретичні положення науковців про формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР; на основі зіставлення й узагальнення точок зору різних учених визначено суть, структуру та зміст зазначеної компетентності у студентів сучасних

університетів; на основі проведення порівняльного аналізу практики формування полікультурної компетентності студентів в університетах України та Китаю виявлено загальні й особливі характеристики цих процесів; визначено перспективні напрями творчого використання педагогічно цінних доробок китайських фахівців з проблеми формування полікультурної компетентності в умовах українських університетів. Дістали подальшого розвитку педагогічні ідеї щодо форм, методів, засобів формування полікультурної компетентності студентів у сучасних університетах. До наукового обігу введено значну кількість (69) невідомих та маловідомих документів, пов'язаних із формуванням полікультурної компетентності студентів китайських університетів.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що узагальнені теоретичні ідеї й систематизований досвід формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР, сформульовані автором теоретичні положення та висновки можуть стати в пригоді для підвищення ефективності зазначеного процесу в українських закладах вищої освіти.

Матеріали та висновки проведеного дослідження можуть бути використані для укладання підручників, навчально-методичних посібників, оновлення змісту лекційних, семінарських та практичних занять з педагогіки, історії педагогіки та порівняльної педагогіки; у системі підвищення кваліфікації викладацьких кадрів.

У процесі проведення наукового пошуку було визначено й зіставлено тлумачення китайськими й українськими вченими таких ключових понять дослідження, як «компетентність», «полікультурність», «транскультурність» тощо. Основна увага наукових розвідок зосереджувалася на аналізі точок зору науковців щодо визначення основного ключового поняття дослідження «полікультурна компетентність». Як з'ясовано, українські вчені під зазначеною категорією розуміють: набір відповідних знань, умінь, якостей, цінностей людини; інтегративну характеристику особистості, що забезпечує успішність її життєдіяльності в умовах полікультурного суспільства;

здатність особи адекватно діяти в полікультурному середовищі; обізнаність, досвідченість людини в галузі полікультурної взаємодії тощо. У свою чергу, у китайській науковій літературі поняття «полікультурна компетентність» визначається як: інтегрована якість особистості, що проявляється в її спроможності успішно взаємодіяти з іншими членами суспільства на засадах прояву взаємоповаги, недопущення дискримінації іншої людини через її національні, культурні, мовні чи інші відмінності; складне цілісне утворення, що включає в себе знання, переконання, здібності, моральні норми, звичаї, які кожна людина як член суспільства має засвоїти для успішної життєдіяльності в сучасному полікультурному соціумі; спроможність учасників взаємодії ефективно спілкуватися в конкретному полікультурному середовищі, в якому кожний співрозмовник має можливість реагувати на слова та дії свого партнера з точки зору власних інтересів та намірів; здатність людей конструктивно взаємодіяти між собою на основі врахування культурної самобутності співрозмовників, що дозволяє своєчасно убирати перешкоди культурного плану та попереджати негативні наслідки спілкування тощо.

На основі аналізу наукової літератури, зіставлення й узагальнення поглядів на порушену проблему українських і китайських учених у дослідженні визначено, що полікультурна компетентність – це інтегративне особистісне утворення, що комплексно поєднує в собі знання, уміння, якості, цінності людини, які забезпечують її здатність ефективно взаємодіяти з представниками інших культур на засадах взаємоповаги, взаєморозуміння й толерантності, а також готовність зберігати й подалі розвивати розмаїття форм культурного самовираження в умовах глобалізованого суспільства. Також зроблено висновок про те, полікультурна компетентність студентів університетів включає такі структурні компоненти: мотиваційно-потребнісний (розвиненість мотивів щодо оволодіння знаннями та вміннями полікультурної взаємодії, наявність потреби в їхньому постійному вдосконаленні); емоційно-ціннісний (прояв позитивного ціннісного

ставлення до інших культур та їх носіїв, відчуття позитивних емоцій від спілкування з представниками інших соціокультурних спільнот); когнітивно-функціональний (сформованість знань про сутність культури, культурні особливості різних народів, правила та норми міжкультурної комунікації, а також умінь, необхідних для здійснення полікультурної взаємодії: інтелектуальних, організаційних, комунікативних, рефлексивних); особистісний (сформованість особистісних якостей, необхідних для реалізації полікультурного спілкування: емпатійність, толерантність, доброзичливість тощо).

У дисертації також узагальнено досвід формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР. Як встановлено, важливе місце у формуванні полікультурної компетентності майбутніх фахівців у китайських університетів займає вивчення студентами різних навчальних дисциплін (іноземні мови, соціологія, філософія, політологія, міжкультурна комунікація, вступ до історії західної цивілізації, антологія зарубіжної історії, сучасна світова історія, просвіта в Європі, дослідження європейської інтеракції, історія зарубіжної педагогіки, теорія та практика кураторства тощо).

У дослідженні визначено, що процес формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів здійснюється не тільки в їхній аудиторній, але й позааудиторній діяльності. Так, для майбутніх фахівців систематично проводять лекції, зустрічі з вітчизняними та зарубіжними фахівцями у визначеній галузі, диспути, «круглі столи», на яких обговорюються різні аспекти проблеми формування полікультурної компетентності в студентської молоді.

Китайських студентів залучають також до участі в науково-дослідній діяльності наукових центрів університетів з відповідної тематики, створення міжнародних наукових проектів, а також проходження стажувань у зарубіжних університетах та інших організаціях, що дає молодим людям змогу краще ознайомитися з культурними традиціями різних народів, а після повернення додому донести до відома інших представників університетів

інформацію про результати свого стажування. Ефективним способом формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців є залучення їх до участі в науково-практичних конференціях і семінарах, майстер-класах відомих зарубіжних фахівців. Студенти також беруть участь у різних міжнародних організаціях, зокрема в діяльності Міжнародної асоціації спілкування студентів тощо. У китайських університетах студентів залучають також до різних видів суспільно корисної діяльності, яка передбачає здійснення взаємодії з представниками різних культур.

На підставі вивчення педагогічно цінних доробок китайських фахівців з проблеми формування полікультурної компетентності студентів університетів Китаю визначено такі перспективні напрями творчого використання цих доробок: залучення студентів до проведення досліджень у наукових університетських центрах з різних проблем полікультурності; проходження майбутніми фахівцями стажувань у зарубіжних університетах чи інших організаціях з подальшим проведенням у КНР загальноуніверситетських заходів для презентації результатів реалізованих програм академічної мобільності; системна організація різних видів суспільно корисної діяльності студентів, участь в яких передбачає взаємодію з представниками інших культур.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми. Подальшої розробки потребують питання формування полікультурної компетентності студентів університетів в інших країнах, виявлення педагогічних умов підвищення ефективності цього процесу, а також організації майбутніми фахівцями самовиховання в указаному напрямі.

Ключові слова: полікультурна компетентність, університет, КНР, студент, досвід.

SUMMARY

Zhang Youwen. The Students' Multicultural Competence Formation at Chinese Universities. – Qualified scientific paper on the rights of the manuscript.

Thesis for a PhD in Pedagogical Sciences by Field of study 01 Education on specialty 011 Educational, Pedagogical Sciences. – G. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, 2020.

The thesis is devoted to the research of the theory and practice of implementation of the students' multicultural competence formation process at Chinese universities. The conducted research is aimed at solving a number of revealed contradictions existing in modern pedagogical theory and practice, in particular: between the actual necessity of Ukraine to train competent specialists that are able to interact with applicants from other cultures successfully under the globalized society conditions and the insufficient level of competence among graduates from multicultural high school; contradiction between the denomination of current theoretical developments on the formation of this competence among students by Chinese scholars and the poor level of comprehension and generalization of such guidance for the possibility to implement them into Ukrainian universities; contradictions between the availability of advanced experience in the students' multicultural competence formation at Chinese universities and the lack of information and methodological support for its creative application in the educational process of Ukrainian universities.

The scientific novelty of the research outcomes is that the degree of scientific elaboration of the students' multicultural competence formation at Chinese universities has been clarified for the first time. Moreover, the theoretical scientists' views on the students' multicultural competence formation at Chinese universities has been analyzed and systematized as well as on the basis of comparison and generalization of the points of view of Chinese and Ukrainian scholars, the essence, structure and content of the stated students' competence at modern universities were determined. Furthermore, on the basis of comparative analysis of the experience on the students' multicultural competence formation at Ukrainian and Chinese universities, the general and special characteristics of these processes were revealed. The pedagogical ideas on forms, methods and means of students' multicultural competence formation at modern universities have been

further developed. A considerable number (about 69 pcs.) of unknown and little-known documents, data, scientific developments and requirements related to the students' multicultural competence formation at Chinese universities were introduced into the scientific research.

The practical significance of the research is that the generalized theoretical ideas and systematic experience of the students' multicultural competence formation at Chinese universities as well as the theoretical statements and conclusions identified by the author may be useful for improving the efficiency of this process at Ukrainian higher education institutions.

Materials and conclusions of the conducted research can be used for the compilation of textbooks, manuals as well as to update the contents of lectures, seminars and practical classes in Pedagogy, History of Pedagogy and Comparative Pedagogy. Moreover, it can be used in the system of teaching staff retraining.

In the process of scientific search, the definitions by Chinese and Ukrainian scientists of key concepts of research such as "competence", "multiculturalism", "transculturality" etc., have been identified and compared. The main focus of scientific research was directed onto the analysis of the scientists' views on the definition of the "multicultural competence" as a basic key concept of research. As it has been found out, the Ukrainian scientists define the notion "multicultural competence" as a set of relevant knowledge, skills, qualities and values of a person; as an integrative characteristic of a person that ensures the success of one's life in a multicultural society; as the ability of the person to act appropriately in a multicultural environment; as awareness and experience of a person in the field of multicultural interaction. In the Chinese scientific papers, for instance, the term "multicultural competence" is defined as an integrated trait of a person, which means an ability to interact with other members of society successfully on the basis of mutual respect and non-discrimination due to the national, cultural and linguistic differences; as a complex and integral formation that includes knowledge, beliefs, abilities, moral norms and customs that every person being a member of society is to master for successful life in a modern multicultural society; as interaction

participants' ability to communicate efficiently in a specific multicultural environment, in which each interlocutor has the opportunity to respond to the words and actions of one's partner in terms of their own interests and intentions; the ability of people to interact in a pragmatic way with each other on the basis of taking into account the cultural identity of the interlocutors that allows timely removal of cultural obstacles and to prevent the negative consequences of communication, etc.

Based on the analysis of scientific papers, comparison and generalization of Ukrainian and Chinese scientists' views it was determined that multicultural competence is an integrative personal formation that comprehensively combines the knowledge, skills, traits and values of a person ensuring one's ability to interact effectively with representatives of other cultures on the basis of mutual respect, understanding and tolerance as well as the willingness to continue and to develop the diversity of cultural self-expressions in the context of a globalized society. Moreover, it was concluded that the multicultural competence of university students includes the following structural components: motivational and demanding component (that is the development of motives for knowledge and skills of multicultural interaction mastering, the necessity for their continuous improvement); emotional and valuable component (that is the positive valuable attitude to other cultures and their representatives, feeling of positive emotions gained from communication with representatives of other socio-cultural communities); cognitive and functional component (that is the knowledge on the essence of culture, cultural peculiarities of different peoples, rules and norms of intercultural communication as well as the skills necessary for multicultural interaction: intellectual, organizational, communicative (reflective) and personal ones (the formation of personal traits necessary for implementation of multicultural communication, empathy, tolerance, goodwill, etc.).

Furthermore, the thesis summarizes the experience on students' multicultural competence formation at Chinese universities. As it has been established, an important place in the process of the future specialists' multicultural competence

formation at Chinese universities is taken by the mastering of different subjects by the students (such as, foreign languages, Sociology, Philosophy, Pedagogy, History of Foreign Pedagogy, General Psychology, Pedagogical Psychology, Theory and Practice on Tutoring, Political Science, the Methodology of Professional Development, Pedagogical Art and Pedagogical Rhetoric, etc.).

The study identified that the process of students' multicultural competence formation at Chinese university includes not only their location-based studies but also extra-curricular activities. For example, lectures, meetings with national and foreign experts in a specific field, debates and roundtables are systematically held for future professionals aimed to discuss various aspects of the multiculturalism and the multicultural competence formation among the students.

Chinese students are involved in multicultural research as well, in particular, in the process of creation of international research projects. Chinese universities offer trainings for students at foreign universities and other organizations on a regular basis, enabling young people to become better acquainted with the cultural traditions of different peoples and, upon returning home they are able to inform other university representatives on the results of their training. An effective way of future specialists' multicultural competence formation is to involve them in participation in scientific-practical conferences and seminars, well-known foreign specialists' workshops. Students also may participate in various international organizations, including the activities of the International Association of Student Communication and the like. Students can also be involved in various types of community service activities that offer interaction with representatives of different cultures at Chinese universities.

Based on the study of pedagogically valuable achievements of Chinese specialists on the university students' multicultural competence formation, the following perspective directions of creative use of these achievements have been identified as follows: ensuring a close relationship between the students' multicultural competence formation and bringing up the patriotism, the idea to be guided in their own actions by the people and the country; a creation of an integral

educational environment that combines the necessary scientific, material, technological and educational resources for the management of educational, informal and communicative, scientific and research activities of students in order to accumulate their experience of developing interaction with representatives of other cultures; as well as involvement of students into various types of joint volunteer work with foreign students.

The study does not cover all the aspects of researched issue. The formation of university students' multicultural competence of other countries, the identification of pedagogical conditions for improving of the efficiency of this process, as well as self-education managed by future specialists require further development.

Keywords: multicultural competence, a university, China, a student, experience.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дослідження

1. Чжан Ювень, Ткачова Н. О. Формування полікультурної компетентності молоді в умовах сучасного глобалізованого суспільства. *Теорія та методика навчання та виховання*: зб. наук. пр. Хар. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків, 2017. Вип. 41. С. 127-134. (*Особистий внесок здобувача: визначення характерних особливостей формування полікультурної компетентності молоді в умовах сучасного глобалізованого суспільства*).
2. Чжан Ювень. Визначення поняття «полікультурна компетентність» у науково-педагогічній літературі. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: зб. наук. пр. ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Харків, 2017. Вип. № 4 (84). С. 171-176.
3. Чжан Ювень. Аналіз досвіду формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР. *Педагогіка та психологія*: зб.

наук. пр. Хар. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків, 2018. Вип. 60. С. 158-165.

4. Чжан Ювень. Особливості формування полікультурної компетентності студентів в освітньому середовищі китайського університету. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. Старобільськ, 2018. Вип. № 8 (322). С. 165-170.

5. Чжан Ювень, Ткачова Н. О. Нормативно-правова база для формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2019. Вип. 2 (45). С. 196-199. (*Особистий внесок здобувача: аналіз основних державних нормативних документів, що регламентують процес формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР*).

6. Чжан Ювень. Методи, форми, засоби формування полікультурної компетентності у студентів китайських університетів. *Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. пр. ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*. Харків, 2019. Вип. 4 (96). С. 287-296.

7. Zhang Youwen, Tkachova N. The outlook for the uses of experience with policultural competence practices of Chinese universities higher school students in Ukraine. *Středoevropský věstník pro vědu a výzkum*. 2019. № 8 (60). S. 73-77. (*Особистий внесок здобувача: виявлення перспективних напрямів використання педагогічно цінних доробок китайських фахівців з формування полікультурної компетентності студентів університетів в українській вищій школі*).

Наукові праці апробаційного характеру

8. Чжан Ювень, Ткачова Н. О. Теоретичні аспекти проблеми формування полікультурної компетентності молоді в сучасному суспільстві. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів : теорія і практика* : матер. II Міжнарод. науково-практ. конф. (Харків, 11 квітня 2017 р.). Харків, 2017. С. 201-204. (*Особистий внесок*

здобувача : висвітлено особливості формування полікультурної компетентності молоді в сучасному суспільстві).

9. Чжан Ювень. Суть та місце полікультурної компетентності особистості в сучасному суспільстві. *Фундаментальні та прикладні дослідження : сучасні науково-практичні рішення та підходи* : зб. матер. III-ї Міжнарод. наук.-практ. конф. (Баку – Ужгород – Дрогобич, 17 листопада 2017 р.). Баку – Ужгород – Дрогобич, 2017. С. 268-269.

10. Чжан Ювень. Про полікультурну освіту й виховання студентів вищої школи у США, КНР та Україні. *Українська освіта і наука в XXI столітті: погляд молоді* : матер. III Міжнар. наук-практ. конф. молодих учених (Харків, 11–12 травня 2017 р.). Харків, 2017. С. 62-65.

11. Чжан Ювень, Ляо Цайчжи. Суть, структура та зміст полікультурної компетентності студентів (за поглядами китайських та українських науковців). *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів : теорія і практика* : матер. III Міжнарод. науково-практ. конф. (Харків, 10 квітня 2018 р.). Харків, 2018. С. 272-275. (*Особистий внесок здобувача : проведено порівняльний аналіз підходів українських та китайських науковців щодо визначення структури та змісту полікультурної компетентності студентів*).

12. Чжан Ювень. До питання формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців у КНР. *Традиційна культура в умовах глобалізації: синергія традиції та інновації* : матер. науково-практ. конф. (Харків, 21-22 квітня 2019 р.). Харків, 2018. С. 357-358.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	15
РОЗДІЛ 1 ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ПРОБЛЕМИ.....	23
Висновки до розділу 1.....	40
Список використаних джерел до розділу 1.....	42
РОЗДІЛ 2 ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ КИТАЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ.....	55
2.1 Висвітлення проблеми формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів у науковій літературі..	55
2.2 Термінологічне поле дослідження.....	79
2.3 Визначення структури та змісту полікультурної компетентності студентів в китайській науковій думці.....	100
Висновки до розділу 2.....	123
Список використаних джерел до розділу 2.....	124
РОЗДІЛ 3 ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ КНР.....	144
3.1 Методи, форми, засоби формування полікультурної компетентності студентів у китайських університетах.....	144
3.2 Творче використання педагогічних доробок з формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів у закладів вищої освіти України.....	172
Висновки до розділу 3.....	191
Список використаних джерел до розділу 3.....	193
ВИСНОВКИ.....	199
ДОДАТКИ.....	202

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі історії людства спостерігається динамічне поглиблення процесів глобалізації всіх сфер життєдіяльності людей, що зумовлює необхідність пошуку закладами вищої освіти в різних країнах ефективних шляхів інтеграції у світовий освітній простір на засадах упровадження компетентнісно орієнтованої освітньої парадигми. При цьому для успішного здійснення професійної діяльності в умовах полікультурного суспільства випускники вищої школи мають характеризуватися не тільки високою обізнаністю у своїй професійній галузі, але й готовністю до здійснення конструктивної взаємодії з представниками інших культур.

У світлі цього в нормативних освітніх документах різних країн визначається необхідність забезпечення цілеспрямованого формування полікультурної компетентності в студентській молоді. Оскільки флагманом вищої освіти у світі традиційно вважаються університети, успішне розв'язання ними зазначеної проблеми набуває сьогодні важливого соціального значення.

За результатами дослідження, приділення значної уваги з боку представників уряду та органів управління освітою в КНР зазначеній проблемі сприяло її успішному розв'язанню. У контексті цього одним із дієвих шляхів підвищення ефективності формування полікультурної компетентності студентів українських університетів є критичне опрацювання теоретичних положень та накопиченого практичного досвіду китайських фахівців.

Аналіз проведених ученими наукових досліджень засвідчує, що різні аспекти порушеної проблеми знайшли в них належне відображення, у тому числі в таких напрямках:

- схарактеризовано різні концепції здійснення полікультурної освіти особистості в закладах освіти (Р. Агадуллін, В. Кузьменко, Лі Цуймей, Ляо Чаоян, О. Овчарук, О. Пометун, Хан Хулінг та ін.);
- наведено авторські тлумачення поняття «компетентність» (І. Бех, О. Антонова, Джу Йхо, Р. Домінік, Дж. Констант, Лю Мейхуй, Л. Сальганіч, Н. Хомський, Чжан Мейяо, Чжу Цзюньхуа, П. Щербань та ін.);
- розкрито суть, місце та роль полікультурної компетентності як життєво необхідної здатності в житті сучасної людини (Гонг Сян, Ван Яньхун, Т. Завгородня, Лі Ченсянь, Т. Лутаєва, Лю Цайхун, Л. Перетяга, Н. Ткачова, Сунь Ін, Тонг Вені та ін.);
- визначено структуру та зміст полікультурної компетентності студентів вищої школи (С. Авхутська, Л. Воротняк, О. Дубасенюк, О. Зеленська, Лю Мейхуй, М. Моцар, Чжан Мейяо та ін.);
- проаналізовано можливості формування полікультурної компетентності студентів на заняттях з іноземної мови та інших навчальних дисциплін (Ван Фу, Ван Хун'їнь, Гао Ічжун, Гу Цзяцзя, Гуань Шицзи, І. Дирда, К. Климова, С. Кутова, Лін Децзін, М. Онищенко, А. Щербакова та ін.).

Водночас під час проведення наукових розвідок з'ясовано, що вченими не проводилось цілісного дослідження проблеми формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів. Проте в КНР накопичено педагогічно цінні доробки щодо успішного вирішення цієї проблеми, які представляють інтерес для українських педагогів.

Доцільність наукового осмислення окресленої проблеми посилюється необхідністю усунення низки виявлених *суперечностей*, наявних у сучасній педагогічній теорії та практиці, зокрема: між потребою української держави в компетентних фахівцях, здатних успішно взаємодіяти з носіями інших культур в умовах глобалізованого суспільства, та недостатнім рівнем сформованості полікультурної компетентності у випускників університетів України; між формулюванням китайськими вченими актуальних для

сьогодення теоретичних положень про формування цієї компетентності у студентів та незадовільним рівнем осмислення й узагальнення зазначених положень для можливості їх упровадження в українських університетах; між наявністю передового досвіду формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР та відсутністю інформаційно-методичного забезпечення його творчого застосування в освітньому процесі українських університетів.

Отже, актуальність вказаної проблеми, її недостатня теоретична та практична розробленість, необхідність розв'язання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: «Формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх та вищих навчальних закладах» (РК № 1 – 200199U004104). Тему дослідження затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 9 від 22 грудня 2016 року).

Мета дослідження — узагальнити теоретичні ідеї та практичний досвід формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР для творчого застосування педагогічно цінних доробок в українських закладах вищої освіти.

Відповідно до сформульованої мети поставлено такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати ступінь наукової розробленості проблеми формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР, проаналізувати й систематизувати основні теоретичні положення науковців з окресленої проблеми.

2. Зіставити погляди китайських та українських дослідників щодо визначення суті, структури та змісту полікультурної компетентності у студентів сучасних університетів.

3. Узагальнити досвід формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР.

4. Окреслити перспективні напрями творчого використання педагогічно цінних теоретичних і практичних доробок китайських фахівців з проблеми формування полікультурної компетентності студентів університетів в освітньому процесі української вищої школи.

Об'єкт дослідження — процес формування полікультурної компетентності у студентів китайських університетів.

Предмет дослідження — теорія та практика формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР.

Згідно з поставленими метою та завданнями використано комплекс таких **методів дослідження**: *загальнонаукових* — аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, систематизація, класифікація використаних джерел, міжнародних документів, державних нормативно-правових документів, що дало змогу з'ясувати ступінь наукової розробленості проблеми формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів, уточнити нормативно-правову базу для здійснення даного процесу, запропонувати авторські визначення ключових понять дослідження; *історичних* — порівняльно-зіставний та проблемно-цільовий — з метою вивчення й зіставлення теорії та практики формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР та України, порівняння й інтерпретації основних педагогічних подій та фактів; виявлення специфіки організації педагогічної взаємодії та змісту роботи зі студентами для досягнення поставленої мети; *емпіричних* (спостереження, анкетування, інтерв'ювання, бесіди) — для виявлення педагогічно значущого досвіду формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів, уточнення методів та форм реалізації цього процесу;

прогностичного — для визначення перспективних напрямів творчого використання педагогічно цінних доробок китайських фахівців з проблеми формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР.

Джерельну базу дослідження складають:

- міжнародні документи з питань полікультурності (Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, Загальна декларація прав людини, Загальна декларація ЮНЕСКО про культурне різноманіття, Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження, Декларація принципів толерантності тощо);
- нормативні документи, що регламентують освітній процес у КНР та Україні (Конституція Китайської Народної Республіки, «Закон про освіту Китайської Народної Республіки», «Закон про вищу освіту Китайської Народної Республіки», матеріали з'їздів, пленумів Комуністичної партії КНР з питань освіти; Конституція України, Закони України «Про освіту» й «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року тощо);
- дисертаційні роботи з проблеми формування полікультурної компетентності студентів університетів та суміжних з нею проблем китайських учених («Попереднє дослідження стану полікультурних комунікацій у мультимедійному середовищі» Ю Ханхуа, «Дослідження полікультурної компетентності китайського туристичного персоналу на основі обґрунтованої теорії» Ден Веньцзюня, «Дослідження з розвитку здатності іноземних студентів до полікультурної комунікації» Чжу Цзюньхуа тощо) та українських науковців («Формування полікультурної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін» О. Зеленської, «Педагогічна технологія формування полікультурної компетенції магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах» Л. Воротняк, «Формування полікультурної компетентності у студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу» А. Щербакової тощо);

- монографії з окресленої проблеми китайських, українських та західних учених («Аспекти теорії синтаксису» Н. Хомського, «Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід», опублікована за редакцією О. Дубасенюк, «Полікультурне спілкування: дослідження щодо поліпшення здібностей до спілкування з іноземцями» Гуань Шицзе, «Дослідження міжкультурної комунікації» Гуомін Чен, «Введення в міжкультурну комунікацію» Доу Вейліня, «Міжкультурна комунікація» Цзя Юйсіня; «Міжкультурна комунікація: теорія і практика» Лін Дацзіня та Се Чаоцюаня тощо);

- статті з окресленої проблеми, опубліковані в періодичних виданнях КНР («Гуманітарні та соціальні науки», «Освіта», «Навчання та дослідження мови», «Іноземні мови і викладання іноземних мов», «Освітній форум» тощо) та України («Освітологічний дискурс», «Імідж сучасного педагога», «Історія та правознавство», «Молодь і ринок» тощо);

- матеріали науково-практичних конференцій, симпозіумів, семінарів, «круглих столів» з досліджуваної проблеми («Єдність навчання і наукових досліджень — головний принцип університету», «Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал», «Полікультурність та багатоетнічність у вітчизняній історії: інноваційні підходи до реалізації змісту історичної освіти» тощо);

- фонди бібліотек (Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Харківської державної наукової бібліотеки України імені В. Г. Короленка, бібліотеки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Національної бібліотеки Китаю тощо);

- довідкові видання (китайський словник міжнародних відносин, практичний словник ключових і складних слів у викладанні китайської мови як іноземної, навчальна енциклопедія для китайської школи тощо), підручники, навчальні й навчально-методичні посібники («Філософія», «Педагогіка», «Психологія», «Сучасна порівняльна педагогіка», «Міжнародні порівняльні дослідження із забезпечення якості вищої освіти» тощо);

- навчальні плани та програми навчальних дисциплін, що викладають в університетах КНР та України, плани позааудиторної роботи зі студентами університетів;

- матеріали мережі Інтернет з окресленої проблеми.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- з'ясовано ступінь наукової розробленості проблеми формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів; проаналізовано й систематизовано теоретичні положення науковців про формування цієї компетентності у студентів в університетах КНР;

- на основі зіставлення й узагальнення точок зору різних учених визначено суть, структуру та зміст зазначеної компетентності у студентів сучасних університетів;

- шляхом проведення порівняльного аналізу практики формування полікультурної компетентності студентів в університетах України та Китаю виявлено загальні й особливі характеристики цих процесів;

- визначено перспективні напрями творчого використання педагогічно цінних доробок китайських фахівців з проблеми формування полікультурної компетентності в умовах українських університетів.

Дістали подальшого розвитку педагогічні ідеї щодо форм, методів, засобів формування полікультурної компетентності студентів у сучасних університетах.

До наукового обігу введено значну кількість (69) невідомих та маловідомих джерел, пов'язаних із формуванням полікультурної компетентності студентів китайських університетів.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що узагальнені теоретичні ідеї й систематизований досвід формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР, сформульовані автором

теоретичні положення та висновки можуть стати в пригоді для підвищення ефективності зазначеного процесу в українських закладах вищої освіти.

Одержані під час проведення наукового пошуку результати впроваджено в освітній процес Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 01/10-854 від 24.10.2019), Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (довідка № 0501-218 від 25.10.2019), Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка № 1/994 від 28.10.2019).

Матеріали та висновки проведеного дослідження можуть бути використані для укладання підручників, навчально-методичних посібників, оновлення змісту лекційних, семінарських та практичних занять з педагогіки, історії педагогіки та порівняльної педагогіки; у системі підвищення кваліфікації викладацьких кадрів.

Апробація результатів дослідження. Основні результати й висновки роботи оприлюднювались на засіданнях кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (2016–2018 рр.); на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* — «Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика» (Харків, 2017, 2018), «Українська освіта і наука в ХХІ столітті: погляд молоді» (Харків, 2017); «Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення та підходи» (Баку — Ужгород — Дрогобич, 2017); *всеукраїнській* — «Традиційна культура в умовах глобалізації: синергія традиції та інновації» (Харків, 2019).

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображено в 12 публікаціях, із них 6 статей опубліковано в провідних фахових виданнях (із них 4 — одноосібні) України, 1 — у міжнародному періодичному виданні, 5 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ПРОБЛЕМИ

В умовах глобалізації вищої освіти перед освітянами будь-якої країни постає нагальна проблема виявлення й глибокого осмислення цінних теоретичних ідей провідних зарубіжних учених та світового освітнього досвіду. Адже здійснення порівняльного аналізу педагогічних доробок фахівців з різних країн є важливим джерелом вдосконалення теорії і практики успішного вирішення тієї чи іншої актуальної педагогічної проблеми в іншій країні.

Як підкреслюють провідні українські та китайські фахівці в галузі порівняльної педагогіки (Гу Чженкунь, Йі Ляньюнь, М. Красовицький, О. Локшина, Ма Цзяньшен, А. Сбруєва, Сян Сяньмін, Фен Цзенцзюнь, Чен Лісі, Чен Шіцзянь, Чжоу Ці [44; 47; 62; 78; 79; 80; 84; 99; 117] та ін.), проведення досліджень у цій галузі дозволяє з'ясувати, які педагогічні напрацювання відбивають національні особливості системи освіти певної країни та мають високу цінність тільки в її межах, а які доробки слід сприймати як загальні досягнення світової освітньої спільноти, що збагачують світову педагогічну думку та заслуговують на широке оперативне впровадження в освітню практику.

На підставі цього українськими вченими було зроблено висновок про те, що модернізація вітчизняної освіти на тлі її інтеграції в європейський та світовий освітній простір вимагає підвищення уваги освітян до проведення порівняльно-педагогічних розвідок, присвячених різним актуальним проблемам [44; 47; 62; 64]. Однією з таких проблем є формування полікультурної компетентності студентів університетів.

Під час здійснення наукових розвідок з окресленої проблеми враховувались такі сформульовані в науковій літературі вимоги до проведення порівняльно-педагогічного дослідження:

1. Вивчення зарубіжних джерел має відбуватися з позиції фахівців у галузі освіти тієї країни, педагогічні доробки якої вивчаються.

2. Слід чітко уявити зміст педагогічної теорії, структуру (форми, методи) та зміст освітньої практики щодо вирішення окресленої проблеми в кожній із країн, які є об'єктом порівняльного аналізу.

3. Треба в кожній із них ретельно проаналізувати реальний стан функціонування системи освіти загалом та стан розробленості порушеної проблеми. Крім того, доцільно виявити та схарактеризувати конкретні соціально-культурні умови, в яких діє освітня система кожної з обраних країн [26; 64].

У дослідженні в пригоді також стали рекомендації досвідченої фахівчині в галузі педагогічної компаративістики Н. Лавриченко, яка підкреслює, що під час пошуку в певному педагогічному досвіді перспективних для запозичення елементів в умовах освітньої системи іншої країни (зокрема України) необхідно обов'язково брати до уваги деякі асиміляційні ефекти, можливий опір з боку освітян, які звикли працювати в іншому освітньому середовищі. Тому під час проведення порівняльно-педагогічного дослідження важливо розрізняти (розмежовувати) представлені в науковій літературі країн, освітні системи яких зіставляються, розроблені науковцями абстрактні освітні моделі, сформульовані ними теоретичні педагогічні конструкти від реальної ситуації впровадження цих наукових доробок в освітній процес іншої країни з огляду на її чинне законодавство, наявну демографічну ситуацію, матеріальні й людські ресурси тощо. А це означає, що дослідник повинен активно використовувати в процесі проведення наукового пошуку знання із суміжних дисциплінарних галузей (філософії, культурології, соціології тощо), усвідомлюючи при цьому рівень своєї обізнаності в галузі цих наук [46, с. 89].

Зауважимо, що необхідною передумовою для системного вивчення порушеної в дисертації проблеми є обґрунтований вибір різних джерел, що використовуватимуться під час наукового пошуку. Як встановлено, у цьому

плані порівняльно-педагогічні та історико-педагогічні дослідження мають певні схожості. Водночас треба враховувати наявність між характером цих досліджень і суттєвих відмінностей. Так, якщо для історії педагогіки важливу роль відіграє вертикальне зіставлення стану певного процесу чи явища, то центральне місце в наукових розвідках у галузі порівняльної педагогіки займає проведення горизонтального порівняльного аналізу, спрямованого на вивчення визначених аспектів сучасного стану освітнього процесу в обраних країнах [46, с. 84].

Доцільно також навести думку англійського вченого Н. Гранта, який у процесі визначення основних завдань порівняльної педагогіки в сучасну епоху зауважує, що ця педагогіка має сьогодні змогу впровадити в просторі ті цінні освітні доробки, які історія педагогіки накопичувала в часі. Причому автор сприймає поняття простору не тільки в його фізичному значенні, але й у сенсі уявного простору, в якому відбувається продукування інноваційних ідей і поглядів, здійснюється пошук нових педагогічних сенсів і значень, а цей простір не має обмежень через наявність кордонів між країнами чи інших умовних демаркацій [3, с. 316].

У дослідженні в пригоді також стали висновки Н. Гупана, який цілком слушно підкреслює, що оптимальний вибір джерельної бази на основі врахування специфічної тематики наукових розвідок дає науковцю змогу системно дослідити обраний предмет дослідження з урахуванням численних зв'язків з різними об'єктами зовнішнього середовища, провести аналіз цього предмета як багатоаспектного феномена з погляду багатовекторності різних видів джерел [29, с. 67]. У свою чергу, це дозволяє отримати достовірні результати дослідження.

Керуючись рекомендаціями провідних китайських та українських вчених (Бао Цзяньцян, Н. Гупан, М. Воровка, Н. Коляда, М. Красовицький, О. Локшина, Лю Ямін, А. Сбруєва, Сюань Юн, Сюй Цзя, Сяо Су та ін.), під час проведення порівняльно-педагогічного дослідження проблеми формування полікультурної компетентності студентів китайських та

українських університетів було зроблено висновок про доцільність використання в ньому таких груп джерел:

1) міжнародних документів у галузі освіти, нормативних та організаційно-розпорядчих документів КНР та України (Конституція КНР та України, Закони про вищу освіту, законодавчі акти, розпорядження, накази органів державної влади, матеріали партійних та комсомольських з'їздів, державні стандарти вищої освіти тощо), що регламентують здійснення освітнього процесу в університетах вказаних країн і, зокрема, формування полікультурної компетентності у студентів цих університетів;

2) масових джерел (наукова й довідкова література, матеріали науково-практичних конференцій тощо);

3) немасових джерел (тексти промов державних лідерів, доповідей відомих громадських діячів, виступів видатних педагогів тощо);

4) навчальних і методичних джерел (підручники, посібники, дидактичні матеріали, методичні матеріали для педагогів тощо);

5) електронні матеріали (електронні видання, офіційні сайти університетів, матеріали освітянських форумів тощо) [23; 29; 39; 44; 47; 62; 63; 108; 109].

Як встановлено в дослідженні, у КНР необхідність формування полікультурної компетентності молоді проголошено на державному рівні, що вимагає від кожного закладу вищої освіти й, зокрема, університетів пошуку шляхів ефективного вирішення цього завдання. Варто також уточнити, що нормативно-правову базу для реалізації вказаного процесу складають як державні, так і міжнародні документи. Виявлення й аналіз цих документів є важливою передумовою для отримання достовірних результатів дослідження.

Основним законом у державі, який має вищу юридичну силу, є Конституція Китайської Народної Республіки. На основі аналізу змісту цього документа визначено, що деякі його статті визначають правове підґрунтя для формування полікультурної компетентності студентів у вищій школі Китаю. Так, у ньому наголошується, що КНР являє собою багатоетнічну державу, в

якій панують «соціалістичні етнічні відносини рівності, солідарності, взаємодопомоги і гармонії» [126].

У Конституції Китайської Народної Республіки також зазначено, що всі громадяни КНР мають рівні права перед законом, при цьому держава «гарантує законні права та інтереси всіх етнічних меншин, гарантує і розвиває гармонійні, згуртовані, взаємні і гармонійні відносини» між представниками різних етносів, а «дискримінація і пригнічення стосовно будь-якої етнічної групи заборонені» [там само]. В основному законі держави також підкреслюється, що подальше зміцнення в Китаї «соціалістичної духовної цивілізації», у складі якої чільне місце відводиться полікультурному складнику, відбувається на основі впровадження відповідної моделі освіти, а також здійснення цілеспрямованого морально-культурного та правового виховання китайської молоді [там само].

Окреслена вище проблема знайшла своє відбиття також у «Законі про вищу освіту Китайської Народної Республіки». Як наголошується в цьому документі, уряд країни під час розробки стратегії подальшого розвитку вищої освіти має враховувати культурні особливості й потреби різних етнічних груп, а також сприяти її інтенсивному розвитку «в районах проживання етнічних меншин», забезпечувати «підготовку високопрофесійних кадрів для етнічних меншин» [127].

Відзначаючи важливість формування полікультурної компетентності в китайських школярів та студентів, у провідних нормативних освітніх документах КНР водночас наголошується на необхідності забезпечення становлення молодих людей як істинних патріотів своєї батьківщини, стійких прихильників подальшого розвитку в рідній країні соціалізму з китайськими характеристиками. У контексті цього в «Положенні про подальше посилення й удосконалення пропагандистської та ідеологічної роботи коледжів і університетів у новій ситуації» підкреслюється, що для ефективного вирішення поставлених завдань треба постійно вдосконалювати

пропагандистську й ідеологічну роботу в китайських закладах освіти всіх типів [85].

Варто зауважити, що сьогодні КНР, будучи членом різних міжнародних асоціацій, активно співпрацює з багатьма країнами. У свою чергу, це передбачає, що в процесі формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів важливо забезпечити дотримання положень основних нормативних документів не тільки державного, але й міжнародного рівня.

Зокрема, кожний громадянин КНР, професійна діяльність якого пов'язана з системою освіти, має враховувати в своїй роботі положення Преамбули Статуту Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), де наголошується на необхідності подальшого поширення освіти для молоді «на основі справедливості, свободи і миру», виконання всіма народами обов'язку жити між собою в дусі взаємоповаги та співробітництва [13]. Крім того, китайські педагоги мають забезпечити засвоєння зазначених положень іншими учасниками освітнього процесу.

Зауважимо, що викладачі в процесі формування полікультурної компетентності студентів університетів повинні також сприяти оволодінню ними положеннями Загальної декларації прав людини, прийняту Генеральною Асамблеєю ООН від 10 грудня 1948 р. Як відзначається в декларації, усі люди мають рівні права та свободи, незалежно від їхньої расової приналежності, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження та інших відмінностей. У вказаній декларації також наголошується, що освіта має спрямовуватися на забезпечення повноцінного розвитку кожної людини як особистості, сприяти зростанню «взаєморозуміння, терпимості та дружби між усіма народами, расовими або релігійними групами» [24].

Під час проведення дослідження було також опрацьовано зміст Загальної декларації ЮНЕСКО про культурне різноманіття, що було прийнято Генеральною конференцією Організації Об'єднаних Націй з питань

освіти, науки і культури. Як підкреслюється в даному документі, «повага різноманітності культур, терпимість, діалог і співпраця в обстановці довіри й взаєморозуміння є найкращою запорукою міжнародного миру та безпеки» [25].

У контексті порушеної проблеми в дисертації було приділено увагу також аналізу змісту Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження. Зокрема, у цій конвенції наголошується на важливості формування в усіх членів суспільства поваги «до розмаїття форм культурного самовираження й підвищення усвідомлення цінності цього розмаїття на місцевому, національному та міжнародному рівнях» [41]. Як зазначається в конвенції, засобами освіти сьогодні важливо забезпечити усвідомлення молодими людьми необхідності охорони культурного різноманіття та заохочення його подальшого зростання. Своєю чергою, це вимагає розробки відповідних освітніх програм та їх реалізації в освітній практиці, створення програм професійної підготовки майбутніх фахівців та їхнього взаємообміну в царині різних галузей культури [там само].

У дослідженні було також проаналізовано зміст Декларації про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин, що була прийнята резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1992 р. Як зазначається в цьому документі, постійне заохочення та захист представників етнічних меншин «сприяють політичній і соціальній стабільності держав», у яких вони проживають, а також успішному розвитку суспільства загалом [31]. Очевидно, що для виконання вказаної вимоги важливо забезпечити підвищення рівня сформованості полікультурної компетентності у членів суспільства і особливо в студентській молоді, які в майбутньому займатимуть ключові позиції в різних сферах його життєдіяльності.

У дисертації також схарактеризовано текст Декларації принципів толерантності, затвердженої резолюцією Генеральної конференції ЮНЕСКО 16 листопада 1995 р. Зазначена Декларація спрямовує всі країни, які є

членами Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, забезпечити на їх території на законодавчому та фактичному рівні створення рівноправних відносин і рівних можливостей для всіх груп та кожної окремої людини незалежно від їхньої мови, раси, статі, національної приналежності, релігії, розбудову атмосфери толерантності й відчуття солідарності між людьми, формування в кожного суб'єкта навчання в освітньому процесі школи, університету, закладу неформальної освіти активної життєвої позиції на основі визнання універсальних прав та основних свобод особистості [30].

Отже, на підставі викладеного зроблено висновок про те, що нормативно-правову базу для формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів складають відповідні документи державного (Конституція КНР, «Закон про вищу освіту Китайської Народної Республіки», «Положення про подальше посилення і вдосконалення пропагандистської й ідеологічної роботи коледжів і університетів у новій ситуації» тощо) та міжнародного (Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, Загальна декларація прав людини, Загальна декларація ЮНЕСКО про культурне різноманіття, Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження, Декларація принципів толерантності тощо) масштабу. Проте вважаємо, що існуючу нормативно-правову базу доцільно сьогодні збагатити документами, в яких більш докладно були б визначені правові аспекти організації та здійснення процесу формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР. Уточнимо, що вказаний аспект дослідження докладно висвітлено в авторській публікації [71]. У дослідженні також проводився аналіз поточних документів Комуністичної партії та уряду, пов'язаних з окресленою проблемою [77 та ін.].

Для можливості реалізації цінних теоретичних та практичних доробок китайських фахівців з окресленої проблеми важливо також визначити й проаналізувати нормативно-правові документи, що регламентують здійснення процесу формування полікультурної компетентності в

українських університетах. Як встановлено за результатами проведеного дослідження, названі та схарактеризовані вище міжнародні документи входять до складу нормативно-правової бази для здійснення процесу формування полікультурної компетентності студентів українських університетів.

Під час проведення наукового пошуку було також з'ясовано, що основними нормативними документами, які регламентують здійснення цього процесу на державному рівні, є такі: Конституція України, Закони України «Про освіту» і «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [33; 34; 42; 55; 56] тощо.

Так, у статтях 21 та 24 Конституції України як основного закону держави задекларовано свободу та рівність усіх людей, недопущення обмежень їх прав за «ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [42].

У Законі України «Про вищу освіту» теж гарантується надання всім громадянам держави рівних прав. У цьому законі серед основних завдань закладу вищої освіти визначено такі: здійснення морального, патріотичного, правового, екологічного виховання студентів, забезпечення засвоєння ними моральних цінностей, формування в майбутніх фахівців соціальної активності та громадянської позиції [33]. У Законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту» також зазначається необхідність створення державою сприятливих умов для здійснення закладами освіти міжнародного співробітництва з різними організаціями. У світлі цього українські університети мають право встановлювати прямі зв'язки з різними закладами освіти, установами, організаціями, науковими установами, підприємствами, фондами іноземних країн, брати участь у програмах міждержавного та міжуніверситетського обміну студентами, викладачами, науковими працівниками, проводити спільні наукові дослідження, організовувати

міжнародні конференції й симпозіуми, розробляти наукові проекти тощо [33; 34]. Варто підкреслити, що необхідною передумовою для успішного вирішення поставлених завдань є підвищення рівня сформованості полікультурної компетентності в усіх учасників освітнього процесу в українських університетах.

Зауважимо, що чільне місце в регламентації здійснення процесу формування полікультурної компетентності студентів університетів займають також Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року та Національна доктрина розвитку освіти, в яких відзначено необхідність реалізації курсу модернізації структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу. Упровадження основних положень цих документів в освітню практику передбачає також прискорення інтеграції української системи освіти в міжнародний освітній простір, що проявляється в розширенні участі закладів освіти на рівні викладачів, науковців, учнів та студентів у різних проектах і програмах міжнародних організацій та співтовариств, вивчення та творче впровадження досвіду зарубіжних партнерів стосовно модернізації системи освіти, проведення спільних наукових досліджень з актуальних проблем розвитку освіти та інших галузей професійної діяльності тощо [55; 56].

На підставі зіставлення змісту державних та міжнародних нормативно-правових документів, що регламентують здійснення освітнього процесу в університетах КНР та України, зроблено висновок про те, що формування полікультурної компетентності студентів в університетах обох країн визначено як одне з найактуальніших завдань вищої школи. Крім того, доведено, що зміст нормативних документів у галузі вищої освіти КНР та України з окресленої проблеми принципово не суперечить між собою, що дозволяє цінні теоретичні та практичні доробки китайських фахівців творчо використовувати в наукових працях українських учених та освітній практиці українських університетів.

Як встановлено в процесі наукового пошуку, важливим внеском у дослідження проблеми реалізації компетентнісно-орієнтованої освіти у вищій школі й, зокрема, формування полікультурної компетентності студентів університетів стали монографії провідних китайських, українських та західних науковців, серед яких слід відзначити насамперед такі: «Аспекти теорії синтаксису» Н. Хомського [1]; «Проекти щодо компетентностей в аналізі контексту OESD: Аналіз теоретичних та концептуальних основ» Л. Й. Сальганіча, Р. С. Домінік, Дж. Константа [9]; «Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід» (за ред. О. Дубасенюк) [61]; «Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика» (автори: Н. Авшенюк, Т. Десятов, Л. Дяченко, Н. Постригач, Л. Пуховська, О. Сулима) [40]; «Теорія і практика формування мовнокомунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів» К. Климової [37]; «Полікультурне спілкування: дослідження щодо поліпшення здібностей до спілкування з іноземцями» Гуань Шицзе [83]; «Дослідження міжкультурної комунікації» Чен Гомін [77]; «Введення в міжкультурну комунікацію» Доу Вейлінь [82]; «Міжкультурна комунікація» Цзя Юйсіня [92]; «Міжкультурна комунікація: теорія і практика» Лін Дацзіня, Се Чаоцюаня [98] тощо.

Характерною ознакою розвитку сучасного суспільства є глобалізація, що сприяє створенню загальносвітової системи економічних, соціально-політичних, освітніх та культурних відношень. Тому в процесі вивчення порушеної проблеми в пригоді також стали наукові розвідки, присвячені розкриттю впливу глобалізаційних процесів на розвиток освіти в різних країнах, зокрема в КНР та Україні, пошуку шляхів та способів інтеграції освітніх систем цих країн в європейський та світовий освітні простори.

Як зазначається в науковій літературі, процес глобалізації має певні позитивні наслідки, зокрема такі: сприяння міжнародному розподілу праці, а внаслідок цього — поглиблення спеціалізації виробництва; підвищення його рівня; забезпечення високої доступності товарів і послуг. Також

конкретизовано, що в галузі освіти до позитивних наслідків глобалізації слід віднести: уніфікацію вимог до якості вищої освіти; можливість швидкого впровадження в закладах освіти ефективних зарубіжних освітніх технологій; проведення спільних наукових досліджень ученими з різних країн; висока мобільність студентів, викладачів та науковців тощо [22; 53; 87; 95; 120].

Водночас у наукових джерелах вказується, що глобалізація має цілу низку негативних наслідків, зокрема такі:

1. Різні етнічні спільноти поступово витісняються за межі їхнього традиційного культурного ареалу, активно залучаючись до нових для них універсальних моделей культури. Такі зміни значно ускладнюють культурну ідентифікацію молодшої людини як представника певного етносу, бо цей процес реалізується шляхом інтеріоризації нею традиційних для даного етносу цінностей, уявлень, звичаїв, моделей поведінки.

2. Відбувається руйнування системи принципів, що виконували роль загальноприйнятих положень, правил для організації співробітництва між різними країнами, які були не тільки територіально відмежовані одна від одної кордонами, але й мали значні відмінності в економічній, політичній, освітній та інших сферах, а це, у свою чергу, призводить до появи серйозних проблем у реалізації міжособистісних комунікацій на міжнародному рівні.

3. Насаджування (нав'язування) в умовах глобалізованого суспільства уніфікованих (транснаціональних) ідеалів, цінностей, взірців поведінки викликає опір серед представників різних культур і соціальних верств та примушує їх активно виступати проти руйнування звичних для них життєвих устоїв, протидіяти поглибленню глобалізаційних тенденцій. Зокрема, проявами такого опору є відновлення в багатьох країнах націоналістичних ідеологій і рухів, що проповідують та поширюють у суспільстві расизм, релігійну нетерпимість, ксенофобію. Негативним наслідком процесів глобалізації є також збільшення випадків тероризму на національному ґрунті [6; 16; 20; 63; 72; 73; 95; 120].

І. Бурачек та К. Кравчук також підкреслюють, що глобалізація культурного складника вищої освіти характеризується нерівномірністю та суперечливістю, а сам цей процес спрямовується до новоутворення деякого «універсального університету», в основу роботи якого покладено культурні цінності розвинених країн. Однак переваги в такому випадку отримують тільки розвинені західні держави, у той час як для більшості інших країн (у тому числі й для України) глобалізація може спричинити низку негативних наслідків, зокрема такі: популяризація глобальних (універсальних) мультикультурних цінностей, що призведе до зниження значущості національних цінностей та ідеалів, втрати людьми відчуття своєї етнічної ідентичності; поширення, домінування євроатлантичної культури на всій території країни, а як наслідок — знецінення традиційних культур інших народів; зростання кількості освітніх провайдерів країн-сусідів, що негативно вплине на розвиток у країні автентичної системи освіти. У свою чергу, зниження рівня освіченості населення, несформованість у молоді національної самосвідомості негативно впливатиме не тільки на розвиток культури, науки та інших важливих сфер діяльності, але й на рівень національної безпеки країни [21, с. 52].

Як стверджує відомий учений, нобелівський лауреат з економіки Дж. Стігліц, нейтралізації негативних наслідків зазначених процесів сприяє проведення таких невідкладних заходів:

- скорочення до можливого мінімуму впливу на міжнародне життя інтересів груп різного роду (фінансових, статусних тощо) та рівня (особистих, корпоративних), зменшення ролі ідеологічних поглядів наділених владою державних лідерів на процес прийняття важливих для різних народів рішень;
- створення міжнародних громадських інституцій, які мають обґрунтувати та сформулювати норми, принципи здійснення взаємодії між різними фізичними та юридичними суб'єктами в умовах глобалізації;
- внесення докорінних змін у систему керівництва найбільш впливових міжнародних організацій (МВФ, Світовий Банк, СОТ);

- збільшення «прозорості» в роботі всіх міжнародних організацій [11].

Як визначено в процесі дослідження, шляхи ліквідації негативних наслідків процесу глобалізації варто шукати сьогодні не тільки в економічній, але й в освітній сфері. Адже для виконання запланованих заходів із нейтралізації цих наслідків треба насамперед підготувати компетентних фахівців, які будуть здатні успішно вирішувати поставлені перед ними завдання.

Слід також підкреслити, що для попередження та усунення вказаних негативних наслідків глобалізації в різних галузях діяльності, у тому числі в царині вищої освіти, необхідно на державному рівні забезпечувати оволодіння членами суспільства полікультурною компетентністю, бо тільки в такому випадку країна зможе повноцінно реалізовувати функцію захисту різноманітності етнічних культур, а як наслідок — усунути передумови для можливості нівелювання унікальності та своєрідності кожної з них, її трансформування за визначеним ззовні універсальним еталоном. Уточнимо, що це питання більш докладно висвітлено в авторській праці [73].

У дослідженні значна увага приділялась також вивченню наукової літератури, в якій висвітлювались різні аспекти проблеми формування полікультурної компетентності студентів китайських та українських університетів, а також інші суміжні проблеми. При цьому було опрацьовано інформаційні джерела різних типів.

Зокрема, у пригоді стали статті різних учених, опубліковані в китайських («Викладання іноземної мови», «Гуманітарні й суспільствознавчі науки», «Дослідження вищої інженерної освіти», «Журнал Харбінського університету», «Освіта», «Журнал університету Сучжоу», «Іноземні мови», «Освітнянський форум», «Народна освітня преса», «Вища освіта КНР», «Журнал Шанхайського університету міжнародних досліджень», «Дослідження вищої освіти», «Соціальні науки Хебея» [6; 78; 81; 87; 90; 93; 94; 100; 101; 103; 105; 111; 114; 119; 120; 124] тощо) та українських («Постметодика», «Освітологічний дискурс», «Імідж сучасного педагога»,

«Вища освіта України», «Рідна школа», «Післядипломна освіта в Україні», «Педагогічний пошук», «Креативна педагогіка», «Вісник Черкаського університету», «Історія та правознавство» [27; 28; 29; 38; 48–51; 57; 68]) тощо) наукових журналах.

Під час проведення дослідження цінними джерелами інформації стали автореферати дисертацій і дисертаційні роботи китайських та українських авторів, присвячені висвітленню різних аспектів порушеної проблеми. Так, С. Авхутська у своїй науковій праці розкрила суть полікультурної компетентності як фактора професійно-особистісного зростання майбутнього педагога [17]. О. Зеленська в дисертації представила авторський підхід щодо формування полікультурної компетентності майбутніх військових під час навчання гуманітарних дисциплін [35].

У дисертаційній праці О. Котенко було розроблено й експериментально перевірено методику формування зазначеної компетентності в учителів світової літератури в системі післядипломної освіти [43]. М. Моцар у своїй науковій праці схарактеризувала можливості використання технологій дистанційного навчання в процесі формування полікультурної компетентності в майбутніх перекладачів [54]. У дисертації Л. Перетяги обґрунтовано й апробовано дидактичні умови формування полікультурної компетентності молодших школярів [59].

Науковий інтерес викликали матеріали дисертаційної роботи Ху Яньлі, в якій розкрито специфіку глобалізаційних процесів у культурі Китаю (2016) [67]. У дослідженні враховувались також сформульовані в дисертації Ху Ціін висновки щодо шляхів формування етноестетичної культури студентів у виховному просторі китайських університетів [66]. Дисертацію Чжу Цзюньхуа присвячено дослідженню розвитку міжкультурної комунікативної компетентності іноземних студентів [121].

Варто також зазначити, що в процесі проведення наукових розвідок у пригоді стали наукові праці, присвячені розкриттю таких питань:

- теоретичні засади полікультурної комунікації (Бі Дживан, Доу Вейлінь, Ін Хайгуан, Цай Янлінг, Чен Гомін, Шен Лю [75; 76; 77; 102; 103; 115] та ін.);

- роль та можливості іноземної мови як засобу формування полікультурної компетентності студентів (Ван Інпен, Гао Йіхонг, Гуань Шіджі, Гу Цзяцзя, Лі Цуїн, Сунь Іна, Сюй Лішен, Сюй Цзинь, Хан Баоченг [83; 84; 86; 87; 88; 90; 97; 111 та ін.]);

- особливості формування зазначеної компетентності в обдарованих студентів (Чень Юйлу, Ван Хуйя [81; 106] та ін.);

- розвиток у майбутніх фахівців міжкультурних комунікативних здібностей та вмінь (Ван Яньхун, Сюй Лішен, Тонг Вень, Ю Ханьхуа, Ян Мін [103; 104; 107; 111; 112] та ін.).

У дисертації також було зіставлено тлумачення ключових понять китайськими й українськими науковцями, що стало підставою для визначення понятійно-категоріального апарату дослідження. Так, для з'ясування суті поняття «компетентність» стали в пригоді праці таких учених, як О. Антонова, Зу Сяомей, Лю Мейхуей, Л. Маслак, О. Пометун, В. Маслов, А. Ткачов, Чжу Юньтун, Чжу Цзюньхуа [18; 51; 60; 65; 95; 121; 122; 124] та ін.

Для більш чіткого визначення поняття полікультурної компетентності в дисертації стали в нагоді наукові праці, в яких представлено трактування близьких до вказаної категорії понять, у тому числі таких: «транскультурність», «мультикультурність», «багатокультурність» тощо. У цьому плані високу значущість для дослідження мали наукові доробки таких учених, як Гонг Сян, О. Гриценко, І. Зозуля, Лін Дажін, О. Нечепорук, Сі Чаоцюань, Цзя Юксін, Ду Вейлін, Шен Лю [19; 36; 57; 82; 92; 98; 102] та ін.

Особлива увага в дослідженні приділялась виявленню й аналізу наукових праць, у яких вчені пропонували авторські визначення основного поняття дослідження — полікультурної компетентності. З цією метою було

опрацьовано публікації таких авторів, як Бі Дживан, Ван Інпен, С. Кутова, М. Онищенко, Чжан Ліцзяо, А. Щербакова [45; 58; 74; 75; 105; 118] та ін.

Високу значущість у контексті порушеної проблеми представляли також наукові праці китайських науковців, у яких визначалися структура та зміст полікультурної компетентності студентів. Серед цих праць особливу цінність представляють публікації таких авторів, як Гао Йіхонг, Цзян Цзінфан, Лі Цзяджі, Чжу Цзюньхуа [87; 91; 122].

У дослідженні також вивчалася група наукових джерел, що дозволяли виявити й опрацювати цінний досвід формування полікультурної компетентності студентів закладів вищої освіти в Китаї. Так, у цьому плані важливим джерелом інформації під час проведення наукового пошуку були матеріали науково-практичних конференцій, симпозіумів, семінарів, «круглих столів» з досліджуваної проблеми (Всесвітній форум порівняльної педагогіки (2002) [32;113], Другий симпозіум із соціології Пекінського університету (2016) [116], «Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал» (2013) [52], «Єдність навчання і наукових досліджень — головний принцип університету» (2013) [13] «Традиційна культура в умовах глобалізації: синергія традиції та інновації» (2019) [69] тощо).

У дисертації також представлено огляд довідкової літератури, матеріалів, підручників та навчальних посібників, які використовуються у вищій школі КНР та вивчення яких забезпечує суттєвий вплив на стан сформованості полікультурної компетентності майбутніх фахівців (наприклад, «Основні педагогічні теорії», «Історія західної філософії», «Основи психології», «Педагогічна психологія», «Психологія», «Критичний аналіз теорій з педагогічної психології», «Історія психології» [2; 4; 5; 7; 10; 12; 14; 15; 80; 78; 79; 84; 110; 101; 135; 136] тощо).

Під час проведення наукового пошуку також було опрацьовано наукові матеріали, представлені в електронній формі [133; 138; 139;140; 141 тощо].

Проводився також аналіз навчальних планів та програм, у тому числі представлених на сайтах університету ([128–134; 137-142] тощо).

На підставі результатів проведеного аналізу можна підсумувати, що існують різні інформаційні джерела, в яких висвітлено окремі аспекти порушеної в дисертації проблеми. Водночас установлено, що цілісне вивчення проблеми формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів науковцями не здійснювалось. Крім того, з'ясовано, що не проводився порівняльний аналіз теоретичних та практичних доробок китайських та українських фахівців з цієї проблеми.

Висновки до розділу 1

У представленому розділі на основі аналізу наукової літератури з проблеми формування полікультурної компетентності студентів університетів було виокремлено й опрацьовано різні групи джерел.

Так, було проаналізовано китайські, українські й міжнародні нормативні документи, що регламентують процес формування полікультурної студентської молоді. Установлено, що в КНР цей процес відбувається на основі врахування положень таких документів: Конституція Китайської Народної Республіки, «Закон про вищу освіту Китайської Народної Республіки» тощо.

У процесі формування полікультурної компетентності студентів викладачі китайських університетів мають також дотримуватися положень нормативних документів міжнародного рівня. У світлі цього в дослідженні було схарактеризовано зміст таких документів, як Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, Загальна декларація прав людини, Загальна декларація ЮНЕСКО про культурне різноманіття тощо.

Для можливості визначення шляхів впровадження доробок китайських фахівців з досліджуваної проблеми в українську вищу школу було також

опрацьовано нормативні документи, які визначають вимоги до формування полікультурної компетентності в Україні. Серед цих документів слід відзначити такі: Конституція України, Закони України «Про освіту» і «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти в Україні тощо.

Джерельна база проблеми формування полікультурної компетентності студентів університетів включає також дисертації, монографії, наукові статті науковців з різних країн. Так, різні аспекти цієї проблеми висвітлено в таких монографіях: «Аспекти теорії синтаксису» Н. Хомського, «Проекти щодо компетентностей в аналізі контексту OESD: Аналіз теоретичних та концептуальних основ» Л. Й. Сальганіча, Р. С. Домінік, Дж. Константа, «Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід» (за ред. О. Дубасенюк), «Міжкультурна комунікація» Цзя Юйсіня тощо.

У дослідженні в пригоді стали статті з проблеми формування полікультурної компетентності різних учених, опубліковані в китайських («Гуманітарні й суспільствознавчі науки», «Журнал Харбінського університету», «Освіта», «Освітнянський форум», «Вища освіта КНР» тощо) та українських («Постметодика», «Освітологічний дискурс», «Імідж сучасного педагога», «Вища освіта України», «Рідна школа» тощо), журналах. Цінним джерелом також стали дисертаційні роботи з досліджуваної проблеми та суміжних з нею проблем («Попереднє дослідження стану полікультурних комунікацій у мультимедійному середовищі» Ю Ханхуа, «Дослідження з розвитку здатності іноземних студентів до полікультурної комунікації» Чжу Цзюньхуа, «Педагогічна технологія формування полікультурної компетенції магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах» Л. Воротняк тощо).

Особлива увага в процесі наукового пошуку приділялась опрацюванню наукових праць, у яких учені (Бі Дживан, Ван Інпен, С. Кутов, М. Онищенко, Цзу Сяомей, А. Щербакова) запропонували авторські визначення основного поняття дослідження — полікультурної компетентності.

У дослідженні важливим джерелом інформації стали також матеріали науково-практичних конференцій, симпозіумів, семінарів, «круглих столів» з досліджуваної проблеми, фонди різних бібліотек, довідкові видання. Для виявлення цінного досвіду було також опрацьовано зміст навчальних планів та програм навчальних дисциплін, що викладають в університетах КНР та України, плани позааудиторної роботи зі студентами університетів, матеріали мережі Інтернет з окресленої проблеми.

Під час проведення наукових розвідок встановлено, що проблема формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР комплексно не вивчалася. Крім того, не здійснювався порівняльний аналіз доробок китайських та українських фахівців з цієї проблеми.

Матеріали першого розділу знайшли відображення в таких публікаціях автора: [69–73].

Список використаних джерел до розділу 1

1. Chomsky N. Aspects of a Theory of Syntax. Cambridge, 1965. 259 p.
2. Coon D., Mitterer J. O. Introduction to Psychology: Gateways to Mind and Behavior with Concept Maps and Reviews [12th edit.]. Belmont, 2008. 800 p.
3. Grant N. Tasks for Comparative Education in the New Millennium. *Comparative Education*. 2000. № 36 (3). P. 316.
4. Hergenhahn B. R., Henley T. B. An Introduction to the History of Psychology. Belmont, 2013. 720 p.
5. Kalat J. W. Introduction to Psychology. [10th Edition]. Belmont, 2013. 640 p.
6. Liu N., Liu L., Cheng Y., Wan T. 985 Project to World-class University. *China's Higher Education*. 2003. 17. P. 22–24.
7. Ormrod J. E., Jones B. Essentials of Educational. Psychology. [5th Edition]. Harlow, 2018. 544 p.
8. Plotnik R., Kouyoumdjian H. Introduction to Psychology [10th Edition].

Belmont, 2013. 752 p.

9. Dominique S. R., Konstant J. W., Moser U., Salganik H. L. Projects on Competencies in the OECD Context: Analysis of Theoretical and Conceptual Foundations. Neuchâtel, 1999. 50 p.

10. Sharpsteen D. J. CLEP Introductory Psychology Book with Online CLEP Test Preparation [2th Edition]. New Jersey, 2012. 228 p.

11. Stiglitz J. Globalization and its discontents. *Economic Notes*. 2003. Vol. 32. № 1. P. 123.

12. Tuckman B. W., Monetti D. M. Educational Psychology with Virtual Psychology Labs. Belmont, 2012. 651 p.

13. UNESCO Constitution (signed on 16 November 1945). URL: http://portal.unesco.org/en/ev.php-RL_ID=15244&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

14. Vassallo S. Critical Educational Psychology. Baltimore, 2017. 248 p.

15. Woolfolk A. Educational Psychology (12th Edition). Harlow, 2012. 230 p.

16. Zhang, H. Higher Education Reforms and Problems in China: Challenges from Globalization. In F. Maringe & N. Foskett (Eds.). *Globalization and Internationalization in Higher Education: Theoretical, Strategic and Management Perspectives*. London, 2010. P. 125–137.

17. Авхутська С. О. Формування полікультурної компетентності майбутніх учителів історії в процесі професійної підготовки : автореф. ... дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Умань, 2013. 19 с.

18. Антонова О. Є., Маслак Л. П. Європейській вимір компетентнісного підходу та його концептуальні засади. *Професійна педагогічна освіта : компетентнісний підхід* : монографія [за ред. О. А. Дубасенюк]. Житомир, 2011. С. 81–109.

19. Багатокультурність і освіта. Перспективи запровадження засад полікультурності в системі середньої освіти України. Аналітичний огляд та рекомендації [за ред. О. Гриценка]. К., 2001. 53 с.

20. Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию [пер. с нем. А. Григорьева, В. Седельника]. М., 2001. 304 с.
21. Бурачек І. В., Кравчук К. М. Глобалізація вищої освіти та її наслідки для України. *Вісник ЖДТУ*. 2017. № 3 (81). С. 50–63.
22. Войналович О. О. Глобалізація і розвиток сучасної освіти в Україні. *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету* : зб. наук. пр. звітно-наук. конф. виклад. Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова за 2013 рік (Київ, 4-6 лютого 2014 року). К., 2014. С. 184–186.
23. Воронка М. І. Джерельна база історико-педагогічного дослідження : поняття та специфіка. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». 2018. № 2 (16). С. 13–17.
24. Всеобщая декларация прав человека (принята Генеральной Ассамблеей ООН от 10 декабря 1948 года). URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml.
25. Всеобщая декларация ЮНЕСКО о культурном разнообразии (принята Генеральной конференцией Организации Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры от 2 ноября 2001 года). URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/cultural_diversity.shtml.
26. Вульфсон Б. Сравнительная педагогика в системе современного научного знания. *Педагогика*. 1998. № 2. С. 79–89.
27. Голованова Т. Педагогічні компетентності вчителя початкових класів : до проблеми визначення змісту і обсягу. *Імідж сучасного педагога*. 2005. № 9-10. С. 38–40.
28. Головань М. С. Компетенція і компетентність : досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23–30.
29. Гупан Н. Джерельна база історії педагогіки: пошук підходів до систематизації мотивувати творче ставлення до джерельної бази. *Рідна школа*. 2013. № 8-9 (серпень–вересень). С. 67–70.

30. Декларація принципів толерантності (затверджена резолюцією Генеральної конференції ЮНЕСКО 16 листопада 1995 р.). URL: <https://www.religion.in.ua/9292-deklaraciya-principiv-tolerantnosti-zatverdzhena-rezolyuciyeu-generalnoyi-konferenciyi-yunesko-16-listopada-1995-roku.html>.

31. Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин (прийнято резолюцією 47/135 Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1992 рок). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_318.

32. Джуринский А. Н. Поликультурное образование в многонациональном социуме. [2-е изд., перераб. и доп.]. М., 2014. 260 с.

33. Закон України «Про вищу освіту» (Із змінами). Відомості Верховної ради (ВВР). 2014. № 37-38. Ст. 2004. URL: <https://zakon.help/law/1556-VII/edition01.01.2019>.

34. Закон України «Про освіту» ((Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст. 380) (Із Змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

35. Зеленська О. М. Формування полікультурної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2012. 190 с.

36. Зозуля І. Є. Полікультурне виховання іноземних студентів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Вінниця, 2012. 21 с.

37. Климова К. Я. Теорія і практика формування мовно-комунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів : монографія. Житомир, 2010. 560 с.

38. Ковалинська І. В. Поняття «полікультурність» та «мультикультурність» у науковому дискурсі. *Освітлогічний дискурс*. 2016. № 1. С. 65–78.

39. Коляда Н. Педагогічна історіографія та джерелознавство як важливі складові історико-педагогічного дослідження. *Історико-педагогічний альманах*. 2018. Вип. 2. С. 21–30.

40. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах : теорія та практика : монографія [Н. М. Авшенюк, Т. М. Десятов, Л. М. Дяченко, Н. О. Постригач, Л. П. Пуховська, О. В. Сулима]. Кіровоград, 2014. 280 с.

41. Конвенція об охорані та поощренні різноманітності форм культурного самовираження (20 жовтня 2005 р.) URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/cult_diversity.pdf.

42. Конституція України, прийнята Верховною радою України 28 червня 1996 р. (із змінами). URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>.

43. Котенко О. В. Розвиток полікультурної компетентності вчителів світової літератури в системі післядипломної освіти : автореф. дис ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 260 с.

44. Красовицький М. Концепція порівняльної педагогіки в умовах реформування освіти в Україні. *Порівняльна педагогіка : методологічні орієнтири українських компаративістів* : хрестоматія [упоряд. О. І. Локшина]. К., 2015. С. 39–57.

45. Кутова С. Формування полікультурної компетентності в майбутніх учителів-філологів на заняттях з української мови за професійним спрямуванням. *Studia Zarządzania I Finansów*. 2016. № 11. S. 121–127.

46. Лавриченко Н. Методологічні аспекти порівняльно-педагогічних досліджень. *Порівняльна педагогіка : методологічні орієнтири українських компаративістів* : хрестоматія [упоряд. О. І. Локшина]. Київ, 2015. С. 81–91.

47. Локшина О. Професіоналізація порівняльної педагогіки в Україні : здобутки і виклики у вимірі педагогічної компаративістики у зарубіжжі. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2013. № 6 (20). С. 5–12.

48. Лощенкова І. Ф. Полікультурний підхід до реалізації змісту

педагогічної діяльності вищого закладу освіти. *Вісник Черкаського університету*. Серія : Педагогічні науки. 2005. Вип. 72. С. 3–8.

49. Луначек В. Е. Сучасна освіта Китаю : проблеми та перспективи розвитку. *Постметодика*. 2013. № 1 (110). С. 47–54.

50. Марущак О. М. Поняття компетентності у педагогічній діяльності. *Креативна педагогіка*. 2016. Вип. 11. С. 97–108.

51. Маслов В. І. Наукові засади визначення змісту підвищення кваліфікації та підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів. *Післядипломна освіта в Україні*. 2002. № 2. С. 63.

52. Мачуський В. В. Сучасне розуміння компетентнісного підходу в навчально-виховному процесі. *Сучасний виховний процес : сутність та інноваційний потенціал* : матер. звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2013 р. [за ред. О. В. Сухомлинської, І. Д. Бека, Г. П. Пустовіта, О. В. Мельника]. Івано-Франківськ, 2014. Вип. 4. С. 69–72.

53. Мельник В. В. Становлення і розвиток полікультурного суспільства в умовах євроінтеграції. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Запоріжжя, 2013. № 54. С. 69–81.

54. Моцар М. М. Формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 313 с.

55. Національна доктрина розвитку освіти (затверджено указом президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.

56. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

57. Нечепорук О. В. Основи полікультурного виховання у спадщини Василя Сухомлинського. *Педагогічний пошук*. 2016. № 4. С. 20–23.

58. Онищенко М. Ю. Полікультурна компетентність майбутніх

перекладачів як важлива складова професійної компетентності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2017. Вип. 148. С. 108–113.

59. Перетяга Л. Є. Дидактичні умови формування полікультурної компетентності молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Харків, 2008. 23 с.

60. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи* [під заг. ред. О. В. Овчарук]. К., 2004. С. 16–25.

61. Професійна педагогічна освіта : компетентнісний підхід : монографія [О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, С. С. Вітвицька, С. В. Лісова, М. М. Осадчий, Н. В. Якса ; за ред. О. А. Дубасенюк]. Житомир, 2011. 412 с.

62. Сбруєва А. Історичні етапи розвитку порівняльної педагогіки : глобальний та національний контексти. *Порівняльна педагогіка : методологічні орієнтири українських компаративістів* : хрестоматія [упоряд. О. І. Локшина]. Київ, 2015. С. 6–29.

63. Сяо Су, Цзян Сяоянь. Распространение идей Сухомлинского в контексте развития образование в Китае. *Педагогічна освіта : теорія і практика. Психологія. Педагогіка* : зб. наук. пр. Київ. ун-ту імені Бориса Грінченка. Київ, 2018. № 29. С. 22–28.

64. Тараненко І., Степенко Г. Порівняльна педагогіка як інтердисциплінарна педагогічна наука. *Порівняльна педагогіка : методологічні орієнтири українських компаративістів* : хрестоматія [упоряд. О. І. Локшина]. К., 2015. С. 58–80.

65. Ткачов А. С. Система формування ключових компетентностей інтелектуально здібних учнів основної школи у процесі навчання суспільствознавчих предметів : дис. ... док-ра пед. наук : 13.00.09. Харків, 2019. 593 с.

66. Ху Циин. Формирование этноэстетической культуры студентов в

воспитательном пространстве университетов КНР : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Харьков, 2015. 202 с.

67. Ху Яньли. Специфика глобализационных процессов в культуре Китая : дис. ... канд. культурологии. Владивосток, 2016. 232 с.

68. Чаркіна Т. І. Теоретичні аспекти формування полікультурних компетенцій в сучасному освітньому просторі. *Історія та правознавство*. 2017. № 1/2. С. 8–12.

69. Чжан Ювень. До питання формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців у КНР. *Традиційна культура в умовах глобалізації: синергія традиції та інновації*: матер. наук.-практ. конф. (Харків, 21-22 червня 2019 р.). Харків, 2019. С. 357–358.

70. Чжан Ювень. Особливості формування полікультурної компетентності студентів в освітньому середовищі китайського університету. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія : Педагогічні науки. Старобільськ, 2018. Випуск № 8 (322). С. 165-170.

71. Чжан Ювень, Ткачова Н. О. Нормативно-правова база для формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2018. Вип. 2 (45). С. 196–199.

72. Чжан Ювень, Ткачова Н. О. Теоретичні аспекти проблеми формування полікультурної компетентності молоді в сучасному суспільстві. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів : теорія і практика* : матер. II міжнарод. науково-практ. конф. (Харків, 11 квітня 2017 р.). Харків, 2017. С. 201–204.

73. Чжан Ювень, Ткачова Н. О. Формування полікультурної компетентності молоді в умовах сучасного глобалізованого суспільства. *Теорія та методика навчання та виховання* : зб. наук. пр. Хар. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків, 2017. Вип. 41. С. 127–134.

74. Щербакова А. В. Формування полікультурної компетентності у студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного

навчального закладу : дис. ... канд.. пед. наук : 13.00.04. Старобільськ, 2015. 265 с.

75. 毕继万, 跨文化交际研究与第二语言教学, *语言教学与研究*, 1998(01): 10-24。
76. 蔡艳玲, 跨文化交际能力与企业营销, *上海交通大学企业活力*, 2005(8)。
77. 陈国明, 跨文化交际学, *华东师范大学出版社*, 1990。
78. 陈时见, 冯增俊, 项贤明, 当代比较教育学, *人民教育出版社*, 2008。
79. 陈时见, 易连云, 比较教育学 (教育部财政部高等学校特色专业教材), *西南师范大学出版社*, 2012, p 184。
80. 陈立思, 比较思想政治教育, *中国人民大学出版社*, 2019。
81. 陈雨露, 跨文化沟通能力: 培养拔尖创新人才的新诉求, *中国高等教育*, 2012。
82. 窦卫霖, 跨文化交际导论[M], *北京对外经济贸易大学出版社*, 2012。
83. 关世杰, 跨文化交流学提高涉外交流能力的学问, *北京大学出版*, 1995。
84. 辜正坤, 中西文化比较导论, *北京大学出版社*, 2007, p 381。
85. 关于进一步加强和改进新形势下高校宣传思想工作的意见(2015年1月19日)。URL: <https://baike.baidu.com/item/关于进一步加强和改进新形势下高校宣传思想工作的意见?fr=aladdin>。
86. 顾嘉祖, 徐劲, 文学文本中的跨文化交际原则评析[J], *外国语(上海外国语大学学报)*, 1998 (1) : 67-71。
87. 高一虹, “文化定型”与“跨文化交际悖论”[J], *外语教学与研究*, 1995(02) : 37-44+82。
88. 高一虹, 语言文化差异的认识与超越[M], *北京: 外语教学与研究出版社*, 2000。
89. 高等教育全球化是好事吗? *北京青年报*, 2014-6-24。URL: <https://www.tsinghua.edu.cn/publish/thunews/9669/2014/20140624151245123256>

501/20140624151245123256501_.html.

90. 韩宝成, L. F. Bachman的语言测试理论模式, *外语教学与研究*, 1995。
91. 江净帆, 李家智, 论对民族大学学生的多元文化教育, *重庆教育学院学报*, 2007 (02): 119-122。
92. 贾玉新, 跨文化交际学【M】, 上海外语教育出版社, 1997。
93. 刘亚敏, 知识分子与大学精神, *高等教育研究*, 2005, 9。
94. 刘爱真, 关于研制大学英语文化因素细目表的探讨[J], *外语与外语教学*, 2001(2): 44-45。
95. 刘美慧, 多元文化教育研究的反思与前瞻, *人文与社会科学简讯*, 2011(9): 56。
96. 李承先, 宫香, 跨文化交际能力的培养——论孔子学院的教学取向, *高等财经教育研究*, 2019(04)。
97. 李翠英, 孙倚娜, 大型国际会议中学生志愿者跨文化交际能力分析, *苏州大学学报: 哲学社会科学版*, 2006, 21-23。
98. 林大津, 谢朝群, 跨文化交际学: 理论与实践【M】, 福建人民出版社, 2005, 3-4页。
99. 马健生, 高等教育质量保证体系的国际比较研究, 北京师范大学出版社, 2014。
100. 彭勇穗, 跨文化交际能力: 概念与启示, *教育论坛*, 2019(05): 2-6。
101. 石佩臣著, 教育学基础理论, 教育科学出版社, 2018, p 540。
102. 沈六, 多元文化教育的意识形态与理论, 台湾教育学会编, 1993。
103. 童文, 通过跨文化对话培养与发展跨文化能力——跨文化能力: 概念与理论框架解读, *佳木斯职业学院学报*, 2016 (12): 302-303。
104. 王艳红, 刘彩虹, 现代商场中的跨文化语言交际能力的培养, *商场现代化*, 2007 (5): 44-45。

105. 王英鹏, 对在大学英语教学中培养学生社会文化能力的几点思考【J】, 外语界, 1999 (1): 43-37。
106. 王辉耀, 中国大学生急需提高跨文化交际能力适应国际人才需要论, 2013。 URL:<http://www.mandaringarden.org/shuyuan/liyi/2013-07-08/2665.html>.
107. 余汉华, 多媒体环境下跨文化交际教学初探, 知识产权出版社, 2010。
108. 宣勇, 鲍健强, 教学研究型大学的使命与管理模式的选择, 高等工程教育研究, 2006(03): 82-95。
109. 徐佳, 跨文化能力概念模型内涵的扩展研究, 湖北社会科学, 2018 (1): 181-186。
110. 西方哲学史(第2版), 张志伟, 中国人民大学出版社, 2010, p 579。
111. 许力生, 跨文化的交际能力问题探讨[J], 外语与外语教学, 2000(07): 18-22。
112. 严明, 论跨文化交际能力的培养, 哈尔滨学院学报, 2006(1): 124-127。
113. 研 究 会 议 世 界 比 较 教 育 论 坛。 URL: https://www.sohu.com/a/195342091_243614
114. 杨盈, 庄恩平, 构建外语教学跨文化交际能力框架[J], 外语界, 2007, (4): 13-21。
115. 殷海光, 中国文化的展望, 上海三联书店, 2002, p 545。
116. 研 讨 会, 27-07-2016。 URL: <http://www.shehui.pku.edu.cn/second/index.aspx?nodeid=52&page=ContentPage&contentid=449>
117. 周琪, 比较思想政治教育学, 高等教育出版社, 2018, p 216。
118. 张丽娇, 跨文化交际能力的内容维度分析, 哈尔滨学院学报, 2006 (09): 137-140。
119. 张红玲, 跨文化外语教学[M], 上海外语教育出版社, 2007。

120. 张美瑶, 多元文化教育改革之省思, *教育学报*, 2009 (6) : 321–340。
121. 朱俊华, 留学生跨文化交际能力培养研究, 博士学位论文, 2017。
122. 朱运通, 学生对跨文化交际能力的培养。 URL:
<https://www.zhazhi.com/lunwen/whls/kwhjjlw/132223.html>.
123. 知识分子的对话, 12-11-2019。
URL: <http://www.gse.pku.edu.cn/syxw/xwdt/108268.htm>.
124. 祖晓梅, 跨文化能力与文化教学的新目标, *世界汉语教学*, 2003 (04) : 59–67。
125. 专题讨论会, 22-07-2016。
URL:<http://www.shehui.pku.edu.cn/second/index.aspx?nodeid=52&page=ContentPage&categoryid=0&contentid=449>
126. 中华人民共和国宪法, 2018。
URL: http://www.xinhuanet.com/politics/2018lh/2018-03/22/c_1122572202.htm.
127. 中华人民共和国高等教育法, 1998。
URL: http://www.npc.gov.cn/wxzl/wxzl/2000-12/05/content_4712.htm.
128. 中国上海外国语大学。URL: <http://www.shisu.edu.cn>.
129. 中国上海大学。URL: <http://www.shu.edu.cn>.
130. 中国中央民族大学。URL: <https://www.muc.edu.cn/#5>.
131. 中国共产党新闻网, 關於進一步加強和改進新形勢下, 2015。
URL:<http://cpc.people.com.cn/BIG5/n/2015/0120/c87228-26413269.html>.
132. 中国北京外国语大学。URL: <https://www.bfsu.edu.cn>.
133. 中国北京大学课程设置。URL:
<https://www.pku.edu.cn/education.html#p2>.
134. 中国北京师范大学。URL: <https://www.bnu.edu.cn>.
135. 中国十二所重点师范大学编著, 心理学基础(高等师范院校公共课心理学教材), *教育科学出版社*, 2008, p 406。
136. 中国十二所编著, 教育心理学, *教育科学出版社*, 2007, p 400。

137. 中国华东师范大学。URL: <https://www.ecnu.edu.cn>
138. 中国清华大学课程大纲。URL:
<http://www.dhs.tsinghua.edu.cn/2018/09/03/3014>.
139. 中国陕西师范大学课程设置。
URL: <http://jwcweb.sxnu.edu.cn/info/1219/5644.htm>.
140. 中国长江大学文理学院课程设置。
URL: http://wlxy.yangtzeu.edu.cn/wai_guo_yu_xi/p/kua-wen-hua-jiao-ji-jiao-xue-da-gang.html.
141. 中国晋中学院课程设置。URL:
<http://foreign.jzxy.edu.cn/info/1153/3127.htm>.
142. 中国复旦大学。URL: <https://www.fudan.edu.cn>.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ КИТАЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

2.1 Висвітлення проблеми формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів у науковій літературі

У дослідженні визначено, що сформованість полікультурної компетентності у членів сучасного суспільства значною мірою визначає успішність життєдіяльності кожного з них. Більш того, наявність цього феномена виступає своєрідною запорукою для подальшого розвитку та взагалі виживання людства.

Як пояснює Тонг Вень, саме відсутність сформованості полікультурної компетентності в державних лідерів багатьох країн, неготовність їх громадян почути один одного є однією з головних причин виникнення в різних місцях земної кулі тривалих міжнаціональних конфліктів, які нерідко переходять у стадію військових зіткнень. Тому автор наголошує, що сформованість полікультурної компетентності молоді варто сприймати як «насіння завтрашнього дня», яке, проростаючи в душах людей, зможе забезпечити їхнє мирне майбутнє. Причому полікультурний діалог між людьми має стати першим кроком на шляху досягнення порозуміння між народами та цілими державами [180, с. 32].

Відзначаючи важливість формування полікультурної компетентності в сучасної молоді, Тонг Вень наголошує, що сьогодні ця якість потрібна всім членам полікультурного суспільства, бо саме завдяки їй представники різних культурних спільнот можуть розбудовувати конструктивну взаємодію між собою. Для цього особистості недостатньо засвоїти міжкультурну грамотність, тобто оволодіти знаннями про різні культури та їхніх носіїв. Кожна молода людина повинна сьогодні засвоїти цілий комплекс

відповідних умінь і навичок, сформувати в собі відповідальність, саморефлексивність, гнучкість мислення. У свою чергу, вирішення цього складного завдання вимагає прояву значних зусиль у цьому напрямі як від діячів державного рівня, так і кожного педагога закладу освіти. Отже, важливою запорукою успішного вирішення проблем міжкультурного характеру учений вважає підвищення рівня полікультурної компетентності всіх людей, які відрізняються між собою за етнічними, культурними, мовними, релігійними та іншими параметрами [180, с. 33].

Схожі ідеї висловлюють Лі Ченсянь і Гонг Сян. На їхню думку, забезпечення оволодіння членами суспільства полікультурною компетентністю є запорукою того, що вони зможуть прийняти та зрозуміти інші культури та їх носіїв. Як стверджують автори, зазначена компетентність — це «ключ» до взаєморозуміння між людьми різних національностей і віросповідань, який дає їм змогу під час здійснення ділової чи побутової полікультурної комунікації не тільки отримати й зрозуміти потрібну інформацію, передану партнером по спілкуванню, але й спільними зусиллями вирішити наявні проблеми, розв'язати існуючі між ними непорозуміння, попередити виникнення конфліктної ситуації через ментальні особливості, а при її появі — спільними зусиллями конструктивно її розв'язати [165].

Варто зазначити, що загостренню проблеми формування полікультурної компетентності в китайської молоді, перетворенню з початку 90-х років XX ст. цієї проблеми в один із найважливіших об'єктів досліджень китайських учених сприяло також прискорення процесу глобалізації й загострення жорсткої конкуренції в світі, активної інтеграції Китаю в науковий, економічний, освітній європейський та світовий простір. Причому на перебіг проведення вказаних досліджень суттєво впливали західні наукові розвідки, зокрема теоретичні підходи європейських та американських учених щодо розуміння суті полікультурної компетентності особистості.

Як встановлено, значний внесок у вивчення проблеми формування полікультурної компетентності особистості зробили такі китайські вчені, як Ван Яньхун, Гуань Шицзе, Лю Цайхун, Ли Цуїн, Сунь Ін, Ван Яньхун, Лю Цайхун, Хан Баоченг, Цай Яньлін [137; 152; 153; 157; 167; 183] та ін. Зокрема, вони довели, що полікультурна компетентність є сьогодні життєво необхідною здатністю для кожного члена суспільства, яка допомагає йому успішно самореалізуватися в різних сферах професійної та інших видах діяльності. У контексті цього Вейпін Ву, висловлюючи свої думки в образній формі, зазначив, що у зв'язку з активним розвитком економічної глобалізації й інтернаціоналізації Китаю, загостренням міжнаціональних конфліктів та водночас поглибленням інтеграції різних національних культур у світі, швидким розвитком інтернет-технологій світ поступово перетворився у «глобальне село», в якому КНР має зайняти гідне місце [186, с. 3–5].

Наведені вище ідеї далі розвиває Чень Юйлу, який у минулому обіймав посаду ректора Народного університету Китаю. У своїй статті фахівець відзначає, що тісна полікультурна взаємодія людей стала важливою ознакою сучасного світу. В умовах поглиблення економічної глобалізації, збільшення частоти здійснення транскордонних та міжкультурних обмінів між представниками різних професій створюється унікальне зовнішнє багатокультурне тло для таких обмінів, причому з кожним днем воно стає все більш «строкатим» та багатоаспектним. Глобалізація здійснює сьогодні безпрецедентний тиск на професійне й побутове життя людей, примушуючи їх пристосовуватися до існування в принципово новому полікультурному середовищі [142, с. 3, 4].

Схожі ідеї висловлює засновник і президент неурядового китайського аналітичного центру «Центр досліджень Китаю та глобалізації», що входить до числа ста найкращих аналітичних центрів у світі, старший запрошений дослідник Гарвардського університету Ван Хуйяо, який наголошує, що людство увійшло в нову глобальну еру. У свою чергу, це зумовило необхідність здійснення активної взаємодії між фахівцями з різних країн, що

стало необхідною передумовою для успішного вирішення різних наукових, соціальних, політичних, економічних проблем міжнародного масштабу [181].

У дослідженні в пригоді також стали праці інших вчених (Ван Фу, Ван Хун'їнь, Гао Ічжун, Гу Цзяцзя, Гуань Шицзи, Лі Ін, Лін Децзін, Лю Цин, Сунь Юйчжун, Сюй Лішен, Хан Баоченг, Ху Веньчжун, Цзя Юйсін, Фей Сяотун, Чень Го-мін та ін.), які у своїх публікаціях висвітлили взаємозв'язок між мовою етносу і його культурою та довели необхідність під час викладання іноземної мови водночас забезпечувати залучення студентів до культури того народу, для якого ця іноземна мова є рідною [146; 157; 168; 187; 190]. Разом з тим треба звернути увагу на певну обмеженість поглядів більшості з названих авторів, що проявляється у сприйманні ними полікультурної компетентності як синоніма до полікультурної комунікативної компетентності людини, тобто наявності в неї комунікативної обізнаності та здатності успішно спілкуватися з носіями інших культур. Це звужує розуміння суті полікультурної компетентності особистості.

Слід зазначити, що на тлі подальшого поглиблення процесу глобалізації китайського суспільства у студентів дійсно значно зростає потреба в оволодінні іноземними мовами. За останні роки майбутні фахівці отримали можливість вивчати у вищій школі КНР багато нових мов, у тому числі українську. Проте найбільш затребуваною іноземною мовою в країні залишається англійська, що зумовлено багатьма причинами:

1. Студенти, які бажають здобути освіту чи пройти стажування в західних країнах, мають добре володіти цією мовою.

2. В останні роки активно розширюються контакти китайських фахівців у різних галузях з їхніми зарубіжними партнерами, що теж спонукає китайську молодь до активного оволодіння іноземними мовами і насамперед саме англійською.

3. Сьогодні в китайських університетах навчається багато іноземних студентів та аспірантів майже з 200 країн світу, працює значна кількість

викладачів-іноземців, всесвітньо відомі зарубіжні вчені беруть участь у міжнародних наукових дослідженнях на території КНР. Процес розбудови взаємодії з цими іноземцями теж вимагає від китайських студентів та викладачів готовності до здійснення успішної полікультурної взаємодії [53; 177].

Варто уточнити, що в сучасному Китаї проводиться цілеспрямована політика щодо збільшення кількості іноземних студентів в університетах. Для цього в КНР проводять різні заходи. Так, у закладах вищої освіти здійснюють навчання іноземців не лише китайською, але й англійською мовою. Їм також надається дозвіл проживати як у гуртожитку, так і в звичайних китайських сім'ях, що сприяє не лише інтенсивному вивченню молодими людьми китайської мови, але й кращому розумінню ними ментальних особливостей китайців та їхньої культури [78].

Як відзначається в науковій літературі (Ван Хуйяо, Чень Юйлу [142; 181] та інші науковці), у Китаї значну увагу приділяють також виявленню обдарованих студентів та створенню сприятливих передумов для їхнього подальшого професійно-особистісного становлення, адже ці молоді люди в майбутньому можуть увійти до складу інтелектуальної та творчої еліти держави та зробити величезний внесок у розвиток вітчизняної і світової науки, техніки та інших галузей професійної діяльності. У світлі цього немаловажним завданням для кожного вишу КНР є надання дієвої педагогічної підтримки обдарованим студентам. Адже вирішення цього завдання є важливою віхою на шляху перетворення КНР в країну-лідера на міжнародній арені [142, с. 5–7].

Зокрема, талановитим студентам надається можливість за державні кошти навчатися чи проходити стажування в провідних університетах світу. Крім того, ці молоді люди активно залучаються до участі в міжнародних наукових дослідженнях, що проводяться на базі китайських університетів і в яких беруть участь визнані вчені з різних країн. Доцільно також відзначити,

що відомі науковці, як правило, публікують результати своїх досліджень англійською мовою.

У світлі цього необхідними передумовами для успішної навчальної чи дослідницької діяльності обдарованих китайських студентів є не тільки оволодіння ними англійською та іншими іноземними мовами, але й досягнення високого рівня сформованості полікультурної компетентності, що проявляється в засвоєнні необхідних для полікультурної взаємодії знань, умінь, соціально значущих особистісних якостей (толерантність, рефлексивність, емпатійність тощо), відпрацюванні навичок полікультурного спілкування. У свою чергу, це дозволить талановитим молодим людям розбудовувати активні контакти з провідними фахівцями з розвинених країн світу та активно залучатися до передових технологій у різних кутках земної кулі [142; 181; 194].

Слід також уточнити, що реформування процесу викладання англійської мови у вищій школі КНР відбувається з орієнтацією на модель «глобальної англійської мови» (Global English Model), яка передбачає акцентування на комунікативному й діяльнісному аспектах діяльності [110, с. 13]. У світлі викладеного значна увага педагогів під час викладання англійської, а також будь-якої іншої іноземної мови, приділяється формуванню в китайських студентів полікультурної компетентності.

Зокрема, Сюй Лішен підкреслює, що під час здійснення цього процесу у студентської молоді треба розвивати не тільки специфічні мовні вміння, але й комунікативні здібності (здатності) правильно поводитися в різних ситуаціях полікультурної взаємодії. За поглядами автора, основою комунікативної компетентності особистості є саме її здатність адекватно поводитися в процесі спілкування з іноземцями. Причому доцільність використання нею тих чи інших мовних засобів у комунікації з іноземцями визначається не самою мовою, яку вони використовують як рідну, а особливостями тієї культури, до якої належать ці співрозмовники [190, с. 18].

Сюй Лішен також зазначає, що при наявності у студентів певних сформованих комунікативних умінь (комунікативних здібностей) викладачі намагаються забезпечити їх транспонування з однієї мови на іншу, тобто або з рідної на іноземну, або з однієї іноземної мови, якою студент володіє достатньо добре, на іншу, яку він починає вивчати. Діапазон можливостей цього перенесення має відносний характер, бо він відзначається наявними відмінностями між цими мовами, а сам процес такого «перенесення» в освітньому процесі університету здійснюється під керівництвом викладача. Також багато вчених сходяться на думці, що комунікативна компетентність є відносною категорією, бо вона перебуває в стані динамічного розвитку, а тому можна говорити про різні рівні її сформованості. При цьому в процесі викладання іноземної мови педагог має забезпечити формування у студентів не тільки мовних знань, тобто знань норм і правил літературної мови, але й умінь розбудовувати оптимальні комунікативні стратегії та реалізовувати їх на практиці, а також соціально-комунікативних навичок, що реалізуються з урахуванням культурних особливостей партнера по спілкуванню [190, с. 20].

У науковій літературі також наголошується, що в системі традиційної освіти в Китаї завжди домінували репродуктивні методи навчання. Проте поступова інтеграція КНР у світовий освітній простір зумовила активне реформування системи вищої освіти. Як наслідок, у процесі навчання, зокрема на заняттях з іноземної мови, сьогодні від китайських студентів вимагається не просто відтворення навчального матеріалу, але й прояв нових особистісних властивостей та якостей, які не були затребуваними в межах традиційної освітньої системи в Китаї, зокрема такі: гнучкість і критичність мислення, мобільність, комунікабельність тощо [28; 41; 46; 106; 114; 120; 121; 123; 126]. У свою чергу, такі зміни теж сприяють підвищенню ефективності процесу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців, дозволяючи їм більш гнучко реагувати на кожну комунікативну ситуацію та адекватно поводитися в ній.

Підтримуючи викладені вище ідеї інших авторів, Лі Цуймей відзначає, що для кожного студента вищої школи, незважаючи на спеціальність, за якою він навчається, полікультурна компетентність є важливим показником його професійної придатності. Адже в умовах сучасного інформаційного глобалізованого суспільства значно активізуються контакти між фахівцями, які є представниками різних культур. У світлі цього виникає актуальна потреба в розбудові комунікації між людьми, для однієї з яких обрана для спілкування мова є рідною, а для іншої — іноземною. Це може спричинити мовні труднощі в комунікації. Проте в реальному житті ці труднощі часто супроводжуються труднощами іншого плану, бо етнічне походження людини значною мірою визначає її переконання, цінності, ідеали та прагнення.

Автор також привертає увагу до того факту, що в процесі комунікативної взаємодії відбувається не просто передача словесних повідомлень між співрозмовниками, але й взаємообмін почуттів, ціннісних ставлень, оцінок, моделей поведінки, культурних традицій та звичаїв. Для цього учасники спілкування використовують різні вербальні й невербальні засоби мовлення (міміка, жести тощо) [166, с. 125].

Як констатує Лі Цуймей, діапазон культурних відмінностей між людьми значно розрізняється залежно від регіону їхнього проживання, країни, субкультури тощо. Тому деякі країни в цьому плані мають значні відмінності, інші країни або регіони — ні. Так, мешканці азіатських країн (Китай, Японія, Південна і Північна Кореї, Таїланд, Індія тощо) мають багато схожих характеристик культури (наприклад, поширення конфуціанства й даосизму). Тому китайці відчують себе достатньо комфортно, спілкуючись із мешканцями цих країн. У свою чергу, між американською, європейською та китайською моделями культури існують суттєві відмінності, що значно ускладнює процес розуміння партнера, оскільки не тільки вербальні, але й невербальні символи можуть по-різному тлумачитися в межах різних культур [166, с. 126].

Наведемо такий наочний приклад. Кивання головою японцем під час укладання певної угоди міжнародного масштабу означає тільки той факт, що він добре розуміє свого співрозмовника. У свою чергу, українцем таке кивання сприймається як згода. Очевидно, що неврахування партнерами різниці значень у вживанні тих чи інших словесних оборотів чи невербальних знаків значно ускладнить процедуру підписання угоди.

Як відзначає низка китайських науковців, чільне місце у формуванні полікультурної компетентності в молоді займає спеціально організована полікультурна освіта. Причому вчені висловлюють різні точки зору щодо визначення суті цієї освіти.

Так, деякі дослідники (Лю Мейхуй, Ляо Чаоян, Хан Хулінг [169; 173; 175]) є прибічниками концепції полікультурної (мультикультурної) освіти, що була розроблена та зараз впроваджується в США. Метою цієї освіти названі вчені вбачають у навчанні молодих людей як представників різних етносів знаходити спільну мову та мирно співіснувати між собою. У світлі цього китайські прихильники окресленої наукової позиції стверджують, що організація полікультурної освіти має спрямовуватися на підвищення культури полікультурної взаємодії всіх її учасників, що дозволить створити рівні можливості для представників різних етносів, забезпечити реформування системи китайської освіти на засадах соціальної справедливості та знищення шкідливих стереотипів і забобонів стосовно інших етносів. На підставі викладеного Лю Мейхуй стверджує, що концепція полікультурної освіти в КНР має охоплювати, за аналогією в США, практично весь процес модернізації освіти в Китаї [173, с. 56].

У руслі порушеної проблеми інтерес викликають також висновки, сформульовані іншим прихильником зазначеного підходу — Хан Хулінгом, який очолював групу науковців із вивчення деяких актуальних тем у галузі освіти. Представляючи широкій аудиторії звіт про результати проведеного дослідження, Хан Хулінг значну увагу приділив висвітленню впливу

соціального й культурного контексту на освітні дослідження і, зокрема, питанню організації полікультурної освіти в КНР та взагалі у світі.

Як уточнив доповідач, полікультурна освіта почала розвиватися в Китаї у 90-х роках ХХ ст., проте на сьогодні існує актуальна потреба в забезпеченні більш активного розвитку даного процесу. У контексті цього дослідник послався на досвід США та Канади, де полікультурна освіта займає центральне місце в роботі всіх ЗВО. Хан Хулінг також зазначив, що в цих країнах створено спеціальні дослідні установи, які займаються вивченням різних аспектів здійснення полікультурної освіти. Крім того, у США та Канаді постійно збільшується кількість наукових праць, присвячених цій проблемі. Як уточнює автор, в указаних вище країнах цілеспрямоване здійснення полікультурної освіти у середній та вищій школі відбувається насамперед у процесі викладання молоді спеціального навчального курсу, а також на заняттях з інших навчальних дисциплін, зміст яких збагачується відповідним навчальним матеріалом полікультурного характеру. За висновками вченого, цей виявлений цінний зарубіжний досвід доцільно творчо застосовувати в китайських закладах освіти [175, с. 56].

Як підсумував Хан Хулінг у своїй доповіді, система освіти є важливою частиною соціальної системи, причому суб'єкт освіти теж є членом суспільства. У світлі цього відбувається неминучий вплив культурного контексту в суспільстві на освітній процес та наукові дослідження в цій сфері. Тому проблема полікультурної освіти є на часі, а її значення з кожним роком тільки збільшується [175, с. 56, 57].

Цінні думки в контексті порушеної теми висловив також Ляо Чаоян. Він вважає, що перспективний прогноз щодо розвитку освіти та подальшої історії суспільства загалом можна представити, лише звернувшись до витоків становлення культури в різних етносів, тобто процес передбачення у вказаних царинах має відбуватися на основі результатів ретроспективного аналізу культурного розвитку різних народів. Підсумовуючи свої думки, Ляо Чаоян наголошує на необхідності здійснення полікультурної освіти

китайської молоді, а також на важливості врахування під час її організації історії культури різних етносів [169, с. 6–9].

Як встановлено на основі аналізу наукової літератури, китайські вчені пропонують, крім проаналізованого вище підходу щодо розкриття суті полікультурної освіти, ще один підхід, відповідно до якого ця освіта має забезпечувати підготовку молоді до успішної комунікації з представниками інших культур. Саме з позиції цього підходу проблему полікультурної освіти вивчають у країнах Євросоюзу [1; 3; 5; 6; 16; 63; 132]. Даний варіант її організації реалізується, наприклад, на заняттях з іноземної мови.

У світлі цього значний інтерес викликали погляди Лі Цуймея стосовно виокремлення різних типів (рівнів) полікультурної взаємодії за сформульованою метою, що вимагають від учасників прояву полікультурної компетентності на різних рівнях її сформованості. Так, перший виділений автором тип взаємодії спрямований на досягнення такої мети: усвідомити суть наявної проблеми (поставленого завдання, ділової пропозиції тощо), обговорити можливі варіанти її розв'язання та спільними зусиллями відібрати той із них, який максимально задовольняє інтереси всіх учасників спілкування.

Як пояснює автор, багато ділових переговорів відбувається саме на цьому рівні спілкування та спрямовані на досягнення консенсусу в ньому. Указаний тип взаємодії відрізняється цілеспрямованістю й вимагає від учасників уникання двозначності, «різночитання» використаних фраз, активного пошуку шляхів взаєморозуміння, знаходження «точок дотику» в поглядах, проте не передбачає здійснення впливу людиною на культурні цінності співрозмовника, тобто культурні ознаки й відмінності учасників комунікації залишаються без змін.

Лі Цуймей зазначає, що другий визначений рівень (тип) полікультурної взаємодії має за мету розбудову його учасниками стабільних комунікативних відносин. Дослідник вважає, що даний рівень спілкування передбачає підтримку та стимулювання довгострокового спілкування між людьми,

установлення між ними певних міжособистісних відносин. У свою чергу, це передбачає не тільки врахування кожним учасником взаємодії культурних відмінностей своїх партнерів, але й прояву ним певних ініціатив для того, щоб презентувати їм («відкрити» для них) власну культуру та водночас активно вчитися у співрозмовників, опановувати їхню культуру для досягнення порозуміння та збагачення власних культурних надбань. У разі недотримання цієї умови довгострокові відносини між носіями різних культур розбудувати дуже складно. Отже, на другому визначеному рівні взаємодії вже відбувається більш складний процес транслявання не тільки слів, але й емоцій, переконань, певної інформації культурного характеру.

Як зазначає Лі Цуймей, на третьому виділеному рівні полікультурної взаємодії відбувається здійснення культурного обміну, тому цей рівень автор називає «культурним рівнем» та вважає його досягнення найглибшою метою полікультурного спілкування. За поглядами вченого, на цьому рівні полікультурної взаємодії не тільки забезпечується можливість здійснення безперешкодного спілкування й установлення довгострокових відносин між людьми (що було визнано основними характеристиками двох вище вказаних типів спілкування), але й додатково до цього в процесі взаємодії відбуваються «культурні обміни» між людьми, що включає багато аспектів національної культури: основні культурні цінності, мовні особливості, місцеві традиції та звичаї, історичні етапи культурного розвитку народу тощо. Очевидно, що розбудова полікультурного спілкування на даному рівні вимагає більш тривалого часу та передбачає засвоєння учасниками знань про етнічну культуру партнера та вмінь розбудовувати ефективну взаємодію з ним на основі використання цих знань. Як уточнює вчений, такий культурний взаємообмін полягає не в тому, щоб шукати точки дотику для усунення розбіжностей, а в тому, щоб носії різних культур активно спілкувалися між собою, вчилися добре розуміти один одного, проявляли толерантність до культурних відмінностей співрозмовника та загалом заохочували різнопланову інтеграцію різних культур [166, с. 126].

Під час проведення дослідження особливий інтерес викликали висновки науковців (Чжан Цзяньчжен, Чжуан Шенгі [198; 205] та ін.), які зробили спробу зіставити погляди опонентів щодо визначення суті полікультурної освіти. Так, автори уточнюють, що прибічники першого виділеного підходу основу для подальшого економічного й культурного розвитку країни вбачають у створенні оптимальних умов для розвитку етнічних («місцевих») культур та їхніх носів. Прихильники протилежної точки зору виступають за інтенсифікацію процесів інтернаціоналізації та глобалізації в КНР, що дозволить країні рухатися до «світу».

Більш докладно розкриваючи власну точку зору на порушену проблему, Чжан Цзяньчжен у своїй праці використав дві влучні метафори для позначення окреслених підходів: «гігантська парасолька» та «моноліт». Як уточнює автор, прихильники першого підходу приділяють занадто багато уваги історії появи та розвитку етносу як первинної соціальної групи, витокам формування його специфічної культури, своєрідного способу життя. У свою чергу, обрання шляху «етнізації» зумовлює верховенство «самопроголошеної культурної спадщини», певної культурної спільноти над його окремими представниками. У такому випадку можна говорити про теорію «гігантської парасольки», прихильники якої виступають за занадто високу толерантність до культурних відмінностей, а це спричиняє культурну «плутанину».

Чжан Цзяньчжен констатує, що прибічники другого визначеного підходу, виступаючи як опоненти наведеним вище поглядам, занадто вірять у міф про «монолітну» теорію полікультурності. Відповідно до висновків цієї групи науковців, полікультурна освіта має характеризуватися одновекторністю та забезпечувати підготовку молоді до поступового створення певної інтегрованої культури, що буде містити в концентрованому вигляді елементи й цінності різних культур. У свою чергу, це дає змогу прихильникам даного підходу говорити про полікультурну освіту як про моноліт. Чжан Цзяньчжен пояснює, що в такому випадку майже без уваги

залишаються етнічні культурні особливості, тобто ці вчені їх практично ігнорують [198].

На основі врахування наведених теоретичних положень у дослідженні зроблено висновок про те, що не слід абсолютизувати значення якоїсь однієї з наведених концепцій полікультурної освіти. Отже, сьогодні в Китаї мають паралельно реалізовуватися обидві концепції полікультурної освіти, адже кожна з них може забезпечувати свій ефективний вплив на формування полікультурної компетентності китайської молоді.

Висвітлюючи специфіку формування полікультурної компетентності в китайських студентів, слід відзначити, що вона їм потрібна для розбудови ефективної комунікації не тільки з іноземцями, але й мешканцями Китаю, які є представниками інших етносів. У контексті цього доцільно відмітити, що КНР є поліетнічною державою, яка має найчисленніше населення у світі (трохи більше 1,4 млрд людей) і на території якої мешкають 56 різних етносів, що належать до корінного населення Китаю. При цьому характерною особливістю цієї країни є те, що 55 китайських етносів належать до національних меншин. Їхня загальна кількість дорівнює приблизно 100 млн осіб (у відсотковому співвідношенні — це трохи більше 8 % від загальної кількості населення КНР). Своєю чергою, переважна більшість мешканців (тобто 92 %) належать до народності хань [12; 44].

Ураховуючи особливості етнічного складу китайського народу, уряд КНР проводить добре продуману та гнучку політику щодо вирішення національних питань, що дозволяє згладжувати суперечності між титульною ханською нацією та іншими націями. Зокрема, ця політика проявляється в наданні меншинам різних соціально-політичних переваг та пільг, що стосуються:

- регіонів їхнього проживання загалом (здійснення фінансово-економічної допомоги, передбачення податкових пільг, зокрема звільнення від деяких аналогів, можливість безплатного отримання техніки для

національних підприємств; створення цілої мережі закладів середньої та вищої освіти тощо);

- кожного конкретного представника цих етносів (можливість мати більше однієї дитини в сім'ї (дозвіл був актуальним до відміни цієї заборони), надання пільг під час вступу до вишу, при прийомі на роботу в державних закладах тощо) [12; 31; 44].

Слід зазначити, що національна політика в КНР включає в себе також стимулювання розвитку етнічної самосвідомості членів китайського суспільства, забезпечення кращого усвідомлення кожною людиною своєї культурної ідентичності. Адже це є важливою передумовою для збереження й подальшого розвитку кожної корінної нації, а також для підтримання на державному рівні культурного різноманіття мешканців Китаю [85, с. 88, 106].

Зауважимо, що сучасна національна політика в КНР реалізується на основі дотримання таких основних принципів:

- 1) рівність представників усіх етнічних груп КНР та їхніх традиційних культур;
- 2) урахування регіональних культурних особливостей під час організації освіти в місцях проживання малочисельних народів;
- 3) надання матеріальної та кадрової підтримки для прискорення розвитку економіки й національної культури в різних регіонах;
- 4) підвищення рівня освіченості та професійної готовності національних кадрів;
- 5) прояв на державному рівні поваги до мови, культурних традицій і звичаїв національних меншин, забезпечення виховання в молоді шанобливого ставлення до всіх етнічних культур та їх носіїв, проведення спеціальних заходів для збереження мови, традицій, вірувань малочисельних народів [59; 115].

Водночас слід зауважити, що державна підтримка культурного різноманіття в КНР поєднується з реалізацією політики згуртованості китайської нації, що включає в себе всі корінні народності, котрі проживають

на теренах країни, донесення до широкого загалу ідеї про те, що Китай протягом усього свого історичного розвитку поступово формувався як цілісна єдина багатонаціональна держава, а китайська національність — як «суперетнос» [59; 90; 115].

Разом з тим треба зауважити, що під впливом інтеграційних та глобалізаційних процесів спостерігаються і несприятливі для розвитку національних меншин та їхніх культур тенденції. Так, в останні роки на китайські землі, на яких традиційно скупчено проживали нечисленні етноси, часто переселяються представники титульної нації. Унаслідок цього відсоткове співвідношення ханьців і неханьців змінюється на користь перших, що може призвести в майбутньому до втрати малочисельними народностями своєї адміністративно-територіальної автономії.

Крім того, у багатьох регіонах, заселених національними меншинами (чжуани, мяо, маньчжури, туцзя та ін.), в останні роки спостерігається домінування ханьських мови, культури та способу життя. Звуження мовного середовища, старіння носіїв мови, зниження ролі культурних традицій та національного світогляду негативно впливає на збереження та подальший розвиток національних меншин як окремої соціокультурної групи [24; 59].

На основі врахування вказаної вище диспропорції між кількістю представників різних етносів на території КНР, наявних проблем національного характеру провідні китайські вчені та ідеологи розробляють свої авторські концепції, спрямовані на вирішення цих проблем. Так, відомий науковець Фей Сяотунь розробив авторську теорію «національного будівництва» в КНР, в основу якої покладено ідею про «плюралістичну єдність китайської нації» [7; 146].

Пізніше інший відомий китайський учений — професор Ма Жун, розвиваючи далі теоретичні положення вказаного вченого, запропонував власний варіант вирішення актуальних питань у розвитку етносів, які проживають на території Китаю, та їхніх культур. Розроблена автором концепція національної політики, що є оновленим варіантом концепції Фей

Сяотуня, ґрунтується на такій основоположній формулі: «Політична єдність — культурний плюралізм». Як вважає Ма Жун, реалізація сучасної національної політики Китаю має забезпечувати усвідомлення «національної ідентичності» громадян на національному рівні і в той же час розвивати культурні характеристики на груповому етнічному рівні [44, с. 92].

Відзначимо, що представники кожного етносу на території Китаю здійснюють активні зусилля, щоб забезпечити збереження та подальший розвиток своєї культури, а це, своєю чергою, загострює певні суперечності між їхніми інтересами та інтересами всієї держави. Іноді навіть проводяться публічні акції на захист інтересів тих чи інших представників етнічних меншин. Проте загалом китайському уряду вдається оперативно розв'язувати нагальні протиріччя в галузі міжнаціональних інтересів.

Як цілком справедливо підкреслює Чжу Цзюньхуа, посилаючись на висновки відомого німецького професора К.-Х. Поля, сприятливим фактором для вирішення цих суперечностей є традиційні світоглядні уявлення китайців, що виникли ще в часи конфуціанства і дотепер у тій чи іншій формі зберігають свою значущість у суспільній свідомості. На основі цих уявлень у китайському суспільстві виникла своєрідна суспільна культура, в основі якої покладено такі суспільні цінності: непротивлення долі, гармонія, загальне благо, стабільність, порядок, почуття обов'язку, суспільна відповідальність тощо. На підставі викладеного науковець підсумовує, що в Китаї сформувалася специфічна культура співробітництва та злагоди, сприйняття суспільства як великої родини, де кожний має поважати інших людей та працювати на благо своєї країни [203]. Очевидно, що домінування зазначеної культури в суспільстві є сприятливим фактором для формування полікультурної компетентності в китайської студентської молоді.

Важливим чинником, який теж значною мірою «цементує» китайське суспільство, є визначення й реалізація нового соціально-політичного курсу подальшого розвитку країни в напрямку досягнення глобальної китайської мрії про велике відродження китайської нації, яка в публікаціях фігурує в

більш короткому й поширеному формулюванні як «китайська мрія». Цей термін вперше прозвучав наприкінці 2012 р. у виступі голови Китайської Народної Республіки Сі Цзіньпіна, а вже в листопаді 2013 р. розпочалося проведення реформ, пов'язаних із реалізацією нової концепції на практиці [43; 188].

Активне реформування всіх сторін життєдіяльності китайського суспільства зумовлює висунення нових вимог до професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі. Зокрема, ще в 2011 р. учасники 4 сесії Всекитайського зібрання народних представників прийняли дванадцятий п'ятирічний план подальшого розвитку країни, причому в цьому документі наголошено, що пріоритетним напрямом роботи є забезпечення активного розвитку освіти. Указаний план був розроблений з орієнтацією на необхідність виконання стратегічного «Державного плану реформи і розвитку освіти в КНР на середньостроковий і довгостроковий період (2010–2020 р.)». В основу названих документів покладено ідею про те, що інноваційний розвиток економіки Китаю можливий тільки за умови підготовки висококваліфікованих фахівців. А це, у свою чергу, вимагає забезпечення активного розвитку вищої освіти та підвищення її якості [78].

Уточнимо, що сучасна китайська система вищої освіти об'єднує в собі університети, коледжі та професійні вищі школи, причому деякі з цих закладів освіти перебувають під юрисдикцію Міністерства освіти КНР, інші — органів влади провінцій і міст. Необхідно також відмітити, що в останні роки активно посилюється зв'язок закладів вищої освіти й особливо університетів з науковими центрами (багато з них створено на базі самих університетів), провідними корпораціями, фірмами, підприємствами, тобто з виробництвом. Крім того, інтенсивно розширюється діапазон спеціалізації вищої освіти, а освітні програми створюються з урахуванням вимог і запитів роботодавців. При цьому в закладах вищої освіти КНР немає єдиних навчальних програм, що дозволяє максимально враховувати регіональні особливості, кваліфікацію професорсько-викладацького складу, оснащеність

навчальним обладнанням. Також відзначимо, що майбутні фахівці у процесі професійної підготовки проходять не тільки виробничу практику, але й професійне стажування, під час якого вони мають відпрацювати конкретні фахові вміння та навички в реальних умовах професійної діяльності [37; 46; 48; 115; 164].

Зазначимо, що за останні десятиріччя система закладів вищої освіти Китаю не тільки перетворилась у найважливіший ресурс країни та стратегічну галузь її подальшого розвитку, але й за своїм абсолютним масштабом зайняла лідерське положення на світовій арені. Так, якщо в 1995 р. тільки 7,2 % китайських випускників шкіл вступали до закладів вищої освіти, то в 2019 р. кількість студентів вже досягла 79,6 % від загальної кількості випускників школи [38; 45; 48; 53; 74; 115; 179].

Варто також зауважити, що за час здійснення останніх реформ у галузі вищої освіти Китаю кількість вишів збільшилась практично вдвічі. Так, за статистичними даними Міністерства освіти КНР, у 2000 р. у країні функціонували 1040 закладів вищої освіти, із них університетів — 599. У 2010 р. у країні працювали вже 2508 вишів, із них — 1112 університетів. На сьогодні у КНР існує більше 1500 університетів [38; 75; 115; 133; 134].

Інтенсивне зростання кількості ЗВО на території КНР підтверджує висновки фахівців про те, що в цій країні розпочався активний перехід від елітної до масової вищої освіти. І хоча не всі фахівці підтримують ідею про необхідність збільшення кількості вишів і, зокрема, університетів, адже це може негативно вплинути на якість підготовки фахівців, уряд країни та провідні китайські науковці твердо переконані в тому, що тільки такі кроки можуть забезпечити подальший інтенсивний розвиток науки, економіки та інших галузей у КНР, а як наслідок — підвищити конкурентоспроможність країни на міжнародному ринку [22; 49; 69; 130; 131].

Варто уточнити, що до 1997 р. у вищу школу набирали абітурієнтів за двома категоріями: за директивним планом держави (так званим державним бюджетом) та за регульованим планом (платне навчання). Проте наприкінці

90-х рр. XX ст. у Китаї у зв'язку з переходом від моделі високоцентралізованої планової економіки до моделі державної ринкової економіки були внесені зміни щодо вступу абітурієнтів до закладів вищої освіти [80; 85; 86; 112; 154].

Так, останнім часом абітурієнти зараховуються до китайських закладів вищої освіти за єдиними вимогами та повинні платити за своє навчання в усіх вишах, крім 6 педагогічних університетів, які перебувають у віданні Міністерства освіти КНР. Пільги щодо вступу та оплати за навчання передбачені тільки для обдарованої молоді та сиріт.

Зарахування випускника китайської школи до ЗВО відбувається на основі врахування середнього балу атестата та результатів тестового випробування, яке проводиться у всій країні в один день. При цьому можливість обрання абітурієнтом закладу для навчання залежить від кількості набраних ним балів. Так, до провінційних інститутів можуть зараховувати абітурієнтів, які набрали не менше мінімально необхідної суми балів. До провідних інститутів вступають тільки ті абітурієнти, які набрали достатньо високу кількість балів. У свою чергу, студентами університетів можуть стати тільки ті абітурієнти, які набрали найбільшу кількість балів [4; 38; 57; 58; 77].

Отже, роль флагмана вищої освіти в КНР, як і в більшості інших країн, виконують університети. Вони являють собою сучасні багатогалузеві заклади вищої освіти, які мають лабораторії із новітнім матеріально-технічним оснащенням та в яких працюють висококваліфіковані викладачі з різних країн світу. Завдяки високим вимогам, що висуваються до абітурієнтів, у китайських університетах отримують можливість навчатися тільки добре підготовлені та високо мотивовані студенти, які ще в школі продемонстрували високий рівень навчальних досягнень та прагнення отримати університетську освіту.

Добре розуміючи необхідність підвищення якості та престижності вищої освіти країни, у 2015 р. президент КНР Сі Цзіньпін (він є

випускником Університету Цінхуа), підписав «План по двократному збільшенню університетів першого класу — топових університетів» [155], за яким до 2050 р. 42 китайські університети мають потрапити в сотню кращих світових вишів. Для виконання цього завдання в 2017 р. було виділено близько 675,3 млрд доларів держбюджету на освіту, що складає понад 4 % ВВП країни. Про успішність виконання цього плану свідчить той факт, що вже в 2019 р. 40 китайських університетів увійшли до світового рейтингу кращих вузів QS World University Rankings, причому шість із них зайняли місця в першій сотні цього списку [155; 185].

Не збираючись зупинятися на досягнутих результатах, уряд КНР вживає низку важливих заходів, щоб ще більша кількість китайських університетів досягла міжнародного рівня, зокрема надають закладам освіти оперативну підтримку (фінансову, ресурсну, науково-технічну тощо), щоб вони змогли виконати поставлені перед ними амбіційні стратегічні плани щодо підвищення міжнародного рейтингу. А це, у свою чергу, дозволить країні ще більше наблизитися до досягнення великої китайської мети [135; 155; 156].

Викладене вище є підставою для висновку, що сьогодні не тільки значно збільшується роль університетів у внутрішньому житті країни, але й суттєво активізується їхня діяльність у науковому, економічному та освітньому світовому просторі. Отже, сьогодні ці заклади вищої освіти відіграють важливу роль у перетворенні КНР в одну з найбільш впливових держав світу. А це, у свою чергу, значно загострює потребу в підвищенні рівня сформованості полікультурної компетентності студентів китайських університетів.

Зокрема, у дослідженні визначено, що в останні роки у КНР значно збільшилась інтенсивність всебічних міжнародних обмінів і співпраці в галузі освіти. Причому важливість інтенсифікації міжнародного співробітництва в освітній царині законодавчо закріплено в «Законі про освіту Китайської Народної Республіки». Так, у цьому нормативному

документі зазначається, що «держава заохочує розгортання зовнішніх обмінів і співпраці в сфері освіти» [201]. У свою чергу, у «Законі про вищу освіту Китайської Народної Республіки» наголошується, що «держава заохочує і підтримує міжнародні обміни та співробітництво у галузі вищої освіти» [200].

Як встановлено, в останні десятиріччя спостерігається поглиблення багатоаспектного співробітництва китайських університетів із зарубіжними університетами та підприємствами. Зокрема, сьогодні в материковому Китаї функціонують близько 300 університетів, що є результатом тісної співпраці Китаю та інших країн. Варто також відмітити, що міжнародні обміни, співробітництво КНР у галузі освіти охоплює різні види спільної діяльності, у тому числі ділові контакти викладачів, взаємообмін студентами на навчання, стажування викладачів у провідних університетах світу, проведення спільних наукових розвідок тощо. Крім того, китайські університети відправляють на роботу за кордон своїх викладачів та паралельно запрошують до себе викладачів з інших країн, що дозволяє здійснювати взаємообмін цінного педагогічного досвіду.

Варто також зазначити, що збільшується кількість китайських студентів, яким надається можливість навчатися в університетах інших країн. При цьому сьогодні КНР є лідером за кількістю таких студентів. Так, за останні роки було направлено близько 300 тисяч молодих людей для навчання у закладах освіти в більш ніж 100 країн світу, із них 110 тисяч випускників повернулися на Батьківщину. Проте більшість із китайців, які залишилися працювати за кордоном, не поривають зв'язків із Батьківщиною, зокрема вони беруть активну участь у спільних освітніх чи наукових проектах.

У свою чергу, Китай є однією з країн світу, яка з кожним роком приймає все більше іноземних студентів. Так, за 20 років в університетах КНР навчалось близько 300 тисяч осіб. На сьогодні у китайських закладах вищої освіти навчаються більше 10 тисяч іноземних студентів із різних країн

світу: США, Канади, Великої Британії, Австралії, Росії, України, країн ЄС тощо. Право приймати на навчання іноземних громадян мають сьогодні 450 китайських закладів вищої освіти [38; 206].

Уточнимо, що різні питання міжнародного обміну та співробітництва в галузі освіти перебувають у веденні Міністерства освіти КНР, Управління міжнародного співробітництва та обмінів міністерства освіти, місцевих організацій, що займаються повсякденною роботою з організації міжнародних обмінів і здійснення співпраці у вказаній сфері. У Китаї також створено Всекитайську асоціацію міжнародних обмінів у галузі освіти — неурядову організацію з питань міжнародних обмінів і співпраці в галузі освіти. Ця організація має багато філій у різних містах КНР. У китайських закладах вищої освіти працюють також місцеві органи (відділи міжнародних обмінів і співпраці, центри міжнародних обмінів і співпраці тощо), що займаються організацією міжнародних обмінів та встановленням співробітництва в царині освіти [144; 199].

Відзначаючи суттєві досягнення китайських фахівців у розробці проблеми формування полікультурної компетентності в китайської молоді і, зокрема, студентів університетів, водночас слід звернути увагу на ті недоліки, що були виявлені в цій роботі. Так, учені (Бу Вейпін, Ху Венчжун та ін.) зазначають, що в дослідженнях китайських науковців порушеної проблеми часто не вистачає глибини та масштабу охоплення. У світлі цього автори висловили деякі принципові зауваження й побажання щодо проведення наукових розвідок зазначеної проблеми:

- наявність у китайських науковців різних уявлень про суть, структуру, зміст полікультурної компетентності, шкали оцінювання її сформованості, що значно ускладнює процес розробки цілісної концепції її формування у студентів;
- зведення деякими вченими полікультурної компетентності до здатності людини здійснювати міжкультурне спілкування, а тому обмеження

формування цієї компетентності процесом вивчення студентами іноземних мов;

- ігнорування окремими дослідниками взаємозв'язку між полікультурною та загальнокультурною компетентностями як особистісними феноменами, що призводить до відриву між собою досліджень, спрямованих на їхнє вивчення, а як наслідок — зменшує наукову цінність наукових пошуків;

- ототожнення іншими авторами близьких за значенням понять (загальнокультурна, полікультурна й полікультурна комунікативна компетентності);

- використання західних наукових праць як теоретичного фундаменту для вивчення проблеми формування полікультурної компетентності студентів у КНР без урахування ментальних особливостей китайської молоді;

- приділення китайськими науковцями більшої уваги вивченню теоретичних, ніж практичних аспектів порушеної проблеми, проте сьогодні існує актуальна потреба в посиленні вченими саме емпіричних досліджень, що відображають специфіку формування полікультурної компетентності у студентів-китайців;

- необхідність вдосконалення методів проведення дослідження такого плану, бо деяким із них не вистачає надійності й достовірності;

- важливість забезпечити обговорення проблеми формування полікультурної компетентності студентів з міждисциплінарної точки зору [159; 160; 186].

У світлі викладеного китайські вчені наголошують, що сьогодні існує актуальна потреба у вивченні стану сформованості полікультурної компетентності у студентів як майбутніх фахівців різного профілю, а також у вже працюючих спеціалістів. Отримані результати дослідження мають стати основою для розробки та впровадження на практиці комплексної системи формування цієї компетентності у членів китайського суспільства. Причому основна увага в цьому процесі має приділятися саме студентам університетів,

які в майбутньому займатимуть ключові позиції в різних сферах професійної діяльності [там само].

Отже, можна підсумувати, що на сьогодні проблема формування полікультурної компетентності китайської молоді й, зокрема, студентів університету перебуває в центрі уваги китайських науковців, які зробили вагомий внесок у її дослідження. Проте існує потреба в продовженні наукового пошуку у визначеному напрямі. Варто також зазначити, що вивчення окресленої проблеми вимагає уточнення категоріально-понятійного апарату дослідження.

2.2 Термінологічне поле дослідження

Дослідження порушеної проблеми передбачає визначення ключових понять. У свою чергу, це вимагає зіставлення їх тлумачень у науковій думці України та КНР.

Так, одним із ключових понять дослідження є термін «компетентність». Як встановлено, зазначене поняття, що походить від латинського слова *competo* — «досягаю», «відповідаю», введено в науковий обіг відомим американським лінгвістом Н. Хомським [2]. Пізніше це поняття отримало подальший розвиток у публікаціях інших американських авторів, які запропонували використовувати його як інноваційний критерій для опису високих результатів діяльності роботи. Доцільність введення даного критерію пояснювалась тим, що високі показники когнітивного інтелекту, які тривалий час вважались запорукою успішної діяльності, у реальному житті автоматично не забезпечували її результативність. Тому існувала потреба в пошуку нових підходів для оцінки ефективності праці. Варто також зауважити, що перші компетентності було виявлено в процесі спостереження за найбільш успішними фахівцями в різних професійних царинах (підприємництві, політиці тощо), тому в основі визначення компетентностей було обрано поведінкові характеристики [2; 108].

Як з'ясовано, у 1997 р. працівниками національного центру освітньої статистики США й Канади та Федерального статичного департаменту Швейцарії було створено групу висококваліфікованих експертів різного профілю, які взяли участь у розробці міжгалузевого проекту «Визначення та відбір компетентностей: теоретичні й концептуальні засади» (скорочена назва — «DeSeCO»). Зокрема, керівники цієї групи Л. Й. Сальганіч, Р. С. Домінік та Дж. Констант під компетентністю розуміють сукупність знань і навичок людини, які є результатом освіти в широкому розумінні та виступають відповіддю на потреби соціального й економічного життя [13].

Поступово поняття «компетентність» почали широко використовувати в науковій літературі вчені різних країн, у тому числі в Україні та КНР. На основі аналізу української наукової літератури було виділено декілька позицій учених щодо трактування цього поняття.

Так, прибічники першої з них (О. Антонова, Т. Івашкова, Л. Маслак, О. Пометун, В. Маслов, А. Ткачов та ін.) тлумачать зазначене поняття як спеціально структуровані набори знань, умінь і ставлень, відповідних мотивів, особистісних цінностей і якостей людини, що забезпечують спроможність особистості успішно вирішувати практичні завдання в певній галузі, результативно виконувати діяльність конкретного виду [21; 56; 83; 100; 111]. Як підкреслює О. Пометун, засвоєння визначеного набору знань, умінь та ставлень у процесі навчання дає людині змогу виявляти, ідентифікувати, оцінювати й розв'язувати в різних контекстах проблеми, що виникають під час реалізації конкретного виду діяльності і є характерними для неї. Авторка також відзначає, що компетентність слід сприймати як ієрархічно-рівневий феномен, причому говорити про її сформованість можна тільки в тому випадку, коли прояв знань, умінь та ставлень навіть на нижчому рівні прояву забезпечує успішне виконання певної діяльності та досягнення в ній позитивного результату [100, с. 18].

Відповідно до іншої виділеної позиції науковців (Т. Голованова, О. Зеленська, К. Климова, Н. Мойсеюк, В. Моштук, О. Шестопалюк),

компетентність являє собою інтегративну характеристику, комплексну особистісну якість людини, що необхідна для якісної продуктивної діяльності в певній галузі [39; 50; 51; 60; 91; 93; 125]. Зокрема, О. Шестоपालюк уточнює, що компетентність — це сукупність важливих для виконання певної діяльності характеристик, властивостей людини, які дозволяють їй якісно реалізовувати цю діяльність, що спрямовується на виконання поставлених завдань під час розв’язання наявних проблем у конкретній галузі [125, с. 3].

Як визначено на основі аналізу наукової літератури, прихильники третьої наукової позиції (Н. Зеленкова, А. Кузьминський, Л. Кондрашова, Г. Лаврешина, В. Омеляненко, О. Пермьков та ін.) трактують компетентність як високий рівень професіоналізму та прояв людиною відповідального ставлення до своїх обов’язків, що забезпечує її потенційну готовність творчо розв’язувати будь-які фахові проблеми й ефективно вирішувати поставлені завдання [65; 72].

Прихильники четвертої виокремленої позиції (С. Бондар, Р. Вдовиченко, К. Відніс-Трофименко, С. Вітвицька, Г. Лісовенко, О. Овчарук, Н. Сидорчук, В. Шапар) розуміють під компетентністю здатність особистості успішно вирішувати проблеми, виконувати завдання, що виникають у реальних життєвих ситуаціях, реалізовувати певного виду діяльність на основі використання засвоєних знань та накопиченого досвіду, спроможність активно діяти в наявних умовах [29; 32-34; 96; 104; 124]. Як уточнює В. Шапар, компетентність значною мірою формується в процесі опанування систем спілкування з іншими людьми та під час здійснення з ними спільної діяльності [117, с. 203].

Зокрема, прихильниця зазначеного підходу О. Марущак, доповнюючи ідеї своїх колег, зазначає, що компетентність забезпечує спроможність успішно виконувати певну діяльність не тільки в типових умовах її перебігу, але й у незвичних, нестандартних ситуаціях. Тому науковиця сприймає

компетентність як важливий показник здатності людини реалізовувати визначеного виду діяльність у деяких нових, змінних умовах [81; 82].

Прихильники п'ятої наукової позиції (Н. Авшенюк, М. Головань, Т. Десятов, Л. Дяченко, І. Зязюн, Н. Постригач, Л. Пуховська, І. Родигіна та ін.) під компетентністю розуміють володіння людиною відповідною компетенцією, що забезпечує успішність здійснення певної діяльності, зокрема виконання індивідом покладених на нього функцій, успішне засвоєння ним нових необхідних знань, здійснення взаємодії з іншими людьми в наявних ситуаціях, здатність швидко адаптуватися до змін у процесі діяльності, набуття соціальної самостійності тощо [40; 54; 64; 101; 102]. Так, І. Зязюн підкреслював, що «компетентність суб'єктизується в компетенції» [54, с. 11]. У світлі цього слід уточнити, що під компетенцією розуміється добра обізнаність людини у певній галузі; коло повноважень певної установи, організації, конкретної особистості [95, с. 874].

За поглядами шостої групи вчених (О. Безносюк, І. Бех, О. Дубасенюк, В. Мачуський, В. Мельник, П. Щербань та ін.), компетентність є показником високого ступеня обізнаності, освіченості особистості, авторитетності, результатом накопичення нею багатого життєво необхідного досвіду, вона значною мірою визначається відповідальним та творчим ставленням людини до певної справи та до життя загалом, прагненням до здійснення неперервної самоосвіти й самовдосконалення. Накопичення відповідного досвіду діяльності у визначеній царині допомагає суб'єкту мобілізувати свої сили та, звернувшись до цього досвіду, успішно виконати заплановану діяльність навіть за умови появи певних несприятливих для цього зовнішніх чинників, забезпечувати інтелектуально-моральну саморегуляцію своїх дій та поведінки загалом під час вирішення визначених завдань [25; 26; 47; 84; 88; 89; 128].

Зокрема, І. Бех наголошує, що основу компетентності складає саме досвідченість людини у певній галузі, бо не можна говорити про обізнаність та поінформованість особистості в цій галузі без накопичення нею досвіду

відповідної діяльності [27, с. 26]. Схожу думку висловлює О. Дубасенюк, відповідно до якої компетентність відображає особистий досвід людини, який є результатом трансформації засвоєних нею знань, умінь та навичок [47, с. 5].

У дослідженні в пригоді також стали виділені в науковій літературі висновки про характерні ознаки компетентності як особистісного феномена, а саме такі: вона є інтегрованим результатом отримання людиною освіти; на відміну від функціональної грамотності, наявність в особистості компетентності є запорукою успішного вирішення нею цілого класу різних завдань; на відміну від навички, прояв компетентності є для людини усвідомленим актом та передбачає чітке визначення нею мети майбутньої діяльності; на відміну від умінь, компетентність може бути «перенесена» в інші ситуації, бо вона пов'язана з цілим класом певних об'єктів, причому її вдосконалення відбувається не через автоматизацію, тобто перетворення в навичку, а шляхом інтеграції з іншими засвоєними людиною компетентностями; на відміну від знання, компетентність існує у формі реальної чи уявної діяльності, а не як інформація про неї [102, с. 17].

А. Ткачов також наголошує, що якщо компетенція визначає деякі ідеальні, попередньо визначені параметри виконання певної діяльності, то компетентність є суб'єктивною категорією, бо вона притаманна конкретній людині та визначається сформованістю в неї певних знань, умінь, навичок, якостей, цінностей, які в сукупності забезпечують її здатність успішно здійснювати певну діяльність. Автор привертає увагу, що своєрідним базисом будь-якої компетентності є відповідні інтелектуальні, емоційно-ціннісні та моральні складники, тому можна зазначити, що успішне формування в особистості визначеної компетентності можливе тільки за умови, що педагогічний процес у закладі освіти забезпечує інтегративне виконання всіх трьох традиційних функцій: навчання, виховання й розвитку людини [111, с. 141, 142].

У процесі наукових розвідок з'ясовано, що поняття «компетентність» є об'єктом дослідження і для багатьох китайських учених. Причому щодо цього питання вони широко використовують у своїй дослідницькій діяльності доробки американських та європейських науковців. Тому під час визначення зазначеного поняття переважна більшість китайських дослідників не намагається пропонувати його авторські тлумачення, а використовують за основу трактування цього феномена, що пропонується в західній науковій думці.

Поширенню зарубіжних наукових доробок із порушеної проблеми сприяє також той факт, що в сучасному Китаї працює значна кількість провідних фахівців у різних наукових галузях із багатьох розвинених країн світу, які значною мірою впливають на розвиток наукової думки в країні. Крім того, як уже вказувалося раніше, чимало китайських учених сьогодні працюють у провідних університетах світу, однак, відповідно до специфічних ментальних особливостей китайців, вони не втрачають тісний зв'язок із Батьківщиною та намагаються внести свій вагомий внесок у розвиток науки в КНР, сприяючи поширенню передових західних теоретичних та практичних доробок на китайських теренах.

Як встановлено в процесі дослідження, переважна більшість китайських авторів розуміють компетентність як:

- інтегровану якість особистості, складне цілісне особистісне утворення, що забезпечує успішність відповідної діяльності (Лю Мейхей, Чжан Мейяо, Чжу Цзюньхуа, Чжу Юньтун [173; 197; 203; 204] та ін.);
- здатність людини ефективно реалізовувати певну діяльність (Бі Дживан, Ван Інпен, Гуань Шицзе, Пен Юнсуй, Чен Го-мін, Сяомей Цзу [10; 11; 136; 138-141; 152; 177; 184; 203] та ін.);
- набір знань, умінь, особистісних якостей, емоцій, здібностей, цінностей, що в комплексі дають людині змогу ефективно виконувати певну діяльність у типових та нетипових умовах її перебігу (Ден Веньцзюнь, Цзян Цзян, Чжан Хунлін, Чжуан Еньпін, Ян Ін [143; 163; 193; 195] та ін.).

В одній зі спільних праць західний учений китайського походження Го-Мін Чен та В. Дж. Староста відзначили, що компетентність можна також тлумачити як: суб'єктивні умови, що необхідні людині для успішного завершення конкретного виду діяльності; склад розуму, певні здібності, властивості особистості, що дозволяють їй реалізовувати визначену діяльність та отримати її успішні результати. При цьому автори конкретизують, що здатність (спроможність) людини завжди тісно пов'язана з її конкретними діями, тобто не можна говорити про існування деякої ідеальної, універсальної здатності для будь-яких дій. Отже, розвиток певних здібностей (здатностей) індивіда відбувається під час виконання ним відповідної діяльності, а про їх сформованість можна говорити тільки невіддільно від цієї діяльності [9].

Як з'ясовано в процесі наукового пошуку, чільне місце у групі ключових компетентностей займає полікультурна компетентність, що тісно пов'язана з феноменом полікультурності та такими близькими за значенням поняттями, як «транскультурність», «мультикультурність», «багатокультурність» та ін. Тому для більш чіткого усвідомлення сутності зазначеної компетентності доцільно визначитися з трактуванням цих понять.

Так, в україномовній науковій літературі полікультурність визначається як:

- принцип функціонування та співіснування в соціумі різних етнокультурних спільнот із притаманним їм усвідомленням власної ідентичності, який забезпечує їх рівноправність і тісний зв'язок із широкою кроскультурною спільнотою, визнає унікальність кожної культури та орієнтує особистість на взаємодію з іншими людьми як носіями певних етнічних цінностей, спонукає до пошуку цивілізованих діалогових способів досягнення згоди; вищий показник відкритості культурній розмаїтості; принцип культурного плюралізму [25; 53; 76; 94; 107];

- концепція створення єдиного суспільства представниками різних етнічних груп на основі визнання їх рівноправності та рівноцінності;

- демократична концепція розвитку культури й освіти, що проголошує пріоритет дотримання прав кожної особистості в культурному і громадському житті громади; рівність націй і культурних моделей, неприпустимість прояву дискримінації людей за будь-якою ознакою [25; 76; 94; 107];

- системотворчий елемент у структурі особистості; якість особистості, що виявляється у визнанні нею багатоманітності культурного середовища та спроможності до міжкультурної взаємодії;

- основа для формування полікультурної особистості, здатної до конструктивної міжкультурної комунікації з іншими людьми на умовах рівноправності [53; 66; 67];

- багатоаспектний процес, що впливає на відносини між етносами та значною мірою визначає домінантні цінності, культурні орієнтації, стилі життя та проявляється в умовах глобалізації суспільства через етнічний контекст (етнокультурну та мовну приналежність) та через відсутність прив'язаності до певної території та регіону;

- процес справедливого об'єднання в суспільстві культур різних етнічних і релігійних груп, які позитивно впливають одна на одну, забезпечуючи культурне взаємозбагачення [88; 107];

- загальноцивілізаційний та соціальний феномен, який характеризується: релігійною мозаїчністю поза визначеної територіальної приналежності (у духовній сфері); космополітизмом і розмаїттям поза територіальною належністю (в етнічній сфері); споживанням трафаретної й репродуктивної продукції (в економічній сфері); глобальним поширенням уявлень та інформації (в інформаційно-комунікативній сфері) [35, с. 387–388].

У свою чергу, полікультурність тісно пов'язана з феноменом мультикультурності, що являє собою:

- ідеологію, спрямовану на збереження та розвиток у світі культурних відмінностей між народами, підтримку існування різноманітності різних

культур у суспільстві, формування в різних культурних групах готовності визнання прав інших народів на розвиток їхньої культури;

- концепцію, в основу якої покладено ідею про мирне співіснування на одній території різних культурних, етнічних, релігійних груп, які можуть розвиватися достатньо ізольовано одна від одної та не мати між собою тісних взаємозв'язків;

- теорію та практику забезпечення політики неконфліктного співіснування різномірних культурних спільнот в одному життєвому просторі [61; 76; 94].

Варто зазначити, що в українській науковій думці поняття «транскультурність» визначається як:

- вибудова культурного простору, який сприяє взаємодії представників різних етнокультурних груп, проте не передбачає стирання між ними існуючих кордонів і меж;

- процес адаптації людей до нових соціокультурних умов [71; 94; 103].

Доцільно також уточнити, що термін «інтерокультурність» тлумачиться українськими авторами як:

- ідеологія, в основу якої покладено ґрунтовну ідею про те, що інтеркультурна інтеграція, позитивна взаємодія між різними соціокультурними феноменами забезпечує їх взаємозбагачення, а це є сприятливим фактором для подальшого розвитку окремих культур та їх носіїв;

- процес створення загального простору, сприятливого для розвитку усіх національних культур;

- стратегія, спрямована на навчання людини як представника певної етнокультурної спільноти визначати власне місце серед носіїв інших культур, оволодіння засобами взаємодії, необхідними для урізноманітнення спілкування з цими носіями, пізнання культурних особливостей свого культурного оточення [94; 103].

Як визначено в дослідженні, у розумінні вказаних вище понять українськими та китайськими вченими принципових відмінностей не спостерігається. Так, у китайській науковій думці полікультурність сприймається як ґрунтовна ідея про необхідність забезпечення формування у членів суспільства здатності до міжкультурного спілкування, зокрема умінь здійснювати міжкультурний діалог, розвивати міжкультурну адаптивність, що може скоригувати старі культурні уявлення людини та її моделі поведінки в ситуації зіткнення інтересів із представниками інших культур та навіть розгортання з ними конфлікту на національному підґрунті [121; 161; 162]. Сюй Цзя також уточнює, що не існує універсальної концепції полікультурності. Її зміст відрізняється своїми нюансами залежно від галузі застосування, культурних особливостей конкретних спільнот та контекстною специфікою [189].

У свою чергу, кроскультурність визначається китайськими вченими як: відповідна ідеологія, в якій акцентується увага на наявності культурних відмінностей між людьми, котрі проживають на одній території; концепція, в якій проголошено важливість оволодіння людьми й особливо студентами як найбільш соціально активної частини населення всебічними знаннями про національну культуру та її провідні цінності; загальна ідеологія та політика в галузі освіти, що визнають той факт, що люди значною мірою відрізняються між собою за расою, національністю, культурними цінностями та традиціями; ґрунтовний принцип, особливе ставлення до життя, в якому проявляється визнання людиною цінності іншої культури та прояв поваги до неї [161; 162; 178].

У свою чергу, інтеркультурність трактується як ідеологія, в якій провідною ідеєю є доцільність, корисність взаємодії між різними культурами [там само].

Як засвідчує аналіз української наукової літератури, поняття «полікультурна компетентність» трактується різними вченими з тих же позицій, котрі були виділені під час визначення поняття «компетентність».

Так, деякі автори сприймають полікультурну компетентність як набір певних знань, умінь, якостей, цінностей. Приклади визначення цього поняття прихильниками вказаної позиції наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

**Трактування вченими полікультурної компетентності як набору
відповідних знань, умінь, якостей, цінностей людини**

Визначення поняття «полікультурна компетентність»	Автор, джерело
Набір відповідних взаємопов'язаних особистісних якостей, ціннісних аспектів, мовної, комунікативної краєзнавчої обізнаності, форм поведінки	С. Кутова [73]
Результат інтеграції знань, умінь та особистісних якостей людини, що забезпечують її успішну взаємодію, культурне взаємозбагачення та входження до світового культурного контексту та які розвиваються протягом життя людини під час комунікації з представниками інших культур	М. Моцар [92]
Сукупність навичок та вмінь міжетнічної та міжкультурної взаємодії, уявлення про багатовекторність соціуму та рівноцінність усіх національних культур	О. Котенко [66–68]

Прибічники другої виділеної позиції сприймають полікультурну компетентність як певну інтегративну характеристику, комплексну особистісну якість людини. Приклади визначення вказаної компетентності прихильниками цієї позиції наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

**Визначення науковцями полікультурної компетентності як
інтегративної характеристики людини**

Визначення поняття «полікультурна компетентність»	Автор, джерело
Інтегративна якість особистості, системне новоутворення, що забезпечує мотиви пізнання та прийняття в кожній із культур загального і специфічного як цінності, знання законів, норм і способів життєдіяльності людини в полікультурному середовищі та вміння їх використовувати на практиці	С. Авхутська [18; 19]

Інтегративна якість людини, яка: забезпечує її продуктивну життєдіяльність і спроможність добре орієнтуватися в різноманітних сферах сучасного глобального середовища; гармонізує внутрішній світ особистості та її ставлення в полікультурному суспільстві; базується на системі полікультурних знань, умінь, навичок, інтересів, мотивів, потреб, цінностей та забезпечує ефективну полікультурну взаємодію людини з представниками різних рас, національностей, релігійних конфесій, соціальних груп	А. Щербакова [127]
Комплексна особистісна якість, що забезпечує здатність людини ефективно взаємодіяти з носіями інших культур на основі прояву взаємоповаги і взаєморозуміння та успішно виконувати сформульовані завдання в умовах полікультурного середовища	О.Зеленська [50; 51]
Складне, багатокомпонентне особистісне утворення, результат полікультурної освіти, що ґрунтується на засадах сформованих теоретичних знань, об'єктивних уявлень про етнокультурне різноманіття світу та проявляється через уміння, навички й моделі поведінки, які забезпечують конструктивну взаємодію з представниками інших етносів та культур на основі позитивного прояву доброзичливого ставлення до них, а також реалізується під час набуття досвіду міжкультурної взаємодії, що сприяє ефективній міжетнічній взаємодії в сучасному полікультурному середовищі	Л. Перетяга [99]
Інтегративне особистісне утворення, що ґрунтується на теоретичних знаннях про етнокультурне різноманіття світу й реалізується через уміння і навички міжкультурної взаємодії	Н. Якса [129]
Комплексне, цілісне, системне утворення, інтегративна характеристика, що синтезує полікультурні знання, уміння й навички міжкультурної взаємодії, особистісні якості, які дозволять ефективно вирішувати поставлені завдання в умовах полікультурного соціуму	М.Онищенко [97; 98]
Інтегроване професійно-особистісне утворення, результативний компонент освіти (професійної підготовки), що обумовлює готовність людини до ефективного здійснення діяльності в багатонаціональному середовищі	Л.Чередниченко [117]

Відповідно до третьої виявленої позиції науковців (Ф. Асанова, Л. Гончаренко, В. Кузьменко, А. Сущенко та ін.), полікультурна

компетентність визначається як важливий складник професіоналізму фахівця, як готовність людини до продуктивної особистісної та професійної взаємодії в багатокультурному середовищі [23; 42; 70; 109].

У процесі наукового пошуку визначено, що деякі вчені трактують полікультурну компетентність як здатність особистості успішно діяти в сучасному полікультурному середовищі. Більш докладно точки зору прихильників цієї позиції відображено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Визначення науковцями полікультурної компетентності як здатності адекватно діяти в полікультурному середовищі

Визначення поняття «полікультурна компетентність»	Автор, джерело
Складноструктурована здатність людини адаптуватися до певної діяльності (насамперед професійної діяльності) в умовах полікультурного середовища	О. Котенко [66–68]
Здатність особистості до плідної життєдіяльності в полікультурному соціумі, основою якої є інтеграція відповідних особистісних якостей, знань та вмінь міжкультурної взаємодії	Р. Агадуллін [20]
Здатність людини успішно реалізовувати полікультурні компетенції на основі володіння відповідними знаннями й навичками, налагоджувати процес міжкультурної взаємодії з людьми різних національностей	Л. Мелько [87]

За висновками прихильників п'ятого визначеного підходу щодо тлумачення суті полікультурної компетентності (І. Іванюк, О. Комар, Д. Фурт, Т. Чаркіна та ін.), цей феномен являє собою результат засвоєння відповідних полікультурних компетенцій, що дозволяє особистості самостійно вирішувати різні актуальні проблеми в процесі інтеграції в полікультурне суспільство. Як уточнюють ці вчені, члени суспільства мають засвоїти такі основні полікультурні компетенції: перетворювати інформацію полікультурного характеру в знання; демонструвати оптимальний спосіб життя в полікультурному соціумі, реалізовувати мультикультурну діяльність в умовах цього соціуму, успішно діяти в швидкоплинному кроскультурному інформаційному полі; приймати та поважати особливості різноманітних

етнічних культур; повноцінною мірою реалізовувати свій особистісний потенціал у засвоєнні національної та інших культур; розв'язувати актуальні проблеми та приймати правильні рішення в різних ситуаціях полікультурної взаємодії тощо [55; 62; 113; 116].

Зазначимо, що група інших авторів сприймають полікультурну компетентність як відповідну обізнаність, досвідченість, можливості людини успішно діяти в полікультурному середовищі. Погляди деяких із цих авторів наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Визначення науковцями полікультурної компетентності як обізнаності, досвідченості, можливостей людини у відповідній галузі

Визначення поняття «полікультурна компетентність»	Автор, джерело
Обізнаність у контексті різних культур, усвідомлення різниці між культурою свого народу й культурою інших етносів та народів, уміння адекватно поводитися під час спілкування з носіями інших культур з урахуванням особливостей їхніх національних цінностей	О. Зіненко [52]
Полікультурна обізнаність, добре розуміння інших культур, що забезпечує успішне функціонування людини в сучасному полікультурному світі, конструктивну взаємодію з представниками різних культур на основі збереження власної соціально-культурної й національної ідентичності, прагнення жити у мирі та злагоді з представниками різних національностей, рас, вірувань у сучасному полікультурному середовищі	М. Онищенко [97]
Можливості, які допомагають особистості самостійно вирішувати завдання, що виникають у процесі її інтеграції в полікультурне середовище	Т. Чаркіна [116]

Як встановлено в дослідженні, деякі автори пропонують визначення полікультурної компетентності, що перебуває на межі відразу декількох визначених наукових позицій. Так, І. Дирда під полікультурною компетентністю розуміє інтегративну якість особистості, що включає в себе знання про культуру різних народів, а також відповідні вміння та навички, які в комплексі забезпечують поінформованість людини у змісті, способах,

засобах взаємодії з різними культурами, здатність добре орієнтуватися в сучасному полікультурному просторі, розуміти його основні цінності, конструктивно взаємодіяти з носіями різних культур [45, с. 116].

М. Сімоненко визначає полікультурну компетентність як інтегративну якість особистості, що включає систему полікультурних знань, умінь, навичок, мотивів, інтересів, потреб, цінностей, особистісних якостей, накопиченого досвіду, засвоєних норм і правил поведінки, необхідних для повсякденного життя й діяльності у сучасному полікультурному середовищі, які реалізуються в готовності успішно вирішувати поставлені завдання в процесі взаємодії з представниками інших культур [105].

Л. Воротняк стверджує, що полікультурна компетентність людини являє собою результат поєднання синтезованих знань, умінь і навичок успішної міжетнічної й міжкультурної взаємодії з представниками інших народів, який забезпечує загальну здатність особи до плідної життєдіяльності в умовах поліетнічного й полікультурного суспільства при збереженні тісного взаємозв'язку з рідною мовою, культурою свого народу. Авторка також стверджує, що сформованість полікультурної компетентності людини забезпечує її безконфліктну ідентифікацію як особистості в сучасному полікультурному суспільстві, інтеграцію в багатокультурний світовий простір [36; 37].

Усвідомлюючи важливу роль полікультурної компетентності практично в усіх сферах життєдіяльності людини в сучасному глобалізованому суспільстві, науковці (С. Авхутська, О. Котенко, М. Онищенко та ін.) також підкреслюють, що цю компетентність слід сприймати як важливий складник професійної компетентності сучасних фахівців різного профілю, як умову та фактор їхнього професійного й особистісного зростання майбутнього фахівця, як теоретичну і практичну готовність людини до успішної професійної діяльності в умовах полікультурного соціуму [18; 19; 66; 67; 98].

Як встановлено в процесі дослідження, полікультурна компетентність є об'єктом дослідження також багатьох китайських науковців, які висловлюють різні точки зору щодо розкриття її суті. При цьому Вейпін Ву привертає увагу до того факту, що деякі вчені в КНР та за кордоном використовують інші терміни, які за визначенням та значенням є близькими до суті цієї компетентності, наприклад такі: міжкультурна адаптація, міжкультурна чутливість, навички міжкультурного спілкування, міжнародне сприйняття, міжнародне громадянство, міжкультурна компетентність, уміння міжкультурного регулювання тощо [186, с.42–45].

У багатьох моментах погоджуючись із цією думкою автора, водночас вважаємо за необхідне відзначити, що кожне з наведених вище понять має своє специфічне тлумачення, тому навряд чи дані терміни можна сприйняти як наукові еквіваленти чи синоніми. Разом з тим ми підтримуємо висновки автора про те, що вивчення наукових праць, присвячених розкриттю цих феноменів, дозволяє збагатити теорію полікультурної компетентності та більш чітко та повно уявити суть цього складного та багатоаспектного поняття.

Стосовно визначення саме поняття «полікультурна компетентність» у китайській науковій думці варто зауважити, що більшість дослідників розуміють під ним відповідну здатність, якість особистості. Так, Лю Мейхей та Чжан Мейяо стверджують, що полікультурна компетентність — це інтегрована якість особистості, що проявляється в її спроможності успішно взаємодіяти з іншими членами суспільства на засадах прояву взаємоповаги, недопущення дискримінації іншої людини через її національні, культурні, мовні чи інші відмінності [173; 197].

З урахуванням ідей Е. Б. Тейлова китайський науковець Чжу Цзюньхуа трактує полікультурну компетентність як складне цілісне утворення, що включає в себе знання, переконання, здібності, моральні норми, звичаї, які кожна людина як член суспільства має засвоїти для успішної життєдіяльності в сучасному полікультурному соціумі [203]. Гуань Шицзе під зазначеною

компетентністю розуміє здатність людини розбудовувати конструктивну взаємодію з іноземцями як представниками інших культурних спільнот [152].

Як встановлено в дослідженні, Чен Го-мін у своїх працях використовує також поняття «здатність до міжкультурного спілкування», що є близьким за значенням до вказаної компетентності. Це поняття автор трактує як спроможність комунікаторів ефективно спілкуватися в конкретному полікультурному середовищі, в якому співрозмовник має можливість реагувати на слова та дії свого партнера з точки зору власних інтересів та намірів [138, с. 38-39].

Запропоноване визначення отримало подальший розвиток у китайській науковій літературі більш пізнього періоду. Так, цей автор та В. Дж. Староста привернули увагу до існування актуальної потреби в прояві людьми під час здійснення міжкультурних комунікацій поваги до культурної унікальності представників інших соціокультурних спільнот. Тому вони визначили полікультурну компетентність як здатність комунікаторів конструктивно взаємодіяти між собою на основі врахування культурної самобутності співрозмовників, що дозволяє своєчасно усувати перешкоди культурного плану та попереджати негативні наслідки спілкування [8, с. 32].

В іншій спільній праці вказані автори запропонували таке визначення цього поняття: полікультурна компетентність — це здатність учасників полікультурної взаємодії успішно «перетинати» культурну ідентичність обох суб'єктів у різних культурних контекстах, щоб вони могли ефективно вирішувати поставлені завдання на основі прояву оптимальної комунікативної поведінки; здатність людини успішно реалізовувати комунікативну поведінку в конкретному полікультурному середовищі для досягнення очікуваного результату [9, с. 3–4].

Аналогічні погляди висловлює Чжу Юньтун, який розуміє під полікультурною компетентністю інтегровану особистісну якість людини, що забезпечує її здатність успішно здійснювати міжкультурну комунікацію [204].

Як визначено в процесі наукового пошуку, професор Пекінського університету Бі Дживан під полікультурною компетентністю розуміє інтегративну здатність людини, що проявляється в її мовних, нелінгвістичних та міжкультурних вміннях, які забезпечують адекватне розуміння нею співрозмовника та оперативну адаптованість до умов міжкультурного спілкування [13, с. 34]. Схожі ідеї висловлює Пен Юнсуй, відповідно до яких зазначена компетентність являє собою здатність людини до результативного міжкультурного спілкування [177, с. 5–6].

До прихильників вказаної позиції належить також Ван Інпен. За поглядами цього автора, полікультурна компетентність — це здатність людини до конструктивного міжкультурного спілкування, причому ця здатність насамперед забезпечується її цільовою мовною обізнаністю (придатністю) [184, с. 36]. Цзу Сяомей вважає, що полікультурна компетентність — це інтегральна здатність здійснювати полікультурну взаємодію, що передбачає засвоєння людиною комплексу відповідних знань та навичок, які забезпечують її полікультурну обізнаність та майстерність здійснення комунікації з носіями інших культур [207].

Фань Сінсянь стверджує, що полікультурна компетентність проявляється в готовності людини «активно цікавитися глобальними проблемами та міжнародними відносинами, бути в змозі адаптуватися до імпульсу часу й потреб суспільства, а також забезпечувати індивідуальне розуміння міжнародних відносин, мультикультурних цінностей та шляхів встановлення миру в усьому світі» [145].

Результати дослідження засвідчують, що деякі китайські вчені сприймають полікультурну компетентність людини як систему відповідних компонентів. Так, Тонг Вень вважає, що ця компетентність включає сукупність певних здатностей (здібностей) особистості, які забезпечуються проявом нею загальнокультурної обізнаності, знань міжнародного етикету, відповідних ціннісних ставлень, умінь і навичок полікультурної взаємодії [180].

Деякою мірою іншу точку зору висловлює Ден Веньцзюнь, згідно з якою полікультурна компетентність являє собою сукупність полікультурних знань, необхідних інтелектуальних, організаційних та комунікативних умінь, особистісних якостей, емоцій та цінностей, толерантність до культурних відмінностей між людьми, що в комплексі забезпечують успішне здійснення людиною полікультурної взаємодії [143].

Цзян Цзян стверджує, що полікультурна компетентність — це результат цілісного поєднання полікультурної обізнаності людини, її розумових здібностей, умінь вербального й невербального спілкування, обрання оптимальної для конкретної ситуації полікультурної взаємодії [163, с. 16]. Чжан Хунлін зауважує, що полікультурна компетентність являє собою поєднання знань про культуру та здійснення полікультурної комунікації між людьми, комунікативної активності, полікультурної толерантності та навіть вдячності за існування різноманіття різних культур, що дозволяє їм взаємозбагачувати одна одну та позбавитися побоювань щодо спілкування з іноземцями, а також умінь застосовувати засвоєні знання в реальному полікультурному просторі, зокрема розбудовувати конструктивну полікультурну взаємодію [195, с. 70].

У Циншань та Лін Тянью стверджують, що сформованість полікультурної компетентності передбачає розуміння особистістю культурних конотацій різних етнічних груп, прояв позитивного ціннісного ставлення до інших етнічних культур, прагнення до запобігання виникнення міжетнічних конфліктів та загострення опозиційних позицій із представниками інших культур [187].

Китайські вчені (Гао Йіхонг, Лю Айчжень, Гу Цзяцзу, Сюй Цзинь, Доу Вейлін та ін.) також зазначають, що сформованість полікультурної компетентності є необхідною передумовою для досягнення людиною поставленої мети в комунікативному процесі з іноземцями, тобто отримання очікуваного результату спілкування з ними. У світлі цього для розбудови конструктивного спілкування з іноземцями людина має не тільки вільно

володіти відповідними мовами, але й бути обізнаною щодо культурних традицій, цінностей різних етнокультурних спільнот [134; 137; 142; 157].

Наведені вище ідеї отримали подальший розвиток в інших працях науковців (Гао Йіхонг, Гу Цзяцзу, Доу Вейлін, Лю Айчжень, Сюй Цзинь), які звернули увагу, що сформованість полікультурної компетентності передбачає спроможність людини адекватно використовувати засвоєні знання та вміння в кожній конкретній комунікативній ситуації, гнучко реагуючи на будь-які зміни в ній [144; 147-151; 171].

Так, відома в Китаї дослідниця Гао Йіхонг підкреслює, що на першому етапі оволодіння полікультурною компетентністю людина має засвоїти певні знання про особливості різних етнічних культур, про цінності, звичаї, традиційний спосіб життя носіїв конкретної культури тощо. Однак про сформованість цієї компетентності в особистості можна говорити тільки в тому випадку, коли вона здійснила «культурний стрибок» у своєму розвитку, набувши практичний досвід відповідної діяльності, коли вона використала засвоєні знання та вміння в конкретній ситуації, відчула в процесі міжкультурної взаємодії конкретні позитивні емоції. Як підкреслює Гао Йіхонг, оволодіння полікультурною компетентністю допомагає людині позбутися існуючих у неї стереотипів стосовно носіїв тієї чи іншої конкретної культури, набутти цілісного «відчуття» іншої культури в сукупності різних аспектів і нюансів, вдосконалити свої міжкультурні знання й уміння, навчитися рефлексивно і толерантно ставитись до кожної культури та її носіїв [147; 148; 149; 150].

Як цілком справедливо відзначає Хе Чжаосюн, під час визначення суті полікультурної компетентності людини багато авторів використовують термін «міжкультурне спілкування» для позначення комунікативної взаємодії між представниками різних мовних культур. Однак такий підхід, на думку автора, невиправдано звужує зміст цього феномена, бо міжкультурна комунікація може відбуватися не тільки в масштабі міжнародного співтовариства, але й під час спілкування між різними групами одного й того

самого культурного походження [158]. У світлі цього вже згадувалось, що КНР є багатонаціональною країною, на території якої, за офіційними даними, проживають 55 національних меншин, які є корінними мешканцями Китаю.

На підставі викладеного можна підсумувати, що поняття «компетентність», «полікультурна компетентність» та інші наведені в підрозділі ключові поняття були вперше введені в науковий обіг у європейських та американських джерелах. Пізніше ці поняття були запозичені вченими інших країн, у тому числі України та КНР. Тому принципової різниці між трактуваннями вченими цих понять як у межах кожної з названих країн, так і між українськими та китайськими науковцями, у дослідженні не виявлено.

Водночас варто відзначити, що полікультурна компетентність є складним багатоаспектним феноменом, тому достатньо складно запропонувати однозначне визначення цього поняття, в якому будуть враховані всі його характеристики та яке одностайно приймуть науковці. Тому різні тлумачення полікультурної компетентності українськими та китайськими науковцями дозволяють більш повно розкрити її суть. При цьому в дисертації виявлено, що ці тлумачення не стільки суперечать, скільки взаємно доповнюють одне одного.

На основі аналізу наукової літератури, зіставлення й узагальнення поглядів на порушену проблему українських і китайських учених у дослідженні визначено: полікультурна компетентність — це інтегративне особистісне утворення, що комплексно поєднує в собі знання, уміння, якості, цінності людини, які забезпечують її здатність ефективно взаємодіяти з представниками інших культур на засадах взаємоповаги, взаєморозуміння й толерантності, а також готовність зберігати й надалі розвивати розмаїття форм культурного самовираження в умовах глобалізованого суспільства. Обґрунтування цього визначення наведено в авторських публікаціях [118; 119].

Висловлені науковцями погляди є також підставою для висновку, що в сучасних умовах глобалізованого полікультурного суспільства полікультурна компетентність являє не тільки ключову (базову) компетентність людини, але й органічний складник її професійної компетентності. Адже сформованість зазначеної якості сьогодні є необхідною передумовою успішного виконання фахівцем своїх професійних обов'язків та запорукою успішності його взаємодії з іншими людьми як представників різних етносів, культур, вірувань тощо. Тому формування полікультурної компетентності студентів є дійсно актуальним завданням для викладачів вищої школи в різних країнах світу, у тому числі в Україні та КНР.

2.3 Визначення структури та змісту полікультурної компетентності студентів у китайській науковій думці

У сучасних умовах поглиблення глобалізаційних процесів у світі кожному випускнику університету, незалежно від отриманої ним спеціальності, доведеться в майбутній професійній діяльності та в буденному житті розбудовувати активні ділові й особистісні комунікативні контакти з носіями різних культур як у межах рідної країни, так і за кордоном. У світлі цього в процесі формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів необхідно продумати та забезпечити на практиці таку структуру та зміст цієї компетентності, які відповідають сучасним вимогам суспільства та дозволяють їх носіям успішно вирішувати поставлені перед ними завдання в умовах полікультурного простору.

Для уточнення авторської точки зору з цього питання доцільно проаналізувати наукові праці провідних китайських фахівців у відповідній галузі. Так, Чжу Цзюньхуа констатує, що точки зору науковців стосовно визначення суті та структури полікультурної компетентності відрізняються між собою. Крім того, погляди вчених із цього питання нерідко змінюються з часом. Водночас автор стверджує, що науковці, як правило, у структурі цього

особистісного феномена виокремлюють такі складники: високу міжкультурну обізнаність, сформованість уміння розрізняти культурну самобутність представників різних етносів, виявляти їхні культурні відмінності та ефективно спілкуватися з цими людьми, виключаючи втручання в їхнє культурне життя [203].

Гао Йіхонг зазначає, що полікультурна компетентність людини комплексно охоплює такі компоненти (рівні прояву):

- розвиненість культурної свідомості (засвоєння відповідних знань, здатність міркувати, аналізувати, критично мислити в процесі здійснення міжкультурної комунікації);
- сформованість позитивних емоційно-ціннісних ставлень до інших культур та їх носіїв (здатність налаштуватися на позитивні емоції в процесі спілкування з представниками інших культурних спільнот, проявляти у спілкуванні з ними толерантність і доброзичливість);
- набуття конструктивного досвіду взаємодії з членами інших культурних груп (здатність обирати оптимальні дії, способи, моделі поведінки в кожній конкретній міжкультурній комунікативній ситуації) [150].

Представлені вище ідеї далі розвиває Чжан Ліцзяо, який виокремлює в структурі полікультурної компетентності три блоки: когнітивний, емоційний та поведінковий. На думку дослідника, когнітивний блок охоплює три основні аспекти: розуміння людиною обраної культури, розуміння системи комунікації в межах цієї культури, готовність до її всебічного пізнання. До емоційного блоку Чжан Ліцзяо відносить мотивацію та гнучкість поведінки людини в процесі адаптації до нової культури, прояв позитивних емоцій щодо іншої культури, відчуття естетичної насолоди від вивчення її здобутків. За поглядами вченого, поведінковий блок включає вміння й навички розбудови міжкультурної взаємодії, синергетичні та стратегічні здібності, що проявляються в готовності прогнозувати майбутні зміни в комунікації чи зовнішньому середовищі, своєчасно та адекватно на них реагувати [196].

Схожі погляди на порушену проблему демонструє Чжан Хонлінг. Він стверджує, що полікультурна компетентність студентів об'єднує в собі міжкультурну обізнаність (володіння універсальними культурними знаннями та специфічними знаннями щодо конкретних культур), уміння та навички міжкультурного спілкування, готовність використовувати різні моделі конструктивної поведінки в процесі полікультурного спілкування, емоційну чутливість, прояв позитивних емоцій та ціннісних ставлень до різних культур та їх носіїв [195, с. 23–28].

Як встановлено в процесі наукового пошуку, докладний опис структури полікультурної компетентності студентів університету представлено також у праці Цзя Юйсіня. Указаний автор теж стверджує, що ця компетентність включає в себе когнітивні, емоційні й поведінкові аспекти, причому важливим складником цієї компетентності він вважає рефлексивні вміння, що дозволяють людині об'єктивно оцінювати в себе стан сформованості вказаних компонентів.

Як пояснює вчений, оскільки члени суспільства в процесі оцінювання поведінки інших людей керуються як критеріями власними індивідуальними цінностями, засвоєними соціальними нормами та відпрацьованими моделями поведінки, об'єктивна самооцінка цих особистісних параметрів допомагає студентам краще зрозуміти свої основні достоїнства та недоліки, подолати вузьку тенденцію власного етноцентризму. Тому Цзя Юйсінь рекомендує майбутнім фахівцям здійснювати постійну рефлексію стану сформованості власної полікультурної компетентності, систематично вивчати емоційно-ціннісні ставлення до різних полікультурних об'єктів, стиль комунікації з носіями інших культур [161, с. 203–207].

Отже, за висновками автора, студенти мають навчитися правильно оцінювати свій емоційний стан та ставлення до співрозмовника, перебіг і результати виконання власних дій, що дасть їм змогу значно підвищити ефективність полікультурної взаємодії. Крім того, треба враховувати, що нерідко люди через соціокультурні відмінності партнера по комунікації

відчують до нього негативне упереджене ставлення, яке виникає під впливом минулих неприємних спогадів, несприятливих для спілкування вражень від контактів із представниками відповідної соціокультурної спільноти або в силу інших причин. А це, у свою чергу, негативно налаштовує особу на майбутню комунікацію зі співрозмовником.

Проте часто людина не усвідомлює, що її попередній настрій стосовно майбутньої комунікації значною мірою впливає на ефективність подальшої полікультурної взаємодії. Унаслідок цього учасник комунікації не може точно визначити об'єктивні причини проблем, що виникли в нього під час спілкування та зумовили непорозуміння зі співрозмовником. У контексті цього Цзя Юйсінь зазначає, що рефлексивні вміння як найважливіший складник полікультурної компетентності студентів допомагають їм заздалегідь правильно оцінити свій психологічний стан та своєчасно подолати упереджені емоції, зменшивши негативні наслідки їхнього впливу в майбутньому на перебіг та результати полікультурного спілкування [161].

Як пояснює дослідник, наявність рефлексивних умінь дозволяє людині також правильно оцінити свій традиційний стиль полікультурного спілкування (наприклад, це може бути ритуалізована форма здійснення комунікації, навідні питання, форма дебатів тощо). Варто також уточнити, що обраний стиль ведення діалогу відображає ступінь хотіння студента щодо прояву активності його співрозмовниками як об'єктами комунікативних впливів, сподівання стосовно обрання каналів комунікації, які йому більше до вподоби (зокрема, співвідношення між мовними та невербальними засобами комунікації тощо), а також очікування щодо фактичного змісту спілкування та емоційного забарвлення передачі певної інформації, що надається ним як комунікатором [161, с. 309–312].

Продовжуючи далі розвивати свої думки, Цзя Юйсінь зазначає, що рефлексивні вміння дають студентам змогу грамотно організовувати процес самоспостереження, яке є ефективним способом краще зрозуміти людині персональний стиль спілкування, особливості прояву своїх відносин із

представниками різних соціокультурних спільнот, усвідомити власне ставлення до них та їхніх традиційних культур, а також інші типові характеристики індивідуальної комунікативної поведінки в полікультурному середовищі. Як зазначає вчений, люди зазвичай не запитують свого комунікативного партнера про те, якою мірою його влаштовує обраний ними стиль спілкування, не просять оцінити їхні дії. Проте на основі спостереження за зовнішніми реакціями свого співрозмовника комунікатори можуть самостійно зробити висновки, наскільки ефективним є їхній традиційний стиль спілкування. Прояв спостережливості в цьому питанні надає людині можливість правильно оцінити ефективність свого стилю спілкування, виявити його сильні та слабкі сторони, а на основі цього посилити позитивні характеристики та виправити недоліки процесу комунікації, уникнути використання невдалих стратегій спілкування, подолати власні особистісні вади [161, с. 416–420].

Як вважає Чжоу Чжиджі, полікультурна компетентність об'єднує в собі індивідуальні культурні переконання людини, спосіб її мислення, мотивацію в галузі культури, уявлення про власну національну приналежність, готовність до культурної адаптації в нових умовах та здійснення культурного взаємообміну з представниками інших етносів, уміння розбудовувати відносини та ефективну взаємодію з ними, а також інші складники [202, с. 11–13].

Лу Цзи зазначає, що полікультурна компетентність включає в себе вміння здійснювати міжкультурне пізнання (спілкування, розуміння, порівняння), міжкультурний вибір (референція, компроміс) та міжкультурне спілкування. Причому автор теж наголошує на важливості формування у студентів практичного мислення, що є необхідною передумовою для оволодіння ними цими вміннями [174, с. 5–7].

За поглядами Ден Веньцзюня, міжкультурна компетентність включає:

- сукупність полікультурних знань та вмінь (зокрема, уміння знаходити, оцінювати, тлумачити та використовувати на практиці

інформацію полікультурного характеру, яка потрібна для успішної міжкультурної комунікації, дізнаватися про особливості спілкування з носіями різних культур, ураховувати в спілкуванні культурні детермінанти поведінки своїх співрозмовників, виділяти й ефективно використовувати наявний культурний контекст для забезпечення двобічної адаптації комунікативних партнерів, результативно діяти в наявних умовах комунікації);

- відповідні особистісні якості (шанобливість стосовно співрозмовника, толерантність до його культурних відмінностей, умов полікультурної співпраці й поведінки своїх співрозмовників, що необхідно для визначення загальних орієнтирів, ракурсу щодо розуміння різних аспектів існуючого полікультурного світу та його цілеспрямованого й усвідомленого перетворення, а також цілей комунікації та пошуку точок дотику в поглядах її учасників щодо їх досягнення);

- відчуття позитивних емоцій стосовно партнера по спілкуванню, постійна рефлексія їх прояву в процесі взаємодії [143, с. 3–5].

Як установлено в процесі дослідження, Ван Йялінг на основі вивчення розроблених відомими американськими й європейськими вченими моделей полікультурної компетентності, а також проведеного аналізу культурних реалій Китаю розробив авторську чотирикомпонентну концептуальну модель полікультурної компетентності, що включає: міжкультурне розуміння, міжкультурну емпатію, міжкультурну взаємодію й міжкультурну рефлексію людини. Автор уточнює, що міжкультурне розуміння є втіленням рівня свідомості, важливим складником якої є полікультурні знання. Міжкультурна емпатія належить до емоційного рівня, на якому провідну роль відіграють емоції й міжкультурні ціннісні ставлення як ключові елементи емоційної сфери особистості.

У свою чергу, практична реалізація зазначеної компетентності людини пов'язана з її реальною поведінкою, із застосуванням відповідних умінь та навичок у міжкультурній взаємодії, що відбувається в певному

полікультурному полі. Міжкультурна рефлексія фокусує увагу людини на вивченні й порівнянні різних культур, що дозволяє не тільки визначити відмінності між ними, але й своєчасно виявити зміни в процесі розвитку окремої культури. Як стверджує Ван Йялінг, названі компоненти тісно пов'язані, проте вони не знаходяться в чітко визначеному упорядкуванні між собою, що могло б автоматично забезпечити успішність розв'язання людськими наявних проблемних міжкультурних ситуацій [176, с. 68, 69].

Далі, більш докладно характеризуючи кожний із представлених компонентів розробленої конструкції, автор зазначає, що перший компонент — міжкультурне порозуміння — є основною умовою, передумовою та теоретичним фундаментом для успішного здійснення полікультурної взаємодії. Таке порозуміння насамперед забезпечується засвоєнням людиною полікультурних знань, які дослідник поділяє на дві групи: на знання так званої «великої культури» та знання «малої культури».

У китайській науковій літературі до першої з цих культур відносять інституціоналізовану матеріальну етнічну культуру, що існує об'єктивно та знаходить своє втілення в різних виробках людської праці (наприклад, у традиційному мистецтві, народних ремеслах тощо). Так звана мала культура належить до нематеріальної, суб'єктивної культури, вона включає в себе певні духовні ідеї, погляди, історичні інтерпретування, соціальну політику приймаючої країни і країни походження іноземця як учасника спілкування, загальноприйняті моральні норми і правила поведінки, дані історичного й культурного порівнянь країн, вихідцями з яких є учасники полікультурного спілкування, а також процес здійснення полікультурної освіти молоді та забезпечення її адаптації до нових соціокультурних умов [176, с. 69–72].

Ван Йялінг пояснює, що засвоєння першого компонента полікультурної компетентності передбачає розуміння й оволодіння студентами базовими знаннями рідної та іноземної мов (іноземні студенти мають вивчити місцеву мову в країні навчання), освоєння культурних табу та культурних норм, культурних відмінностей між різними етнічними групами,

опанування ефективних способів забезпечення адаптації до інших культур тощо. Причому в процесі засвоєння студентами першого визначеного компонента важливо звернути їхню увагу на те, щоб вони використовували достовірні джерела інформації [176, с. 69].

За Ван Йялінгом, другий компонент полікультурної компетентності — міжкультурна емпатія. Характеризуючи цей феномен, автор посилається на висновки науковців (Лю Цунхуй, Ван Юнмей та ін.), які виокремили декілька різних сенсів цього поняття: 1) емпатія як стан пізнання і емоцій людини, що передбачає розуміння думок інших людей, їхнього внутрішнього психологічного стану та точок зору самих людей стосовно цього стану; 2) емпатія як емоційний відгук, що з'являється на основі розуміння емоційного стану інших людей; 3) емпатія як співчуття, що виражається в здатності людини проявляти чуйне, співчутливе ставлення до переживань, неприємностей, нещастя оточуючих людей. Така здатність забезпечується поєднанням пізнавальних та емоційних здібностей людини, наявності в неї спроможності розрізняти та добре розуміти емоційний стан комунікативних партнерів, що викликає в ній соціально схожі (тобто адекватні) емоційні реакції, які вона демонструє своїм співрозмовникам [172; 176].

Як вважає Ван Йялінг, міжкультурна емпатія проявляється також у готовності людини сприймати та приймати різні точки зору людей як представників конкретних культурних спільнот, прояві позитивного ставлення й поваги до них, здійсненні делікатного спостереження за своїм співрозмовником, демонструванні готовності «управління власними враженнями» та «прийманні відмінностей», а також у здатності правильно інтерпретувати міжособистісні відносини на основі усвідомлення емоційного стану кожного учасника взаємодії [176, с. 170].

Щодо наступного компонента полікультурної компетентності — міжкультурної взаємодії — автор зазначає, що вона має реалізовуватися на основі прояву людиною поваги до культурних відмінностей співрозмовника, готовності до захисту свободи слова, що є важливою передумовою

ідеологічного й культурного прогресу людства. Ван Йялінг підкреслює, що під час обрання певного стилю поведінки з носієм іншої культури людина має керуватися не тільки власними, але й суспільними інтересами. Водночас прояв нею толерантності й відкритості не передбачає відмови від своєї власної культури. Проте не можна допускати і протилежної ситуації, коли молодь сприймає іншу культуру з позиції «завойовника». Отже, кожний китайський студент має, з одного боку, постійно вдосконалювати свої знання власної національної культури, визнавати й цінувати її, а з іншого — проявляти у своїй поведінці повагу до інших національних культур, усвідомлювати важливість для їхніх носіїв вчитися один у одного, шукати спільну мову та йти на розумні компроміси, зберігаючи при цьому власні національні відмінності [175; 176].

Як відзначає Ван Йялінг, для успішного здійснення полікультурної взаємодії студенти мають оволодіти міжкультурною комунікативною компетентністю. При цьому вчений констатує, що під час спілкування люди більше уваги звертають саме на комунікативні здібності співрозмовника, ніж на більш приховані прояви його культурної самосвідомості та ставлення до різних культур, які часто взагалі ігноруються. Проте полікультурну компетентність не можна зводити тільки до міжкультурної комунікативної компетентності, яка проявляється в здатності людини демонструвати адекватну комунікативну поведінку в певному культурному контексті. Адже полікультурна компетентність є більш складним, широким та багатшим за змістом феноменом, ніж інша з указаних компетентностей. Разом з тим студенти мають усвідомлювати, що міжкультурна комунікативна компетентність займає важливе місце в структурі полікультурної компетентності особистості.

Як відзначалося раніше, останнім компонентом у моделі полікультурної компетентності Ван Йялінга є міжкультурна рефлексія. Характеризуючи цей компонент, автор посилається на ідеї відомого західного вченого, фундатора концепції «відображення в дії» Д. Шона, який

виокремив два види рефлексивної практики: «відображення-на-дію» та «відображення-в-дії». Перша з цих практик передбачає, що людина спрямовує рефлексію на проведення аналізу, оцінювання своїх дій, які були виконані в минулому, виявлення їх позитивних та негативних наслідків. Інша названа рефлексивна практика пов'язана з аналізом та оцінюванням людиною своїх поточних дій, тобто дій, що відбуваються під час самоспостереження за ними в реальному часі. Як підкреслює Ван Йялінг, важливо, щоб студенти могли задіяти в процесі полікультурної взаємодії обидва види рефлексії [175; 176].

На основі врахування ідей Д. Шона Ван Йялінг також стверджує, що сформованість у людини полікультурної рефлексії спрямовує людину на вдосконалення свого знання іноземної мови, оволодіння новими знаннями, ідеями про різні аспекти нової для неї культури, оволодіння методами забезпечення взаємозбагачення рідної культури та культури, носієм якої є співрозмовник, прояв прагнення до активної тісної взаємодії з ним та готовності до її здійснення [14; 176].

У вказаному науковому джерелі зазначається, що тісна взаємодія між внутрішніми складниками полікультурної компетентності є важливою запорукою забезпечення успішності міжкультурного спілкування та реалізації доцільної поведінки людини з носіями інших культур. Варто також урахувати, що культура як феномен є не статичною, а створеною людьми соціальною конструкцією, що перебуває в стані постійного розвитку.

Ван Йялінг пояснює, що людина під час здійснення полікультурної взаємодії керується як усвідомленими, так і неусвідомленими, інтуїтивними знаннями та досвідом (ці знання та досвід були засвоєні нею раніше, проте в теперішньому часі використовуються практично миттєво, без раціонального осмислення). Однак для успішної полікультурної взаємодії таких знань та вмінь недостатньо. Ініціатор спілкування має здійснювати постійний аналіз наявної ситуації, вербальних та невербальних сигналів від співрозмовників та

проводити рефлексію власних дій, що дозволить йому своєчасно вносити необхідні зміни у свою поведінку [там само].

За поглядами Цзу Сяомея, полікультурна компетентність включає в себе такі компоненти: полікультурні знання, уміння, навички, внутрішні емоції й емоційно-ціннісні ставлення, культурну обізнаність, що забезпечує розуміння суті різних культурних явищ, їх характеристик та взаємозв'язку, наявність проникливості та здатності до оцінювання культурних феноменів, дій представників різних культур та самооцінки власної поведінки [207].

Указаний автор також конкретизує, що полікультурна компетентність проявляється як відповідна здатність людини, що виявляється на трьох рівнях: знання, відносини та навички. Уточнюючи їхній зміст, дослідник зазначає, що до складу цієї компетентності входять:

1. Полікультурні знання:

- загальнокультурні знання (зокрема знання про визначення, характеристики та вміст культури; знання про зв'язок між мовою та культурою; знання про вплив культури на сприйняття, ставлення та поведінку кожної людини; знання про вплив різних соціальних чинників (вік, стать, статус, дохід) на поведінку людини; знання про «культурний шок» та стратегії культурної адаптації);

- спеціальні культурні знання (знання про «велику культуру» носіїв цільової мови та свого народу; знання про «малу культуру» носіїв визначеної мови та свого народу; практично зорієнтовані знання про цільову та рідну культуру; соціолінгвістичні знання, сформульовані на цільовій та рідній мові).

2. Полікультурні вміння та навички:

- загальнокультурні вміння та навички (уміння та навички культурної адаптації; уміння та навички культурної інтерпретації, правильного оцінювання різних явищ культури та поведінки, вербальних та невербальних реакцій носіїв різних культур; уміння та навички культурного навчання; уміння та навички міжкультурної комунікативної взаємодії);

- культурно-специфічні вміння й навички (уміння й навички, що визначають комунікативну поведінку людини в просторі цільової культури; уміння та навички, необхідні для пояснення й оцінювання цільових культурних явищ і ситуацій; уміння й навички, потрібні для здійснення порівнювання і зіставлення національної та цільової культури).

3. Ставлення до полікультурних феноменів:

- ставлення до феноменів загальної культури (позитивне ставлення до різних культур; позитивне ставлення до культурного навчання; культурний релятивізм щодо культурного різноманіття);
- ставлення до феноменів цільової та рідної культур (позитивне ставлення до цільової культури; позитивне ставлення до носіїв цільової культури; об'єктивне ставлення до культури свого народу та до своєї власної культури) [там само].

Як відзначає в своїй публікації Ян Мен, на першому етапі вивчення полікультурної компетентності вчені виокремлювали в цьому феномені такі складники: розуміння культурних відмінностей між народами, уміння вивчати нову культуру й адаптуватися в новому культурному середовищі, спроможність обирати оптимальні форми поведінки в різних культурних соціумах. Проте в процесі поглиблення наукових розвідок дослідники під час трактування зазначеного феномена взяли до уваги нові фактори, зокрема такі:

- готовність людини пізнавати сучасний полікультурний простір, вивчати нові культури й особливості поведінки їхніх носіїв, здійснювати спілкування з ними;
- прояв позитивного емоційно-ціннісного ставлення до різних культур та їх представників;
- розвиненість культурної самосвідомості, гнучкого стилю мислення, що значною мірою впливає на відбір та засвоєння полікультурної інформації, а як наслідок — і на полікультурну поведінку [192, с. 113–114].

Ян Мен також нагадує, що полікультурна компетентність включає до свого складу комунікативну компетентність, яка передбачає здатність

комунікаторів ефективно використовувати різні можливі вербальні й невербальні (мова тіла, виразу обличчя тощо) засоби для досягнення поставленої мети. Як стверджує автор, комунікативна компетентність передбачає два аспекти прояву — розуміння й вираження. Тому в складі цієї компетентності він виділяє такі елементи:

- мовні й мовленнєві знання та вміння (доскональне володіння рідною та іноземною мовами, тобто здатність коректно створювати фрази й речення та точно виражати свої думки; стилістичні знання й відповідні вміння, тобто вміння обирати оптимальний стиль спілкування відповідно до його мети й об'єкта комунікації; риторичні вміння тощо);

- соціальні, культурні, психологічні параметри (інтелектуальні здібності, тобто рівень культурного розуміння комунікатора свого співрозмовника, швидкість реакції тощо; емоційні чинники, тобто ставлення комунікатора до інших культур та взаємодії з їхніми носіями; особистісні якості (комунікабельність, доброзичливість тощо) та соціально корисні особистісні звички) [192, с. 114, 115].

Пояснюючи доцільність включення комунікативної компетентності до складу полікультурної компетентності, Ян Мен підкреслює, що один і той самий комунікативний намір людини за умови використання нею різних мовних форм і способів вираження власної думки може спричиняти принципово різні результати спілкування. Отже, сформованість комунікативної компетентності допомагає суб'єкту полікультурної взаємодії успішно досягти поставлених цілей [192, с. 114–116].

Як визначено в дослідженні, відомий китайський фахівець із проблеми полікультурної компетентності Чен Го-мін, який наразі працює професором кафедри комунікацій у Род-Айлендському університеті (США), у своїх ранніх працях виокремив у цій компетентності три складові: полікультурну обізнаність (пізнання), полікультурну чутливість (емоція) та полікультурну ефективність (міжкультурні навички, поведінка). Презентуючи власну модель полікультурної компетентності, автор зазначив, що ця компетентність

спрямовує суб'єктивну ініціативність комунікатора, спонукає його брати активну участь у полікультурній взаємодії, спостерігати за наявною комунікативною ситуацією та реагувати на неї відповідним чином [138].

У спільній праці Чен Го-Мін та В. Дж. Староста уточнюють, що здатність до прояву міжкультурної чутливості (емоційні здібності) належить до сфери мотивації особистості й відображає її позицію щодо розуміння та прийняття культурних відмінностей між людьми. Полікультурна обізнаність являє собою пізнавальну здатність людини та відображає засвоєння нею відповідних знань, зокрема розуміння основних термінів, рівень культурного кругозору. Полікультурна ефективність (міжкультурні навички, поведінка) проявляються в здатності суб'єкта успішно виконувати комунікативні завдання та досягати комунікативних цілей у крос-культурному контексті [8].

У своїх більш пізніх публікаціях Чен Го-Мін доповнив склад полікультурної компетентності ще такими компонентами:

- здатність до особистісного саморозкриття (глибина, сила, частота впливів, що здійснює людина на свого співрозмовника);
- полікультурна самосвідомість, що стосується публічного та приватного життя особистості;
- здатність до інтерактивної участі (спроможність до фокусування і сприйняття різних проявів партнера);
- комунікативні здібності, які значною мірою визначають модель міжкультурної поведінки людини;
- виміри соціальної адаптації (уміння долати соціальну тривогу, адекватно оцінювати полікультурну соціальну ситуацію, здатність до адаптації, прояв емоційної чуйності) [10; 11; 140; 141].

Отже, визначаючи важливу роль комунікативної поведінки в полікультурному спілкуванні, Чен Го-мін додав до своєї старої моделі полікультурної компетентності готовність людини до психологічної полікультурної адаптації та певні особистісні характеристики.

В одній зі спільних праць Чен Го-мін та В. Дж. Староста також привертають увагу до того факту, що зміст полікультурної компетентності в останні роки постійно розширюється, причому вимоги до нього та взагалі до рівня сформованості цієї компетентності в різних культурних середовищах можуть суттєво відрізнятися між собою. Проте суб'єкти в процесі полікультурного спілкування обмінюються культурними знаннями, цінностями та ставленнями, що позитивно впливає на стан сформованості цієї компетентності в кожного учасника спілкування. Це зумовлює доцільність включення комунікативної компетентності до складу полікультурної компетентності. На підставі наведених міркувань указані автори в полікультурній компетентності виокремили такі складники: полікультурні знання, навички та внутрішні установки, готовність до пізнання нової культури та до розбудови взаємодії з її носіями [139, с. 49–53].

Цзян Цзян теж привертає увагу до того факту, що з часом точки зору науковців щодо структури полікультурної компетентності змінюються. Як констатує вчений, на перших етапах дослідження порушеної проблеми до складу цієї компетентності науковці, як правило, відносили такі компоненти:

- здатність людини пізнавати й розуміти різні культури та адаптуватися до культурних відмінностей;
- здатність правильно поводитися в різних культурних соціумах [163, с. 33].

Як зазначає Цзян Цзян, відповідно до іншої поширеної в науковій літературі моделі, що сформувалася в більш пізній час, полікультурна компетентність об'єднує в собі внутрішні якості та властивості людини, її індивідуальну модель поведінки, що зумовлюється сформованістю відповідних полікультурних знань, умінь, навичок, ставлень, які в сукупності забезпечують успішність особи в полікультурній взаємодії та діяльності [163, с. 33–34].

Далі розвиваючи свої погляди, Цзян Цзян зазначає, що в процесі подальших досліджень науковці додатково включили до складу

полікультурної компетентності ще й інші компоненти. У новій моделі полікультурної компетентності автором було виокремлено такі шість складників:

- толерантність до неоднозначності в сфері культури;
- поведінкова гнучкість у полікультурній взаємодії;
- полікультурна комунікативна обізнаність;
- гнучкість мислення, відкритість людини до нових знань про культуру;
- прояв поваги до носіїв інших культур;
- емпатія [163, с. 35, 36].

Як уточнює дослідник, вищевказана структура полікультурної компетентності включає складники, що стосуються процесу пізнання культури, поведінки в різних полікультурних ситуаціях, здійснення полікультурної взаємодії, прояву індивідуального емоційно-ціннісного ставлення до різних культур та їх носіїв, а також стилю полікультурного мислення та полікультурної самосвідомості [163, с. 37].

За Цзян Цзяном, ще пізніше західні дослідники запропонували іншу структуру полікультурної компетентності, що включає такі аспекти: мотивацію (Motivation), навички/знання (Skills/knowledge) і поведінку (Behavior), на підставі чого вони додатково проаналізували шість указаних вище характеристик зазначеного феномена та доповнили їхній зміст. При цьому розробники проекту всі визначені «полікультурні здібності» (здатності, новоутворення) розподілили на три групи:

- відкритість (передбачає здатність людини адекватно сприймати нову інформацію про культуру навіть при наявності в ній певної невизначеності, проявляти повагу до представників інших культур, що забезпечує відкрите, гнучке ставлення до людей та тих культурних характеристик, за якими вони відрізняються);
- когнітивна здатність (знання) (виявляється в прояві людиною знань та емпатії, що свідчить про наявність у неї бажання не просто чітко

зрозуміти актуальну для конкретної ситуації чи культури інформацію, але й максимально повно дізнатися про почуття інших людей, зрозуміти емоційні прояви співрозмовників у контексті інших культурних традицій);

- адаптованість (забезпечує гнучку поведінку та комунікаційну обізнаність людини, що передбачає наявність у неї здатності адаптуватися до способу поводження та комунікативного стилю співрозмовника, який є представником «чужої культури») [163, с. 38, 39].

На підставі врахування ідей зарубіжних авторів Цзян Цзян конкретизує, що про сформованість толерантності до неоднозначності як складника полікультурної компетентності свідчить наявність у студента таких особистісних утворень: мотивації (прагнення та готовність брати на себе відповідальність за результати взаємодії, справлятися з неоднозначними проблемними ситуаціями); знань, умінь та навичок (уміння, навички справлятися зі стресом, викликаним неоднозначністю ситуації, проявляти вміння здійснювати полікультурну взаємодію); форм поведінки (правильно поводитися в полікультурному середовищі, успішно діяти в ситуаціях невизначеності).

На думку автора, про сформованість поведінкової гнучкості як складника полікультурної компетентності людини свідчать такі відповідні особистісні утворення: мотивація (прагнення та готовність застосовувати та постійно покращувати існуючі можливості для успішної полікультурної взаємодії); знання, уміння й навички (володіння широким спектром відповідних знань, умінь, навичок, здібностей; усвідомлення того факту, що людина може та має постійно їх вдосконалювати, щоб покращувати полікультурну комунікацію); поведінка (здатність адаптувати власну поведінку до конкретних ситуацій полікультурної взаємодії).

Щодо полікультурної комунікативної обізнаності як компонента полікультурної компетентності Цзян Цзян зазначає, що про сформованість цієї обізнаності свідчить наявність у людини відповідних утворень: мотивації (прагнення та готовність коригувати й модифікувати існуючі норми

полікультурного спілкування); знань, умінь і навичок (уміння визначати некомунікативні норми полікультурної взаємодії, проявляти достатній рівень володіння іноземною мовою, що значною мірою зумовлює ефективність спілкування); поведінки (дотримання норм міжнародного спілкування в процесі взаємодії з представниками іншої культури, наявність навичок спілкуватися іноземною мовою в усній та письмовій формах).

Щодо гнучкості мислення, відкритості до нових знань про культуру як компонента полікультурної компетентності вчений зазначає, що сформованість цього компонента засвідчує такі особистісні утворення: мотивація (прояв цікавості до інших культур, щоб ефективно спілкуватися з їхніми представниками); знання, уміння й навички (етнографічні знання; уміння і навички роботи в ситуаціях полікультурної взаємодії до, після і під час процесу її здійснення, що вимагає відбору та застосування на практиці засвоєних знань культурознавчого характеру, пов'язаних із наявною ситуацією); поведінка (готовність знаходити потрібну інформацію про різні аспекти культури та творчо використовувати її під час вибору моделі поведінки в різних ситуаціях полікультурного простору).

Як відзначає Цзян Цзян, прояв поваги людини до носіїв інших культур як компонента полікультурної компетентності свідчить сформованість у неї таких особистісних утворень: мотивації (прагнення та готовність поважати спільні риси й відмінності в типових формах поведінки, цінностях і системах переконань носіїв різних культур); знань, умінь та навичок (знання, уміння, навички, необхідні для розпізнавання різних систем культури та їх критичного аналізу, включаючи розпізнавання моделей поведінки, цінностей і систем переконань представників різних культурних спільнот, що в подальшому враховується при прийнятті певних рішень під час здійснення взаємодії); поведінки (однакове, неупереджене ставлення до різних моделей поведінки, цінностей і нормативних систем різних народів у полікультурному контексті).

За висновками вченого, емпатійність як компонент полікультурної компетентності проявляється через такі особистісні утворення: мотивацію (прагнення і готовність сприйняти та прийняти позицію інших людей як носіїв чужої культури); знання, уміння й навички (уявлення про різні позиції, які може займати людина в полікультурному спілкуванні, уміння та навички, що забезпечують спроможність людини виконувати лідерську роль у полікультурній взаємодії); поведінка (визначення та прийняття чітких оптимальних позицій у взаємодії з людьми як носіями різних культур) [163, с. 39–44].

Водночас Цзян Цзян підкреслює, що представлена вище модель теж не є остаточним варіантом структури полікультурної компетентності особистості. Адже ця структура є не статичною, а динамічною конструкцією, вона змінюється з часом, відображаючи специфіку конкретних ситуацій полікультурної взаємодії. Тому дослідники і далі продовжуватимуть доповнювати структуру зазначеної компетентності іншими компонентами та вносити відповідні зміни до її складу [там само].

Як стверджує Вень Цюфа, полікультурна компетентність людини містить мовну компетентність, прагматичні вміння та навички здійснювати полікультурну взаємодію, чутливість і толерантність до культурних відмінностей різних соціокультурних груп, гнучкість щодо врахування цих відмінностей у практичній взаємодії [17, с. 179, 180].

За поглядами Цзя Юйсіня, полікультурна компетентність об'єднує в собі декілька базових систем: 1) комунікативну компетентність; 2) емоційну й регулятивну компетентності; 3) компетентності щодо обрання форм поведінки та комунікативної стратегії здійснення подальшої діяльності в полікультурному просторі [161, с. 480].

Як вважає Бі Дживан, центральне місце в структурі полікультурної компетентності займає міжкультурна комунікативна компетентність, що складається з мовної комунікативної компетентності, невербальної комунікативної компетентності, здатності до трансформації лінгвістичних

правил і комунікативних правил, а також здатності до культурної адаптації в середовищі міжкультурної комунікації [136, с. 24].

За висновками Ван Шоуреня, важливим компонентом полікультурної компетентності студентів є здатність до самостійного мислення, бо це дозволяє їм оперативно реагувати на наявну ситуацію та приймати в ній оптимальні рішення. Тому в процесі формування цієї компетентності автор рекомендує приділяти значну увагу окресленому питанню [182, с. 2-4].

Продовжуючи розвивати ідеї інших учених про визнання знань як важливого структурного компонента полікультурної компетентності студентів, Ху Веньчжун і Гао Іхонг пропонують враховувати під час аналізу її складу структуру самої культури як унікального феномена. Як відомо, культура включає матеріальну (реальні об'єкти, що були перетворені в процесі діяльності людей) та духовну (мова, духовні цінності, звичаї, образ мислення, естетичні смаки, моральні почуття, релігійні уявлення, національна психологія, міжособистісні відносини тощо) складові. На підставі цього автори стверджують, що засвоєння знань про всі основні аспекти різних етнічних культур є важливим компонентом полікультурної компетентності особистості [159, с. 3, 4].

Лін Дацзінь і Се Чаоцюань зазначають, що в процесі формування полікультурної компетентності молоді педагоги провідну увагу приділяють вивченню студентами культурних традицій. Однак ця компетентність має забезпечувати успішність здійснення людиною різних форм міжособистісного спілкування та міжкультурної комунікації. Тому важливо організовувати оволодіння молодими людьми вмінь реалізовувати міжкультурне ділове листування та інші форми письмової комунікації, а також передбачити засвоєння майбутніми фахівцями вмінь грамотно реалізовувати усне спілкування (ділове та приватне), включаючи оптимальний вибір його невербальних засобів [170, с. 6–8].

Під час проведення дослідження в пригоді також стали висновки Яна Міна, який визначив основні навички міжкультурного спілкування, що є

органічним складником полікультурної компетентності. Як вважає автор, ці навички людини мають забезпечити: здатність до прояву емпатії, толерантності, позитивного емоційно-ціннісного ставлення, поваги до співрозмовника; здатність своєчасно знайти джерело з потрібною для спілкування інформацією та адекватно її використати; здатність оперативно управляти комунікативним зв'язком зі співрозмовником; здатність обирати оптимальну форму рольової поведінки для виконання поставленого завдання та реалізовувати її на практиці; уміння правильно пояснити партнеру по комунікації свою позицію, проаналізувати й оцінити його слова та реакцію на власні пропозиції тощо [191, с. 125–127].

Як наголошує Пен Юнсуй, полікультурна компетентність включає вміння людини чітко виразити свої думки за допомогою мовних засобів і правильно зрозуміти слова свого співрозмовника (тобто вільне володіння мовою), а також здатність до здійснення міжкультурної інтерпретації висловленого, що ґрунтується на аналізі підтекстів висловленого, своїх суб'єктивних оцінок та наявних реалій. Указаний науковець також наголошує, що процес міжкультурного спілкування є не тільки лінгвістичним, але й соціальним феноменом, суб'єктивною практичною діяльністю людини, що здійснюється з метою задоволення її конкретних потреб [177, с. 2, 3].

У світлі викладеного автор зазначає, що міжкультурне спілкування вимагає не тільки вільного володіння людиною вербальними та невербальними засобами спілкування, розуміння змісту повідомлень, але й установлення того факту, чи дозволила обрана модель комунікативної поведінки особи виявити нові культурні об'єкти, досягнення, цінності народу, до якого належить співрозмовник. Пен Юнсуй також вважає, що в людини мають бути сформовані вміння критично обмірковувати й аналізувати зібрану інформацію та на цій основі робити власні висновки про можливості її творчого використання у власній практичній діяльності. Очевидно, що здійснення глибокого аналізу процесу реалізації міжкультурних відносин із партнером як представником іншої культури виходить за межі механічного

перекладання його промови чи простої констатації комунікативних дій людини. Результатом такого аналізу має стати переосмислення учасником міжкультурної взаємодії цінності дослідженого міжкультурного об'єкта на основі предметної практики та виявлення в нього певних міжкультурних контекстів, які представляють особистісну значущість для суб'єкта, оновлення його особистісних цінностей. На підставі викладеного Пен Юнсуї стверджує, що сформованість описаних вище вмінь є необхідною передумовою для можливості збагачення особистістю власного комунікативного досвіду та підвищення рівня сформованості полікультурної компетентності, тому ці вміння автор вважає важливим складником цієї компетентності.

Як зазначає дослідник, ключовим компонентом полікультурної компетентності людини є полікультурні навички, що забезпечують її здатність набувати нові культурні знання та застосовувати їх на практиці, тобто в процесі реальної комунікативної взаємодії. Проте ефективність прояву цих навичок значною мірою залежить від засвоєння особистістю інших компонентів цієї компетентності: полікультурної грамотності (обізнаності), міжкультурної відповідальності, рефлексивних умінь, здатності до прояву мобільності й креативності [177].

За поглядами Вейпін Ву, більшість учених під час визначення структури полікультурної компетентності особистості звертають увагу на такі два основні аспекти: прояв цієї компетентності в конкретному полікультурному середовищі та забезпечення ефективності дій та поведінки людини саме в межах даного середовища. На підставі цього автор виділяє такі компоненти в складі зазначеної компетентної: сформованість полікультурних знань та свідомості, навичок, необхідних для здійснення полікультурної взаємодії, соціально значущих толерантних ставлень, що мають домінувати в полікультурному середовищі [186].

Отже, на основі аналізу наукової літератури визначено, що протягом останніх десятиріч під впливом динамічних змін у суспільстві відбулися

певні зрушення в поглядах учених на структуру та зміст полікультурної компетентності, тобто ці погляди мають історичні обмеження. Також у процесі дослідження виявлено певні відмінності в розумінні складу та змісту цієї компетентності науковцями з різних країн, що зумовлено ментальними особливостями авторів як представників певних публікацій. Незважаючи на виявлені факти, на основі зіставлення точок зору китайських, американських та європейських учених (у тому числі України) з окресленого питання, що знайшло відображення в підрозділі 2.2 та авторських публікаціях [79; 119; 121; 122], загалом зроблено висновок про високий ступінь узгодженості цих точок зору між собою. Це доводить, що теоретичні доробки китайських дослідників щодо структури та змісту полікультурної компетентності можуть стати в пригоді українським освітянам.

На основі аналізу китайської наукової літератури також зроблено висновок про те, що полікультурна компетентність студентів університетів включає такі структурні компоненти: мотиваційно-потребнісний (розвиненість мотивів щодо оволодіння знаннями та вміннями полікультурної взаємодії, наявність потреби в їхньому постійному вдосконаленні); емоційно-ціннісний (прояв позитивного ціннісного ставлення до інших культур та їх носіїв, відчуття позитивних емоцій від спілкування з представниками інших соціокультурних спільнот); когнітивно-функціональний (сформованість знань про сутність культури, культурні особливості різних народів, правила та норми міжкультурної комунікації, а також умінь, необхідних для здійснення полікультурної взаємодії: інтелектуальних, організаційних, комунікативних, рефлексивних); особистісний (сформованість особистісних якостей, необхідних для реалізації полікультурного спілкування: емпатійність, толерантність, доброзичливість тощо).

Висновки до розділу 2

Вивчення наукової літератури з досліджуваної проблеми засвідчує, що різні її аспекти були в центрі уваги багатьох науковців. Зокрема, ученими доведено, що сформованість полікультурної компетентності у членів сучасного суспільства значною мірою визначає успішність життєдіяльності кожного з них.

Як встановлено в дослідженні, загостренню проблеми формування полікультурної компетентності в китайської студентської молоді, перетворення цієї проблеми в найважливіший об'єкт наукових пошуків китайських науковців сприяло прискорення глобалізаційних процесів, активної інтеграції Китайської Народної Республіки в науковий, економічний, освітній європейський та світовий простір. Причому вказані дослідження проводились під значним впливом наукових розвідок і висновків західних учених, тому визначення ключових понять значною мірою корелюють із їх тлумаченням європейськими та американськими вченими.

На основі опрацювання наукових праць китайських та українських дослідників зроблено висновок про те, що в дисертації під полікультурною компетентністю розуміється інтегративне особистісне утворення, що комплексно поєднує в собі знання, уміння, якості, цінності людини, які забезпечують її здатність ефективно взаємодіяти з представниками інших культур на засадах взаємоповаги, взаєморозуміння й толерантності, а також готовність зберігати й надалі розвивати розмаїття форм культурного самовираження в умовах глобалізованого суспільства.

Як встановлено, у розумінні науковцями з різних країн складу та змісту цієї компетентності спостерігаються певні відмінності. Проте загалом зроблено висновок про те, що точки зору китайських, американських та європейських учених (у тому числі України) з окресленого питання значною мірою узгоджуються між собою. Тому ідеї китайських дослідників щодо

структури та змісту полікультурної компетентності можуть стати в пригоді українським освітянам.

У дисертаційній роботі також уточнено, що полікультурна компетентність студентів університетів включає такі структурні компоненти: мотиваційно-потребнісний (розвиненість мотивів щодо оволодіння знаннями та вміннями полікультурної взаємодії, наявність потреби в їхньому постійному вдосконаленні); емоційно-ціннісний (прояв позитивного ціннісного ставлення до інших культур та їх носіїв, відчуття позитивних емоцій від спілкування з представниками інших соціокультурних спільнот); когнітивно-функціональний (сформованість знань про сутність культури, культурні особливості різних народів, правила та норми міжкультурної комунікації, а також умінь, необхідних для здійснення полікультурної взаємодії: інтелектуальних, організаційних, комунікативних, рефлексивних); особистісний (сформованість особистісних якостей, необхідних для реалізації полікультурного спілкування: емпатійність, толерантність, доброзичливість тощо).

Матеріали другого розділу знайшли відображення в публікаціях автора [118-122].

Список використаних джерел до розділу 2

1. ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. Brussels, 2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0024>.
2. Chomsky N. Aspects of a Theory of Syntax. Cambridge, 1965. 259 p.
3. Delamare Le Deist F., Winterton J. Que's que c'e competence. *Human Resource Development International*. 2005. Vol. 8, No. 1. P. 27–46.
4. Education in China. Ministry of Education of the People's Republic of China. Beijing, 2005. P. 4–6.

5. European Commission. Common European Principles for Teacher Competencies and Qualifications. Brussels, 2005. URL: http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/principles_en.pdf.
6. European Union. Key Competencies for Life learning. Recommendation of the European Parliament and to the Council of 18 December 2006 (2006/962/EC). *Official Journal of the European Union*. 2006. 30 December. P. I. 394/10 – I. 394/18.
7. Fei Xiaotong Pluralism-Unity Structure of the Chinese Nation. *Journal of Peking University*. 1989. № 4. P. 1–19.
8. Guo-Ming Chen, Starosta William J. Intercultural Communication Competence: A Synthesis. *Communication Yearbook*. 1996. № 19. P. 353–384.
9. Guo-Ming Chen, Starosta W. J. Foundations of intercultural communication competence. [2 ed.]. Lanham, Maryland, 2005. 352 p.
10. Chen Guo-Ming Study on Chinese communication behaviors. Hong Kong, 2010. 313 p.
11. Chen Guo-Ming. Study of intercultural communication competence. Hong Kong, 2010. 232 p.
12. National bureau of statistics of China. URL: <http://www.stats.gov.cn/tjgb/rkpcgb/index.htm>.
13. Salganic L. Y., Dominique R. S., Konstant J. W. Projects on Competencies in the OESD Context Analysis: Analysis of Theoretical and Conceptual Foundations. Neuchâtel, 1999. 51 p.
14. Schön S. D. The Reflective Practitioner: How professionals think in action. London, 1983. 384 p.
15. The INCA project: Intercultural Competence Assessment (31/08/2009). URL: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/librarydoc/the-inca-project-intercultural-competence-assessment>.
16. Tuning Educational Structures in Europe. URL: <http://www.unideusto.org/tuningeu>.
17. Wen Q. Globalization and intercultural competence. In Tam K &

Weiss T (eds.). *English and Globalization: Perspectives from Hong Kong and Mainland China*. Hong Kong, 2004. P. 169–180.

18. Авхутська С. О. Полікультурна компетентність як необхідна складова професійної компетентності майбутнього учителя. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 16 : Творча особистість : проблеми теорії і практики. 2011. Вип. 14. С. 4–7.

19. Авхутська С. Полікультурна компетентність як чинник професійного й особистісного зростання майбутнього учителя історії. *Проблеми підготовки сучасного вчителя* : зб. наук. пр. Уман. пед. ун-ту імені Павла Тичини. Умань, 2011. № 4 (1). С. 110–115.

20. Агадуллін Р. Р. Полікультурна освіта : методолого-теоретичний аспект. *Педагогіка і психологія*. 2004. № 3 (4). С. 18–29.

21. Антонова О. Є., Маслак Л. П. Європейський вимір компетентнісного підходу та його концептуальні засади. *Професійна педагогічна освіта : компетентнісний підхід* : монографія [за ред. О. А. Дубасенюк]. Житомир, 2011. С. 81–109.

22. Арефьев А. Л. Китайский феномен в международном образовании. *СОТИС – социальные технологии, исследования*. 2010. № 6. С. 13–27.

23. Асанова Ф. Б. Підготовка майбутніх учителів філологічних дисциплін до професійної діяльності в умовах полікультурного середовища: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2014. 213 с.

24. Ашигали Ж. Малые народы КНР: неизвестный Китай. Как с ним быть. *Экономические стратегии — Центральная Азия*. М., 2007. Вып. 5. С. 72–79.

25. Багатокультурність і освіта. Перспективи запровадження засад полікультурності в системі середньої освіти України. Аналітичний огляд та рекомендації [За ред. О. Гриценка]. К., 2001. 53 с.

26. Безносьок О. О. Сутність та складові професійної компетентності слухачів навчальних закладів системи професійно-технічної освіти. *Науковий*

вісник [Кременец. обл. гуманіт.-пед. акад. ім. Т. Шевченка]. Сер.: Педагогіка. Кременець, 2015. Вип. 5. С. 147–153.

27. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. *Педагогіка і психологія* : [Вісн. АПН України]. Київ, 2009. № 2. С. 26–31.

28. Білик О. М. Теорія та методика соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу : дис. ... док-ра пед. наук : 13.00.05. Харків, 2018. 683 с.

29. Бондар С. Компетентність особистості — інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. *Біологія і хімія в школі*. 2003. № 2. С. 8–9.

30. Боровская Н. Е. Тенденции развития образования в КНР. *Педагогика*. 2012. № 7. С. 108–119.

31. Булдакова В. Г. Национальная политика КНР в отношении малочисленных народов. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/natsionalnaya-politika-knr-v-otnoshenii-malochislennyh-narodov>.

32. Вдовиченко Р. П. Управлінська компетентність керівника школи. Харків, 2007. 112 с.

33. Відніс-Трофименко К. Б., Лісовенко Г. В. Підвищення професійної компетентності педагога. Харків, 2007. 176 с.

34. Вітвицька С. С. Компетентнісний та професіографічний підходи до побудови професіограми магістра освіти. *Вісник Житомирського державного університету*. Вип. 57. Педагогічні науки, 2011. С. 52–58.

35. Воронкова В. Г. Філософія. К., 2004. 464 с.

36. Воротняк Л. І. Особливості формування полікультурної компетенції магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах. *Вісник Житомирського державного університету*. (Педагогічні науки). 2008. № 39. С. 105–109.

37. Воротняк Л. І. Педагогічна технологія формування полікультурної компетенції магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2008. 20 с.

38. Гала С. В. Функціонування системи вищої освіти Китаю : аналіз досвіду. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 9. С. 72–77.
39. Голованова Т. Педагогічні компетентності вчителя початкових класів : до проблеми визначення змісту і обсягу. *Імідж сучасного педагога*. 2005. № 9–10. С. 38–40.
40. Головань М. С. Компетенція і компетентність : досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23–30.
41. Головки В. А. Педагогічний супровід професійного самовиховання іноземних студентів у вищих технічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Харків, 2015. 249 с.
42. Гончаренко Л. А. Полікультурна освіченість педагога: теорія і практика. Херсон, 2009. 136 с.
43. Грузинов И. И. Понятие «китайская нация» в концепции «китайской мечты». URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-kitayskaya-natsiya-v-kontseptsii-kitayskoy-mechty>.
44. Дзоу Хун. Влияние традиционной культуры Китая на современное общество. *Гуманитарный вектор*. 2009. № 4. С. 92–97.
45. Дирда І. А. Полікультурна компетентність як складник мовної підготовки іноземних студентів у процесі вивчення української мови. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Педагогічні науки. 2015. № 1. С. 113–117.
46. Дін Сінь. Психологічний супровід соціальної адаптації китайських студентів в Україні : автореф. дис ... канд. психол. наук : 19.00.07. Одеса, 2009. 20 с.
47. Дубасенюк О. А. Загальнокультурна компетентність : сутність та наукові підходи. *Формування загальнокультурної компетентності майбутніх фахівців* : зб. наук. пр. Житомир. держ. ун-ту імені І. Франка. Житомир, 2013. С. 5–10.

48. Економічні аспекти проблем розвитку вищої освіти в Україні: монографія. [За ред. чл.-кор. НАПН України І. М. Грищенка]. Хмельницький, 2010. 478 с.

49. Животовская И. Г. Реформа высшего образования в Китае: проблема подготовки кадров. *Экономика образования*. 2007. № 5. С. 60.

50. Зеленська О. М. Формування полікультурної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2012. 19 с.

51. Зеленська О. М. Формування полікультурної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2012. 219 с.

52. Зіненко О. Розвиток полікультурної компетентності учнів на уроках англійської мови в акмеологічному просторі. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/publ/vistavkova_zala/m_berdjansk/rozvitok_polikulturnoji_kompetentnosti_uchniv_na_urokakh_anglijskoji_movi_v_akmeologichnomu_prostori/14-1-0-376.

53. Зозуля І. Є. Полікультурне виховання іноземних студентів вищих технічних навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. Наук: 13.00.07. Вінниця, 2012. 21 с.

54. Зязюн І. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. *Педагогічна майстерність : проблеми, пошуки, перспективи* : монографія. Київ–Глухів, 2005. С. 10–18.

55. Іванюк І. Міжнародні підходи до визначення поняття полікультурної компетентності в сучасній педагогічній науці. *Компетентнісний підхід в освіті : теоретичні засади : практика реалізації* : матер. метод. семінару (Київ, 3 квіт. 2014 р.). Київ, 2014. С. 140–146.

56. Івашкова Т. Ключові компетентності фахівців прикордонної поліції країн Європейського союз. *Збірник наукових праць* [Нац. акад. Держ.

прикорд. служби України]. Серія : Педагогічні науки. Хмельницький, 2017. № 1. С. 109–122.

57. Іжа М. М., Курносенко Л. В. Система соціального захисту в Китаї : етапи формування та сучасні особливості. *Вісник* [Нац. акад. держ. управ. при Президентові України]. Серія : Державне управління. 2018. № 3. С. 146–156.

58. Калашник Л. С. Тенденції розвитку системи підготовки педагогічних працівників до виховної роботи в закладах соціального піклування про дітей-сиріт на сучасному етапі (досвід КНР). *Науковий вісник* [Кремен. обл. гуман. -пед. ін-ту імені Тараса Шевченка]. Сер. : Педагогіка. 2013. Вип. 2. С. 176–181.

59. Китай на пути модернизации и реформ. 1949-1999 [отв. ред. М. Л. Титаренко]. М., 1999. 735 с.

60. Климова К. Я. Теорія і практика формування мовнокомунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів : монографія. Житомир, 2010. 560 с.

61. Ковалинська І. В. Поняття «полікультурність» та «мультикультурність» у науковому дискурсі. *Освітлогічний дискурс*. 2016. № 1. С. 65–78.

62. Комар О. Полікультурний контекст професійної освіти вчителів англійської мови в європейських країнах. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини. Умань, 2018. Вип. 58. С. 369–378.

63. Комарова О. А. Освітній потенціал : теоретико-методологічні та практичні аспекти формування : монографія. Київ, 2009. 336 с.

64. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика : монографія [Н. М. Авшенюк, Т. М. Десятов, Л. М. Дяченко, Н. О. Постригач, Л. П. Пуховська, О. В. Сулима]. Кіровоград, 2014. 280 с.

65. Кондрашова Л. В., Пермяков О. А., Зеленкова Н. І.,

Лаврешина Г. Ю. Педагогіка в запитаннях і відповідях: навч. посіб. Київ, 2006. 252 с.

66. Котенко О. Педагогічні умови розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури як фактор зростання професіоналізму. *Імідж сучасного педагога*. 2010. № 10 (109). С. 38–41.

67. Котенко О. В. Розвиток полікультурної компетентності вчителів світової літератури в системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 206 с.

68. Котенко О. В. Розвиток полікультурної компетентності вчителів світової літератури в системі післядипломної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 206 с.

69. Кузнецова В. В., Машкина О. А. Высшая школа КНР: успехи, проблемы, решения. *Образование за рубежом*. 2009. № 2. С. 64–81.

70. Кузьменко В. В., Гончаренко Л. А. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи : навч. посіб. Херсон, 2006. 92 с.

71. Кузьменко О. Транскультурний діалог і стереотипи : теоретичні аспекти взаємозв'язку. *Наукові записки* [Національного університету «Острозька академія»]. Серія: Політичні науки. 2010. Вип. 4. С. 79–87.

72. Кузьминський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка у запитаннях і відповідях : навч. посіб. Київ, 2006. 311 с.

73. Кутова С. Формування полікультурної компетентності в майбутніх учителів-філологів на заняттях з української мови за професійним спрямуванням. *Studia Zarządzania I Finansów*. 2016. № 11. S. 121-127.

74. Кучеренко Д. Г., Мартинюк О. В. Стратегії розвитку освітніх систем країн світу: монографія. Київ, 2011. 312 с.

75. Ли Лиминь, Третьяков М. М. Влияние внешней среды на формирование качества образовательных услуг высших учебных заведений (на примере КНР). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-vneshney->

sredy-na-formirovanie-kachestva-obrazovatelnyh-uslug-vysshih-uchebnyh-zavedeniy-na-primere-knr.

76. Лощенова І. Ф. Полікультурний підхід до реалізації змісту педагогічної діяльності вищого закладу освіти. *Вісник Черкаського університету. Педагогічні науки*. 2005. Вип. 72. С. 3–8.

77. Лу Шаньшань. Подготовка учителей начальной школы в Китайской Народной Республике : дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Харьков, 2011. 227 с.

78. Луначек В. Е. Сучасна освіта Китаю : проблеми та перспективи розвитку. *Постметодика*. 2013. № 1 (110). С. 47–54.

79. Ляо Цайчжи, Чжан Ювень. Суть, структура та зміст полікультурної компетентності студентів (за поглядами китайських та українських науковців). *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів : теорія і практика* : матер. III міжнарод. науково-практ. конф. (Харків, 10 квітня 2018 р.). Харків, 2018. С. 272–275.

80. Майорова Н. В. Генезис и эволюция исходных и производных факторов системы образования в Китайской народной республике. *Научные ведомости БелГУ. Сер. Философия. Социология. Право*. 2010. № 14 (85). Вып. 13. С. 241–252.

81. Марущак О. М. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування комунікативної компетентності школярів засобами дитячої періодики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2017. 377 с.

82. Марущак О. М. Поняття компетентності у педагогічній діяльності. *Креативна педагогіка*. 2016. Вип. 11. С. 97–108.

83. Маслов В. І. Наукові засади визначення змісту підвищення кваліфікації та підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів. *Післядипломна освіта в Україні*. 2002. № 2. С. 63.

84. Мачуський В. В. Сучасне розуміння компетентнісного підходу в навчально-виховному процесі. *Сучасний виховний процес : сутність та інноваційний потенціал* : матер. звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем

виховання НАПН України за 2013 р. / [за ред. О. В. Сухомлинської, І. Д. Беха, Г. П. Пустовіта, О. В. Мельника]. Івано-Франківськ, 2014. Вип. 4. С. 69–72.

85. Машкина О. А. Образование как фактор инновационного развития КНР. *Экономика образования*. 2011. № 3. С. 88–106.

86. Машкина О. А. Профессиональное образование в КНР. М., 2004. 96 с.

87. Мелько Л. Ф. Роль країнознавчих проектів у формуванні полікультурної компетентності студентів-міжнародників. *Розвиток інформаційного суспільства* : колект. моногр. в 10-ти томах. К., 2013. Т. 10. Інформаційно-комунікаційні аспекти міжнародної та національної безпеки. С. 268–290.

88. Мельник В. В. Становлення і розвиток полікультурного суспільства в умовах євроінтеграції. *Гуманітарний вісник* [Запоріз. держ. інжен. акад.]. 2013. Вип. 54. С. 69–81.

89. Мельник В. Стандарти управлінської кваліфікації керівника навчального закладу. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2002. № 4. С. 8–82.

90. Меркушина Я. С. Культурная идентичность современного китайского общества. *Дискуссия*. 2013. Вып. № 7 (37). С. 38–41.

91. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. [5-е вид., допов. і переробл.]. Київ, 2007. 656 с.

92. Моцар М. М. Формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 22 с.

93. Моштук В. Фахова компетентність як основа проектно-технологічної культури майбутнього вчителя трудового навчання. *Молодь і ринок*. 2011. № 7 (78). С. 108–112.

94. Нечепорук О. В. Основи полікультурного виховання у спадщини Василя Сухомлинського. *Педагогічний пошук*. 2016. № 4. С. 20–23.

95. Новий тлумачний словник української мови (у 3-х томах) [укл. : В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. Київ, 2006. Том I. 926 с.

96. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу : стратегічні орієнтири міжнародної спільноти. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи* [під заг. ред. О. В. Овчарук]. Київ, 2004. С. 5–14.

97. Онищенко М. Ю. До питання про структуру полікультурної компетентності майбутніх перекладачів. *Збірник наукових праць* [Херсон. держ. ун-ту]. Педагогічні науки. Херсон, 2017. Вип. 80 (3). С. 187–192.

98. Онищенко М. Ю. Полікультурна компетентність майбутніх перекладачів як важлива складова професійної компетентності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2017. Вип. 148. С. 108–113.

99. Перетяга Л. Є. Дидактичні умови формування полікультурної компетентності молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Харків, 2008. 23 с.

100. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи* [під заг. ред. О. В. Овчарук]. Київ, 2004. С. 16–25.

101. Пуховська Л. П. Становлення «компетентнісної» ідеї в європейській педагогічній освіті. *Народна освіта*. 2013. № 3 (21). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=173.

102. Родигіна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. Харків, 2005. 96 с.

103. Сидоренко І. Інтеркультурне виховання як фактор соціалізації в полікультурному суспільстві. *Науковий вісник* [Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України]. Серія : Гуманітарні студії. 2015. Вип. 228. С. 111–116.

104. Сидорчук Н. Г. Порівняльний аналіз понять «компетенція» та «компетентність» як складних психолого-педагогічних феноменів. *Проблеми освіти* : зб. наук. пр. Вінниця–Київ, 2015. Спецвипуск. С. 78–81.

105. Сімоненко М. В. Полікультурна компетентність майбутнього вчителя як стандарт освіти європейського виміру. URL: http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Pedagogica/58322.doc.htm.

106. Сін Чжефу. Педагогічна підтримка адаптації іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах України : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Старобільськ, 2015. 20 с.

107. Сторчак Н. А. Забезпечення полікультурності та багатоетнічності як складова сутності сучасної української держави. *Полікультурність та багатоетнічність у вітчизняній історії : інноваційні підходи до реалізації змісту історичної освіти* : зб. матер. обл. наук.-практ. конф. Миколаїв, 2011. URL: <https://refdb.ru/look/1993410.html>.

108. Стуф А., Мартенс Р. Л., Ван Мерринбоер Дж. Что есть компетенция? Конструктивистский подход как выход из замешательства [пер. с англ.]. URL: <http://www.ht.ru/press/articles/print/art26.htm>.

109. Сущенко А. В. Проблема професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до роботи в умовах полікультурного середовища. *Збірник наукових праць* [Бердян. держ. пед. ун-ту]. Сер. Педагогічні науки. Бердянськ, 2005. Вип. 1. С. 120–128.

110. Тішкова О. Ф. Підготовка вчителів англійської мови у вищих навчальних закладах Китайської народної республіки: автореф. ... дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2019. 20 с.

111. Ткачов А. С. Система формування ключових компетентностей інтелектуально здібних учнів основної школи у процесі навчання суспільствознавчих предметів : дис. ... док-ра пед. наук. Харків, 2019. 593 с.

112. Традиционный Китай на пути трансформации [под ред. Д. В. Буярова]. М., 2013. 320 с.

113. Фурт Д. В. Структурні елементи полікультурної компетентності учнів старших класів при вивченні англійської мови. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2016. № 1 (11). С. 120–133.

114. Ху Жунсі. Соціокультурні особливості адаптації китайських студентів до навчання в університетах України. *Вісник [Дніпропетр. ун-ту імені Альфреда Нобеля]*. Серія «Педагогіка і психологія». Дніпропетровськ, 2013. Вип. № 1 (5). С. 36–41.

115. Ху Циин. Формирование этноэстетической культуры студентов в воспитательном пространстве университетов КНР : дис. ... канд. пед. наук 13.00.07. Харьков, 2015. 202 с.

116. Чаркіна Т. І. Теоретичні аспекти формування полікультурних компетенцій в сучасному освітньому просторі. *Науковий вісник: зб. наук. пр. Хар. нац. пед. ун-ту. Серія «Філософія»*. Харків, 2017. Вип. 47 (частина II). С. 138-146.

117. Чередниченко Л. А. Етапи формування полікультурної компетентності майбутнього вчителя початкової школи у процесі професійної підготовки. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39 (4). С. 333–337.

118. Чжан Ювень, Ткачова Н. О. Формування полікультурної компетентності молоді в умовах сучасного глобалізованого суспільства. *Теорія та методика навчання та виховання* : зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту імені Г. М. Сковороди. Харків, 2017. Вип. 41. С. 127–134.

119. Чжан Ювень. Визначення поняття «полікультурна компетентність» у науково-педагогічній літературі. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : зб. наук. пр. ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Харків, 2017. Вип. № 4 (84). С. 171–176.

120. Чжан Ювень. До питання формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців у КНР. *Традиційна культура в умовах глобалізації: синергія традиції та інновації* : матер. наук.-практ. конф. (Харків, 21-22 червня 2019 р.). Харків, 2019. С. 357–358.

121. Чжан Ювень. Про полікультурну освіту й виховання студентів вищої школи у США, КНР та Україні. *Українська освіта і наука в XXI*

столітті: погляд молоді: матер. III Міжнар. наук. -практ. конф. молодих учених (Харків, 11-12 травня 2017 р.). Харків, 2017. С. 62–65.

122. Чжан Ювень. Суть та місце полікультурної компетентності особистості в сучасному суспільстві. *Фундаментальні та прикладні дослідження : сучасні науково-практичні рішення та підходи* : зб. матер. III-ї Міжнарод. наук.-практ. конф. (Баку – Ужгород – Дрогобич, 17 листопада 2017 р.). Баку – Ужгород – Дрогобич, 2017. С. 268–269.

123. Чирва Я. О. Формування міжетнічної толерантності в іноземних студентів класичних університетів : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.07. Харків – Луганськ, 2018. 253 с.

124. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків, 2005. 640 с.

125. Шестоपालук О. В. Формування професійної компетентності викладача ВНЗ. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вінниц. пед. ун-ту імені М. Коцюбинського. Вінниця, 2011. Вип. 28. С. 3–9.

126. Штеймільер І. О. Науково-методичне забезпечення акультурації іноземних студентів класичного університету : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Харків, 2015. 249 с.

127. Щербакова А. В. Формування полікультурної компетентності у студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Старобільськ, 2015. 265 с.

128. Щербань П. М. Мистецтво управління – це передусім бути чесним. *Освіта і управління*. 1998. Т. 2. № 4. С. 84.

129. Якса Н. В. Професійна підготовка майбутніх учителів : теорія і методика міжкультурної взаємодії в умовах Кримського регіону : монографія. Житомир, 2008. 568 с.

130. Янг Ру. Вступление Китая в ВТО и высшее образование. *Alma Mater*. 2002. № 1. С. 33–34.

131. Яньсянь Янь. Управляемая глобализация. Государственная власть и изменения в культуре Китая. *Многоликая глобализация* [под ред. П. Бергера и С. Хантингтона]. М., 2004. С. 27–57.

132. Ярова О. Б. Трансформація цілей початкової освіти в країнах європейського союзу на рубежі ХХ–ХХІ століть. *Збірник наукових праць* [Херсон. держ. ун-ту]. Сер. : Педагогічні науки. Херсон, 2015. Вип. 67. С. 53–60.

133. 2000 年全国教育事业发展统计公报, 教育部, 2001 年 6 月 1 日。
URL: http://www.moe.gov.cn/s78/A03/ghs_left/s182/moe_633/tnull_843.html.

134. 2019 年全国高校将录取 820 万人, 录取率为 79.53%, 均低于去年。URL:
<https://baijiahao.baidu.com/s?id=1636750992750736231&wfr=spider&for=pc>.

135. 55 年, 中国教育走向辉煌。
URL: http://www.moe.gov.cn/jyb_xwfb/gzdt_gzdt/moe_1485/tnull_4055.html.

136. 毕继万, 跨文化交际研究与第二语言教学, *语言教学与研究*, 1998(01): 10–24。

137. 蔡艳玲, 跨文化交际能力与企业营销, 上海交通大, 2005。

138. 陈国明, 跨文化交际学, 华东师范大学出版社, 1990。

139. 陈国明, W. J. Starosta, 跨文化交际学基础, 上海外语教育出版社, 2007 : 240–242。

140. 陈国明, 论全球传播能力模式, *思想与文化研究*, 2006 (04) : 131–139。

141. 陈国明, 论全球传播能力模式, *文化研究*, 2007。

142. 陈雨露, 跨文化沟通能力: 培养拔尖创新人才的新诉求, *中国高等教育*, 2012 年第 7 期。

143. 邓文君, 基于扎根理论的中国旅游业人员跨文化敏感性研究[D], 浙江大学, 2006。
144. 窦卫霖, 跨文化交际导论[M], 对外经济贸易大学出版社, 2012。
145. 范信贤, 国民核心素养: 十二年国教 课程改革的 DNA, 国家教育研究院教育脉动电子期刊, 2016, 第 5 期。
URL: <https://www.naer.edu.tw/ezfiles/0/1000/img/67/379316110.pdf>.
146. 费孝通, 乡土中国, 香港: 香港三联书店, 1991。
147. 高一虹, 跨文化交际能力的“道”与“器”[J], 语言教学与研究, 1998 (03): 39-53。
148. 高一虹, “文化定型”与“跨文化交际悖论”[J], 外语教学与研究, 1995 (02): 37-44+82。
149. 高一虹, 跨文化交际能力的培养: “跨越”与“超越”[J], 外语与外语教学, 2004 (10): 27-31+31-35。
150. 高一虹, 语言文化差异的认识与超越[M], 北京: 外语教学与研究出版社, 2000。
151. 顾嘉祖, 徐劲, “文学文本中的跨文化交际原则评析”[J], 外国语 (上海外国语大学学报), 1998 (1): 67-71。
152. 关世杰, 跨文化交流学提高涉外交流能力的学问[M], 北京大学出版社, 1995, 912 页。
153. 关世杰, 中国跨文化传播研究十年回顾与反思, 对外大传播, 2006(12): 32-36。
154. 国务院关于《中国教育改革和发展纲要》, 国发[1994] 39号。
URL: http://old.moe.gov.cn/publicfiles/business/htmlfiles/moe/moe_177/200407/2483.html.
155. 国务院关于印发国家人口发展, “十二五”规划的通知。URL: http://www.gov.cn/zhengce/content/2012-04/10/content_6496.htm.
156. 国务院关于推进世界一流大学总体方案的通知, 国发〔2015〕

64号。URL: http://www.gov.cn/zhengce/content/2015-11/05/content_10269.htm.

157. 韩宝成, L. F. Bachman 的语言测试理论模式, 外语教学与研究, 1995。
158. 何兆熊, 新编语用学概要[M], 上海: 上海外语教育出版社, 1999。
159. 胡文仲, 外语教学与文化[M], 长沙: 湖南教育出版社, 1997。
160. 胡文仲, 跨文化交际能力在外语教学中如何定位, 外语界, 2013 : 2-8。
161. 贾玉新, 跨文化交际学【M】, 上海外语教育出版社, 1997 : 480。
162. 江净帆, 李家智, 论对民族大学学生的多元文化教育, 重庆教育学院学报, 2007 (02) : 119-122。
163. 蒋瑾, “跨文化能力”框架的确立 ——以欧盟 INCA 项目为例, 全球教育展望, 2015 (11) : 33-44。
164. 教育部第三批高考改革省份, 2018-11-12。URL: edu.sina.com.cn.
165. 李承先, 宫香, 跨文化交际能力的培养——论孔子学院的教学取向, 高等财经教育研究, 2019 (04) : 6-10。
166. 李翠梅, 大学生跨文化交际能力培养的实践探索, 中外企业家, 2019 (30) : 125-126。
167. 李翠英; 孙倚娜, 大型国际会议中学生志愿者跨文化交际能力分析, 苏州大学学报: 哲学社会科学版, 2006 : 21-23。
168. 李映, 试论英语专业学生跨文化交际能力培养的层次性[J], 外语界, 2002 (06) : 56-59。
169. 廖朝阳, 科技与身体, 人文与社会科学简讯, 2009, 10(3) : 6-13。
170. 林大津, 谢朝群, 跨文化交际学: 理论与实践【M】, 福建人民出版社, 2005 : 3-4。
171. 刘爱真, 关于研制大学英语文化因素细目表的探讨[J], 外语与外语教学, 2001(2) : 44-45。
172. 刘聪慧, 王永梅, 等. 共情的相关理论评述及动态模型探新[J], 心理科学进展, 2009(5) : 964-972。

173. 刘美慧, 多元文化教育研究的反思与前瞻, 人文与社会科学简讯, 2011年, 12卷4期: 56-63。
174. 鲁子, 试论跨文化教育的实践思路[J], 教育理论与实践, 2002(4): 1-7。
175. 潘慧玲, 教育学门热门及前瞻学术研究议题调查规划案成果报告(II), 国家科学委员会社会科学中心委托研究, 2007。
176. 潘亚玲, 我国外语专业学生跨文化能力培养实证研究[J], 中国外语, 2008(4): 68-72。
177. 彭勇穗, 跨文化交际能力: 概念与启示, 教育论坛, 2019(05): 2-6。
178. 沈六, 多元文化教育的意识形态与理论, 多元文化教育(台湾中国教育学会编), 1993。
179. 实现来华留学内涵式发展——教育部国际合作与交流司负责人就来华留学相关问题答记者问。 URL: http://www.xinhuanet.com/world/2019-07/20/c_1124777433.htm
180. 童文, 通过跨文化对话培养与发展跨文化能力——跨文化能力: 概念与理论框架解读, 佳木斯职业学院学报, 2016(12): 302-303。
181. 王辉耀, 中国大学生急需提高跨文化交际能力适应国际人才需要论坛, 2013。 URL: <http://www.mandaringarden.org/shuyuan/liyi/2013-07-08/2665.html>。
182. 王守仁, 关于高校大学英语教学的几点思考【M】, 外语教学理论与实践, 2011(01): 1-5。
183. 王艳红, 刘彩虹, 现代商场中的跨文化语言交际能力的培养, 商场现代化, 2007(5): 44-45。
184. 王英鹏, 对在大学英语教学中培养学生社会文化能力的几点思考【J】, 外语界, 1999(1): 43-37。
185. 我国国家财政教育经费占GDP连续6年超4%, 新华社2018-10-15。 URL: http://www.xinhuanet.com/video/sjxw/2019-06/25/c_1210169179.htm。

186. 吴卫平,跨文化能力综合测评: 理论与实践, 北京: 中国社会科学出版社, 2015。222頁數.
187. 吳清山、林天佑, 異國新鮮事, 北縣教育, 1996, 62期: 52-60。
188. 习近平关于实现中华民族伟大复兴的中国梦论述摘编, 中共中央文献研究室编, 2013。URL: <http://theory.people.com.cn/GB/68294/388648>.
189. 徐佳, 跨文化能力概念模型内涵的扩展研究, 湖北社会科学, 2018(1): 181-186。
190. 许力生, 跨文化的交际能力问题探讨[J], 外语与外语教学, 2000(07): 18-22。
191. 严明, 论跨文化交际能力的培养, 哈尔滨学院学报, 2006, 第1期 124-127页。
192. 杨朦萌,学校教育情境下的跨文化能力模型建构,湖南师范大学教育科学学报, 2017 (04): 113-116。
193. 杨盈, 庄恩平, 构建外语教学跨文化交际能力框架[J], 外语界, 2007 (4): 13-21。
194. 余汉华, 多媒体环境下跨文化交际课程教学初探[C], 知识产权出版社, 2010。
195. 张红玲, 跨文化外语教学[M], 上海外语教育出版社, 2007。
196. 张丽娇,跨文化交际能力的内容维度分析,哈尔滨学院学报, 2006 (9): 137-140。
197. 张美瑶, 多元文化教育改革之省思, 教育学报, 2009 (6): 321-340。
198. 张建成, 独石与巨伞—多元文化主义的过与不及, 教育研究集刊, 2007 (532), 103-127。
199. 中国教育国际交流学会。
URL: http://www.ceaie.edu.cn/guanyuxiehui/list_5_2.html.

200. 中华人民共和国高等教育法, 1998年8月29日第九届全国人民代表大会常务委员会第四次会议通过。

URL: http://www.xinhuanet.com/world/2019-07/20/c_1124777433.htm.

201. 中华人民共和国教育法, 中国人大网。URL: www.npc.gov.cn

202. 周智慧, 试论多元文化背景课程目标及内容的文化适宜性, *教育理论与实践*, 2014 (13) : 61-64。

203. 朱俊华, 留学生跨文化交际能力培养研究, 博士学位论文, 2017

204. 朱运通, 学生对跨文化交际能力的培养。

URL: <https://www.zhazhi.com/lunwen/whls/kwhjjlw/132223.html>.

205. 庄胜义, 多元文化教育: 我们的课题与别人的经验新书评介, *课程与教学季刊*, 2001 (41) : 155-163。

206. 邹广文, 论中国文化的厚德开放与包容[J], *学术前沿*, 2013 (1) : 6-12。

207. 祖晓梅, 跨文化能力与文化教学的新目标, *世界汉语教学*, 2003 (04) : 59-67。

РОЗДІЛ 3

ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ КНР

3.1 Методи, форми, засоби формування полікультурної компетентності студентів у китайських університетах

На основі аналізу наукових праць китайських учених та досвіду роботи університетів у КНР визначено, що за останні десятиріччя в Китаї накопичено цінні практичні доробки з проблеми формування полікультурної компетентності в студентській молоді. Ці доробки стали об'єктом обговорення науковців і педагогів-практиків на різного рівня конференціях та форумах, які проводяться в Китаї.

Так, ще в 2002 р. на Всесвітньому форумі порівняльної педагогіки в Пекіні було наголошено на необхідності цілеспрямованого формування цієї компетентності в китайській молоді, визначено ефективні шляхи розв'язання цієї проблеми. Як констатував у своїй доповіді на цьому форумі відомий китайський педагог Гу Мінь Юань, у КНР впроваджуються дві різні моделі освіти, в яких її зміст визначається, по-перше, з позицій загальнонаціональної культури, а по-друге, з точки зору культур численних етнічних меншин, що проживають у Китаї.

Як підкреслював цей учений, прояв поваги на державному рівні до всіх меншин, що проживають на території КНР, офіційне надання їм тих чи інших пільг сприяє кращому усвідомленню китайською молоддю унікальності, високої цінності кожної національної культури. Важливе значення має також той факт, що в країні цілеспрямовано створюються сприятливі передумови для розвитку етнічної культури кожної меншини, зокрема в ареалі її проживання відкриваються нові заклади освіти, в яких носії цієї культури мають змогу отримати середню чи вищу освіту [14; 20; 35].

Після зазначеного форуму пройшло вже багато років. За цей термін у китайському суспільстві відбулися суттєві зміни. Зокрема, сьогодні одним із найважливіших напрямів державної політики країни є забезпечення активного поглиблення співробітництва КНР з іншими країнами в різних сферах, у тому числі в галузі науки й освіти. А це, у свою чергу, значно актуалізує проблему формування полікультурної компетентності китайських студентів.

Як констатує Чжу Цзюньхуа у своїй докторській дисертації, присвяченій вивченню стану сформованості полікультурної компетентності студентів китайських університетів, наукові розвідки, присвячені формуванню цієї компетентності в молоді, розпочалися у КНР приблизно на 20 років пізніше, ніж у розвинених країнах світу. Тому в даний час китайські вчені докладають активних зусиль, щоб ліквідувати відставання в цій науковій галузі. З цією метою фахівцями було перекладено китайською мовою велику кількість зарубіжних праць з окресленої проблеми. На основі опрацювання теоретичних ідей та практичного досвіду освітян-іноземців китайські вчені (Бі Дживан, Гуан Шицзе та ін.) розробили оригінальні теорії формування полікультурної компетентності в молоді з урахуванням місцевих ментальних особливостей [66].

Водночас у процесі дослідження визначено, що китайськими педагогами проводиться інтенсивна робота, спрямована на реалізацію сформульованих зарубіжними та китайськими вченими цінних теоретичних положень, рекомендацій та висновків щодо формування в особистості зазначеної компетентності в освітньому процесі середньої та вищої школи. Це дозволяє не тільки інтенсивно ліквідувати відставання теоретичної та практичної розробленості зазначеної проблеми китайськими освітянами, але й накопичувати ними цінні авторські теоретичні та практичні доробки, що сприяють підвищенню ефективності формування цієї компетентності в китайської молоді.

Так, аналіз практичного досвіду роботи китайських університетів свідчить про те, що важливе місце у формуванні полікультурної компетентності майбутніх фахівців у китайських університетах займає вивчення ними різних навчальних дисциплін. Очевидно, що можливості формування цієї компетентності у студентів в освітньому процесі переважною мірою визначаються профілем їхньої професійної підготовки. При цьому кількість спеціальностей, отримання яких студентами має значні педагогічні резерви для формування в них полікультурної компетентності, у китайських університетах постійно зростає.

Для прикладу наведемо список зазначених спеціальностей, за якими навчаються студенти за програмою підготовки бакалавра в Пекінському університеті: «Англійська мова», «Арабська мова», «Державна політика», «Дипломатія й міжнародні відносини», «Журналістика», «Індонезійська мова», «Мистецтвознавство», «Історія», «Корейська мова», «Міжнародна політика і економіка», «Міжнародна економіка і торгівля», «Світова історія», «Музеологія», «Німецька мова», «Охорона культурної спадщини», «Політика і управління», «Психологія», «Радіомовлення і телебачення», «Режисура кіно і сценаристика», «Релігієзнавство», «Російська мова», «Санскрит і мова палі», «Соціологія», «Філіппінська мова», «Французька мова», «Експериментальний курс витончених мистецтв», «Юриспруденція», «Мова урду», «Японська мова» тощо. Приклади спеціальностей, підготовка за якими передбачає активне формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців в інших університетах КНР, наведено в додатку А на с. 202.

У контексті порушеної проблеми дослідження особлива увага приділялась вивченню спеціальностей, за якими здійснюється підготовка майбутніх фахівців у педагогічних університетах. Адже випускники цих закладів освіти не тільки мають відрізнятися високим рівнем сформованості полікультурної компетентності, але й уміти забезпечувати виховання цієї компетентності в китайської молоді.

Водночас варто уточнити, що в указаних університетах тільки близько половини студентів навчається за педагогічними спеціальностями. Решта майбутніх фахівців отримує інші професії. Тенденцію до зменшення кількості педагогічних спеціальностей у педагогічних університетах сприймають у КНР як втілення ідеї про відкритість системи вищої педагогічної освіти [12, с. 37].

Для виявлення спеціальностей, опанування якими забезпечує найбільш ефективне формування полікультурної компетентності студентів, у дослідженні було проаналізовано навчальні плани підготовки фахівців у різних педагогічних університетах КНР. Як приклад, зазначимо, що, за результатами проведених наукових розвідок, найкращі можливості для формування полікультурної компетентності студентів Східно-китайського педагогічного університету мають ті з них, які навчаються за спеціальностями, представленими в додатку А.

Слід також зауважити, що сьогодні в КНР навіть у політехнічних університетах абітурієнтам пропонують багато спеціальностей, у процесі професійної підготовки за якими передбачається приділення значної уваги формуванню полікультурної компетентності майбутніх фахівців. Приклади зазначених спеціальностей, за якими студенти навчаються в Харбінському політехнічному університеті, наведено в додатку А.

Отже, можна підсумувати, що в китайських університетах здійснення професійної підготовки за більшістю сучасних спеціальностей включає цілеспрямоване формування в майбутніх фахівців полікультурної компетентності студентів. Це відбувається в процесі їхньої професійної підготовки через вивчення ними різних навчальних дисциплін.

У світлі цього було проаналізовано навчальні плани багатьох факультетів китайських університетів, на яких забезпечується підготовка за вказаними спеціальностями. Для прикладу наведемо список обов'язкових навчальних дисциплін, що викладають на відповідних факультетах Пекінського університету. Так, студенти факультету журналістики й

комунікацій серед цих дисциплін вивчають такі: «Міжнародна комунікація», «Історія світової журналістики», «Історія китайської та зарубіжної реклами», «Читання новин англійською мовою».

Серед обов'язкових дисциплін для студентів історичного факультету зазначеного університету варто назвати такі: «Вступ до історії західної цивілізації», «Антологія зарубіжної історії», «Сучасна світова історія», «Історія Європи», «Історія Азії», «Дослідження європейської інтеграції», «Просвіта в Європі», «Дослідження процесу модернізації країн Латинської Америки», «Історія китайсько-європейських відносин», «Нова грецька мова», «Новий грецький заповіт», «Давня історія Монголії», «Читання латиницею», «Читання давньогрецькою мовою» тощо. Переліки навчальних дисциплін, що викладають на деяких інших факультетах Пекінського університету, представлено в додатку Б на с. 203.

Під час проведення дослідження з'ясовано, що до кінця ХХ ст. у китайських педагогічних університетах реалізовувались достатньо вузькі навчальні плани та програми підготовки майбутніх педагогів. Проте з початку ХХІ століття навчальний план для цих фахівців почали розширювати через введення додаткових дисциплін [12; 36].

У процесі наукового пошуку визначено, що в сучасних педагогічних університетах серед різних навчальних дисциплін найбільший вплив на формування полікультурної компетентності студентів педагогічного профілю забезпечують такі навчальні предмети: «Соціологія», «Філософія», «Педагогіка», «Порівняльна педагогіка», «Основи педагогіки», «Історія зарубіжної педагогіки», «Загальна психологія», «Педагогічна психологія», «Теорія та практика кураторства», «Зарубіжні освітні теорії», «Політологія», «Методика професійного росту та розвитку вчителя», «Педагогічне мистецтво та педагогічна риторика», «Реформування навчальних програм базової освіти», «Моніторинг якості освіти», «Освітня політика та освітнє право», «Управління сучасною школою», «Здоров'язбереження й ергономіка», «Введення в порівняння китайської та західної культури»,

«Порівняльна ідеологічна та політична освіта», «Освітня філософія» тощо. Варто уточнити, що для викладання зазначених курсів використовують відповідні підручники, деякі з яких представлені в списку: [43; 44; 45; 61; 64; 65].

Слід відзначити, що найбільш популярним зарубіжним педагогом, чиї праці захоплено вивчають і шкільні вчителі, і студенти педагогічних університетів, є В. Сухомлинський. Важлива роль у популяризації ідей цього видатного українського педагога належить таким відомим китайським фахівцям у галузі порівняльної педагогіки, як Бі Шу Джи, Ван І Гао, Гу Міньюань, Ду Дяньгун, Сяо Су, Цзян Сяоянь та ін. Також встановлено, що книга «Сто порад учителям» В. Сухомлинського посідає перше місце в КНР за попитом, кількістю перевидань і тиражем серед інших педагогічних публікацій [32; 33].

Як уже зазначалось раніше, провідну роль у формуванні полікультурної компетентності китайських студентів займає іноземна мова. У світлі цього доцільно конкретизувати, що, за поглядами Сюй Лішена, для реалізації цієї мети на заняттях з іноземної мови важливо забезпечити засвоєння студентами таких компетенцій:

1. Граматична компетенція, тобто вміння застосувати на практиці знання фонетики, синтаксису, правил словотворення, демонстрація правильного розуміння окремих слів та цілих фраз, достатнього словникового запасу тощо. Очевидно, що прояв цих умінь не залежать від належності людини до конкретної культури і значною мірою не залежать від контекстуальних здібностей особи.

2. Соціальна компетенція (здатність використовувати мову для належного спілкування), що проявляється в уміннях правильно розуміти та обрати оптимальний варіант стилю мовлення та словникових конструкцій для різних соціальних мовних середовищ, кожне з яких характеризується конкретною темою, обраною для обговорення, визначеними комунікативними цілями, а таким соціальним статусом усіх учасників.

Зазначена здатність також передбачає використання студентами в кожній комунікативній ситуації точних за формою та семантикою слів, володіння соціальними мовними здібностями. Як підкреслює автор, у полікультурному спілкуванні ці вміння зазвичай відіграють навіть більш важливу роль, ніж дотримання мовних норм. Адже, як правило, учасники полікультурної комунікації є більш толерантні до граматичних помилок партнера, ніж до порушення ним норм спілкування з позиції їхніх культурних традицій.

Оскільки учасники полікультурної взаємодії є вихідцями з різних культурних середовищ, їхні здатності щодо здійснення соціальної комунікації з представниками інших культур можуть суттєво відрізнятися між собою. Це значно утруднює процес комунікації, створює різні комунікаційні перешкоди навіть за умови, що вони приблизно однаково володіють мовою, на якій вони спілкуються в процесі взаємодії. Адже навіть одні й ті самі мовні конструкції, причому правильно створені з точки зору мовних норм, можуть бути принципово по-різному інтерпретуватися носіями різних культур. Отже, полікультурна взаємодія передбачає певні культурні взаємообміни між її учасниками, прояв ними прагнення виявити та розв'язати ті труднощі та непорозуміння, що виникли в них через культурні відмінності.

3. Дискурсивна компетенція, що передбачає здатність людини обрати та поєднувати граматичні конструкції для вираження різних типів дискурсу в усній чи письмовій формі. Повноту і єдність дискурсу забезпечує правильне обрання мовної форми вираження думки та узгодженість усіх семантичних підтекстів. Як відзначає автор, дискурсивна компетенція, як і граматична, має не такий прямий та тісний взаємозв'язок з культурою, як соціально-комунікативна компетенція, бо результат її засвоєння — здатність до дискурс-аналізу — тільки побічно виражає основний спосіб мислення конкретних культурних груп і пов'язаних з ними цінностей.

4. Стратегічна компетенція, що являє собою інтегративну здатність особистості на основі засвоєних знань та вмінь адекватно використовувати

опанований репертуар комунікативних стратегій, здатність людини правильно реагувати на комунікаційні бар'єри та труднощі в міжкультурному спілкуванні. Засвоєння цієї компетенції дозволяє студенту поліпшити процес спілкування та бути готовим до компенсації нестачі мовних навичок, включаючи вербальне спілкування і невербальне спілкування. Як стверджує Сюй Лішен, незважаючи на те що культурне походження учасників комунікації впливає на їхній вибір комунікаційних стратегій та способи їх використання, стратегічна компетенція теж незначною мірою визначається культурною належністю людини.

Автор також наголошує, що всі названі компетенції мають однаковий статус у полікультурній взаємодії та є необхідними для її успішного здійснення [59].

Значний вплив на формування полікультурної компетентності студентів забезпечує вивчення ними навчальної дисципліни «Міжкультурна комунікація», що викладається в багатьох університетах КНР (університет Цзіньчжун, Тайюанський технологічний університет, університет Шансі, університет Янцзи, Шанхайський університет традиційної китайської медицини тощо). Як приклад, у додатку В на с. 205 наведено фрагмент навчальної програми з цього курсу, що викладається студентам факультету іноземних мов в Тайюанському технологічному університеті. Список рекомендованої студентам літератури включає такі джерела: [1; 40; 41; 49; 60; 61; 63].

За висновками Яо Веньцзіна, який викладає вказаний курс на факультеті іноземних мов в університеті Цзіньчжун, вивчення студентами цього курсу значною мірою сприяє підвищенню якості їхньої професійної підготовки, формуванню полікультурної компетентності особистості. Як пояснює педагог, в умовах швидкого поглиблення економічної глобалізації володіння однією мовою вже не може гарантувати досягнення цілей комунікації, а непорозуміння й конфлікти, викликані культурними відмінностями, часто заважають ефективному спілкуванню між людьми. У

світлі цього вивчення англійської мови студентами має включати не тільки засвоєння ними базових знань мови, але й вивчення спеціального навчального курсу, що забезпечує розуміння молодими людьми світової культури, засвоєння вмінь здійснювати успішну комунікацію з представниками інших культур. Автор посилається на результати досліджень, відповідно до яких випускники китайських університетів часто протягом багатьох років не можуть навчитися успішно спілкуватися з іноземцями через те, що вони не розуміють образ мислення своїх співрозмовників, правила та норми їхньої практичної поведінки, культурні звичаї, цінності, соціальні табу, релігію, політику та інші відмінності.

На підставі викладеного Яо Веньцзін зазначає, що вивчення майбутніми фахівцями курсу «Міжкультурна комунікація» є важливим складником їхньої професійної підготовки, оскільки це сприяє розумінню й засвоєнню ними соціальних і культурних звичаїв та цінностей цільової мовної культури, опануванню принципів міжкультурного спілкування, підвищує чутливість щодо виявлення та врахування культурних відмінностей співрозмовників, розвиває міжкультурну свідомість молодих китайців, а як наслідок — забезпечує формування полікультурної компетентності. Фрагмент розробленого цим викладачем навчальної програми з дисципліни «Міжкультурна комунікація» наведено в додатку В. Список рекомендованої студентам літератури включає такі джерела: [2; 8; 49; 50; 51; 53].

Як встановлено в процесі аналізу навчальних програм з указанного курсу, під час його вивчення студентами передбачається використання таких методів та форм організації навчання: лекції, вправи й завдання репродуктивного, продуктивного та творчого характеру, розв'язання проблемних міжкультурних ситуацій, перегляд кінофільмів та мультимедійних навчальних матеріалів полікультурного характеру, обговорення, надання розгорнутих відповідей на питання, вікторини, дискусії, ділові й рольові ігри.

Вагоме місце у формуванні полікультурної компетентності студентів філологічних спеціальностей займає також викладання навчальної дисципліни «Мова, культура та спілкування». Наприклад, цей курс читається студентам на факультеті англійської мови та літератури Пекінського університету. Метою вивчення зазначеної дисципліни є поліпшення міжкультурної обізнаності студентів та розвиток у них навичок міжкультурного спілкування шляхом ознайомлення й обговорення основних проблем у галузі мови, культури та міжкультурного спілкування.

Значний інтерес у контексті проведення дослідження викликав також досвід викладання в китайських університетах курсу «Крос-культурний менеджмент». Уточнимо, що теорія крос-культурного управління почала формуватися в США наприкінці 70-х років XX ст., тому спочатку відповідний навчальний предмет почали викладати в американських університетах. Як зазначає Джин Ейкін, який викладає названу дисципліну в Чженчжоуському університеті управління авіаційної промисловості, метою викладання цього курсу є забезпечення оволодіння студентами знаннями та практичними вміннями управління організацією в умовах глобалізації економіки на основі врахування особливостей різних культур та їх тісної взаємодії. Важливою перевагою цього курсу є забезпечення кращого усвідомлення студентами основних позитивних (упровадження інноваційних моделей розвитку організацій; оптимальне використання матеріальних, технологічних та людських ресурсів; інтеграція міжнародних інтересів; сприяння трансформації міжнародної системи; сприяння прогресу людської цивілізації на основі формування нових спільних цінностей людства тощо) та негативних (економічна криза; соціальні хвилювання; протистояння великих держав; регіональні заворушення; занепад національних культур тощо) наслідків для людства явища глобалізації. До списку рекомендованих студентам джерел для вивчення вказаного курсу Джин Ейкін включив такі: [39; 42; 52; 54; 57].

Зазначимо, що процес формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів здійснюється не тільки в процесі їхньої аудиторної, але й позааудиторної діяльності. Так, під час проведення дослідження з'ясовано, що в усіх університетах КНР систематично проводяться лекції, зустрічі з вітчизняними та зарубіжними фахівцями у визначеній галузі, диспути та «круглі столи», на яких обговорюються різні аспекти проблеми мультикультуралізму та формування полікультурної компетентності в майбутніх фахівців.

Так, для студентів факультету іноземних мов Шанхайського університету щотижня проводяться лекції з циклу «Мовна культура і світова цивілізація». Одним із лекторів є доцент кафедри англійської мови Східно-Китайського педагогічного університету, визнаний фахівець у галузі зарубіжної літератури Чень Цзюньсун. Зокрема, раніше він два роки працював науковим співробітником у Гарвардському університеті в межах дії міжнародної програми наукових обмінів Фулбрайта.

Відзначимо, що в багатьох китайських університетах організовують обговорення зі студентами праць різних відомих зарубіжних авторів. Зокрема, у Пекінському університеті регулярно проводять тижні зарубіжної літератури. Наприклад, один із них відбувся під рубрикою «Австралійський письменницький тиждень».

Значний інтерес у студентів викликала лекція Чень Цзюньсуна, присвячена обговоренню роману «Занепала людина» Дона Делілло, присвяченого трагічним подіям 11 вересня. У цьому романі автор здійснив спробу розвіяти висновки основних американських засобів масової інформації та схарактеризувати ті жахливі події з точки зору контрмедіа, європейської преси та навіть терористів. Ознайомлення китайських студентів з названим романом, який є важливою літературною пам'яткою першої половини XXI ст., допомагає їм краще зрозуміти ментальні особливості представників різних культур і верств населення, а також переконатися в неоднозначності розуміння ними тих чи інших історичних подій.

Викладач Інсьін Сін організувала зі студентами обговорення психологічного роману сучасної канадської письменниці М. Етвуд «Вона ж Грейс», у якому в художній формі описано реальний злочин минулого століття, скоєний у Канаді в 1843 р. У цьому романі авторка намагається знайти відповідь на питання, чому красива шістнадцятирічна дівчина разом зі своїм подільником вбила своїх господарів.

Зазначимо, що лектор Джи Ювей присвятила свою лекцію темі «Спокута негативних емоцій (за романом «Франкенштейн» англійської письменниці М. Шеллі)», сюжет якого було нав'язано авторці під впливом читання німецьких страшних казок і розповідей про привидів та прокльони. Доцільно також привернути увагу до лекції Рен Тяньтяна, який у ній запропонував студентам авторську еколого-естетичну інтерпретацію «звукового пейзажу», наведеного в праці «Ліс пробуджується» Джона Бейлса. Ця праця відома як «енциклопедія голосів птахів».

Як встановлено, Сюй Цзюся зміг зацікавити студентів лекцією «Хто я? (про особистість «Танцюриста» в романі К. Маккенна)». У цій праці К. Маккенн описав життя талановитого танцюриста очима близьких для нього та знайомих йому людей: сестри, доньки першої вчительки, економки, взуттєвика та ін. Автор намагався знайти відповідь на питання, як самотній хлопчик з убогої сім'ї зміг поступово перетворитися в найбільш відомого у світі артиста балету.

Наприкінці лекційного заняття Сюй Цзюся запропонував студентам висловити свої думки щодо того, яка ж особистість ховалася за фантасмагоричним життям Р. Нурєєва. Особлива значущість цього твору для китайських студентів пояснюється тим, що вони мають можливість тією чи іншою мірою ознайомитися з традиціями різних народів.

Під час проведення дослідження з'ясовано, що студенти Пекінського університету також активно відвідували цикл лекцій на тему «Китайсько-західна порівняльна література: питання для роздумів», які прочитав професор цього університету Юань Хексян. Уточнимо, що цей лектор має

багату біографію. Так, він отримав ступінь бакалавра в Сучжоуському університеті, потім навчався в Каліфорнійському університеті, де здобув ступінь магістра й науковий ступінь кандидата наук. Після цього протягом 5 років він працював на посаді доцента у Вісконсинському університеті в Мадісоні. Після повернення на батьківщину Юань Хексян працював спочатку деканом англійського відділення в Китайському університеті Гонконгу, пізніше — професором у Національному університеті Тайваню Чжун Чен. Варто також зазначити, що вказаний дослідник став першим президентом Асоціації порівняльної літератури Гонконгу. Отже, наведена вище інформація про цього науковця доводить, що він має багатий життєвий досвід та є добре обізнаним фахівцем у тій сфері, яку він висвітлює у своїх лекціях для студентів.

У дослідженні також встановлено, що в Пекінському університеті К. Раддом було прочитано лекцію на тему «Збереження довготривалого миру в Азії». Уточнимо, що цей лектор є відомою публічною особою, у 2007–2010 р. та 2013 р. він обіймав посаду прем'єр-міністра Австралії, з 2010 до 2012 рік — міністра закордонних справ, а пізніше його було призначено президентом Інституту політики суспільства Азії в Нью-Йорку.

На сьогодні вказаний діяч виконує обов'язки старшого наукового співробітника у Гарвардській школі Кеннеді. Саме в стінах цього закладу К. Раддом у 2014–2015 рр. було складено докладний політичний звіт на тему «Китай XXI століття: майбутні відносини США та Китаю при Сі Цзіньпіні», в якому автор відобразив свій погляд на цю проблему. Слід також привернути увагу до того факту, що К. Радд є авторитетним співробітником Центру стратегічних і міжнародних досліджень у Вашингтоні та Інституту Полсона в Чикаго. З урахуванням викладеного, зустріч із цією людиною та прочитана лекція такого знаного фахівця на актуальну тему викликала значний інтерес у студентів.

У контексті порушеної проблеми доцільно також відзначити, що в Пекінському університеті було прочитано лекції відомим італійським

політичним філософом, професором Пристанського університету М. Віролом (зокрема, на тему «Патріотизм і націоналізм у сучасній політичній думці»), а також доктором філософії Гарвардського університету, відомим ученим із міжнародної історії, професором Університету Гонконгу Сюй Гоцькі.

У процесі проведення дослідження встановлено, що багато цікавих для студентів лекцій, спрямованих на формування в них полікультурної компетентності, читається також у Шанхайському університеті Цзяо Туня. Так, лекцію на тему «Дух Кембриджу» читав Л. Борисевич, який у 2010-2017 рр. займав посаду віце-канцлера Кембриджського університету. Свій виступ лектор розпочав з обговорення таких важливих питань: «З якою метою слід навчати студентів університетів?», «Чи схожі китайські та американські університети?», «Чи є американські та китайські університети партнерами чи конкурентами?» Л. Борисевич також поділився успіхом розвитку Кембриджського університету, описав його основні відмінності та досягнення.

Зазначимо, що знайомство китайських студентів із зарубіжними науковими досягненнями та відомими літературними творами сприяє підвищенню рівня професіоналізму та загальної обізнаності майбутніх фахівців, а також удосконаленню їхньої полікультурної компетентності.

Як встановлено в дослідженні, високою популярністю серед студентів факультету іноземних мов Шанхайського університету користується так званий Салон біля озера. Сьому зустріч у цьому салоні було присвячено темі «Дискурс — Культура — Суспільство». Організатори зустрічі Рен Юе і Ху Чжічжен представили студентам огляд більше 30 досліджень, присвячених проблемі створення іміджу КНР в основних американських ЗМІ, а також навели власні міркування щодо основних мотивів та дискурсивних стратегій розбудови позитивного іміджу Китаю в американських засобах масової інформації й інших важливих питань.

У процесі наукового пошуку визначено, що чільне місце у формуванні полікультурної компетентності майбутніх фахівців займає також залучення

їх до участі в проведенні науково-дослідної діяльності з окресленої проблематики. У світлі цього доцільно зауважити, що при багатьох китайських університетах створено наукові центри чи навіть інститути міжнародної та порівняльної освіти, які цілеспрямовано вивчають актуальні проблеми порівняльної педагогіки, причому значну увагу працівники цих центрів приділяють дослідженню проблеми реалізації ідеї полікультурності в різних державах. Як встановлено, кількість таких центрів та інститутів при китайських університетах постійно зростає.

Уточнимо, що проблематика досліджень у царині порівняльної педагогіки в різних університетах має свою специфіку. Так, Інститут міжнародної та порівняльної освіти Пекінського педагогічного університету проводить наукові пошуки, присвячені розвитку культурних традицій різних народів та розкриттю взаємозв'язку між цими традиціями та процесом модернізації освіти в різних країнах. Беручи активну участь у дослідницькій діяльності цього інституту, студенти університету вивчають праці зарубіжних учених з історії, філософії, соціології, культурології, психології, політології, педагогіки та інших наукових галузей, а також праці зарубіжних прозаїків, поетів, твори інших видів мистецтва.

Також відмітимо, що в 2007 р. у Пекінському університеті було створено дослідний центр полікультурної освіти. Основними завданнями цього центру є:

- 1) забезпечення активного розвитку культурного розмаїття в КНР, що є важливим джерелом збагачення полікультурної освіти;
- 2) підтримка ідеї рівності та солідарності людей у сучасних умовах життєдіяльності в багатоетнічному суспільстві шляхом розробки та реалізації на практиці моделей здійснення полікультурної освіти в закладах освіти КНР;
- 3) підвищення рівня обізнаності молоді про культурне різноманіття, забезпечення його сприйняття та прийняття суб'єктами навчання, формування в них поваги й толерантності до представників різних етносів, самобутності й унікальності кожної національної культури.

Указаний центр не тільки здійснює наукові дослідження відповідної спрямованості, публікує наукові статті й монографії, але і проводить семінари для викладачів та студентів. Наприклад, у 2015 і 2016 рр. було організовано загальнонаціональні семінари із соціології освіти, в яких взяли участь більше 200 досвідчених фахівців і викладачів-початківців, у тому числі з інших країн (США, Австралія, Австрія, Велика Британія тощо).

Зазначимо, що вказані центри та інститути також регулярно організовують стажування китайських студентів у зарубіжних університетах та інших організаціях, що дає молодим людям змогу краще ознайомитися з різними освітніми системами та культурними традиціями. Повернувшись додому, студенти виступають перед іншими представниками університетів з доповідями та презентаціями про результати свого стажування, що дає змогу творчо впроваджувати виявлені за кордоном цінні освітні доробки в китайських університетах.

Так, у травні 2019 р. для студентів та викладачів Пекінського університету проводився захід «Між мріями та реальністю: стажування в ООН». Він був присвячений звітам студентки філософського факультету Сю Сюаньлінг і студента Школи міжнародних досліджень факультету міжнародних відносин Чен Чженкуна, які проходили стажування в Організації Об'єднаних Націй. Виступи названих студентів викликали значний інтерес в аудиторії.

Варто відзначити, що цим стажуванням передувала сумлінна робота названих студентів у галузі полікультурної освіти. Так, Сю Сюаньлінг два роки тому пройшла спеціальний літній курс у Мюнхенському університеті. У той час вона отримала нагоду відвідати також Віденський офіс ООН, який є однією з чотирьох глобальних штаб-квартир ООН, а як наслідок — здобути цінний первинний досвід успішного розв'язання різних актуальних проблем, які вимагали самостійного встановлення комунікативних зв'язків у сфері глобального управління та розбудови взаємодії з представниками міжнародних організацій.

Крім того, під час навчання в бакалавраті, Сю Сюаньлінг пройшла курс «Теорія та практика міжнародних організацій», який викладав Га Вей. Цей курс відвідували студенти з багатьох країн світу (США, Німеччина, Франція, Південна Корея, Японія, Росія тощо), тобто вихідці з різних культурних середовищ. Унаслідок цього під час обговорення різних проблем міжнародної політики між майбутніми фахівцями розгортались запеклі дискусії, що давало змогу учасникам отримати досвід поводження в таких ситуаціях та відстоювання власної точки зору на основі прояву поваги до поглядів своїх опонентів. Цей досвід полікультурної взаємодії студенти могли використати в подальшій діяльності. Зокрема, цей досвід допоміг Сю Сюаньлінг успішно пройти стажування за кордоном.

Інший учасник стажування — Чен Чженкун — теж ретельно готувався до цієї події. Так, він прослухав курс «Вступ до Європейського Союзу» професора Ліан Йору, після чого студент вирішив внести свою лепту в справу підтримки тривалого миру між країнами. Тому він захотів пройти стажування в ООН.

Слід також зазначити, що важливу роль у формуванні полікультурної компетентності студентів відіграє здійснення ними дослідної роботи в галузі порівняльної педагогіки. Так, представники наукового центру Східно-Китайського педагогічного університету вивчають організацію та зміст освіти в різних країнах та здійснюють їх порівняння. Причому особливу увагу вони приділяють аналізу освітніх програм, планів, підручників, а також узагальненню передового педагогічного досвіду в середній та вищій школі різних країн.

Як з'ясовано, багато центрів та інститутів міжнародної та порівняльної освіти китайських університетів вивчають освітню спадщину окремих держав (США, Британія, Японія тощо) чи групи близьких за географічним розташуванням країн. Наприклад, об'єктом дослідження працівників наукового центру Чжецзянського педагогічного університету є теоретичні та практичні доробки британських науковців та педагогів. Крім того, недавно в

цьому університеті було створено ще один науковий центр із порівняльної педагогіки, дослідники якого фокусують свою увагу на вивченні освітніх систем африканських країн. Зазначимо, що науковий центр Північно-Східного університету досліджує теорію та практику освіти в Японії та Південній Кореї. У свою чергу, у науковому центрі Південно-Китайського педагогічного університету проводяться наукові розвідки, присвячені узагальненню й систематизації цінних напрацювань педагогів країн Південно-Східної Азії, а також Гонконгу, Макао та Тайваню [46].

Для можливості поширення нових цінних теоретичних ідей реалізації полікультурності та опрацьованого зарубіжного практичного освітнього досвіду з цього питання в усіх університетах КНР регулярно проводять науково-практичні конференції та семінари, організовують зустрічі з відомими зарубіжними освітянами та їх майстер-класи для студентів, запрошують обізнаних фахівців, які читають курси та цикли лекцій, у тому числі з актуальних проблем порівняльної педагогіки.

Так, значною популярністю серед викладачів та студентів користуються лекції професора Шанхайського університету іноземних мов Мей Демінга, який є знаним фахівцем у галузі викладання іноземних мов. Так, він є керівником Шанхайського університету іноземних досліджень, директором Академічного комітету Китайського дослідницького центру по стратегії вивчення іноземних мов у КНР, заступником голови Китайської академічної дослідницької асоціації з викладання англійської мови, членом Експертного комітету Національного комітету з навчальних матеріалів.

Зокрема, Мей Демінг прочитав цикл з 20 лекцій з проблеми викладання іноземної мови в університетах КНР. У своїх виступах він розкрив історичну місію вивчення іноземної мови в сучасних університетах, визначив вимоги до складання навчальних програм з іноземної мови та основні цілі її вивчення, серед яких особливе місце він відвів формуванню в майбутніх фахівців мультикультурної свідомості та полікультурної компетентності, а також необхідності обирати сучасні методи та форми навчання.

Варто також зазначити, що в багатьох університетах випускаються спеціальні наукові журнали з порівняльної педагогіки («Дослідження в галузі закордонної освіти», «Закордонна початкова та середня освіта», «Порівняльні педагогічні дослідження» тощо). Залучення студентів до участі в науково-практичних конференціях і семінарах, відвідування молодими людьми лекцій з відповідної тематики, майстер-класів відомих зарубіжних фахівців є ефективним способом формування в китайської молоді полікультурної компетентності [47; 48; 55; 56].

Наприклад, на юридичному факультеті Аньхойського педагогічного університету було організовано цикл лекцій іноземних викладачів, які дозволили не тільки підвищити рівень професійної готовності майбутніх фахівців, але й удосконалити знання ними англійської мови, вдосконалити полікультурну компетентність. Так, професор І. Вулетті з Каліфорнійського університету (США) прочитав студентам юридичних спеціальностей лекції, в яких розкрив специфіку європейського права, проаналізував систему кримінального права Західної Європи, а також поділився своїми думками щодо деяких цікавих випадків із власної юридичної практики.

Оскільки іноземні викладачі та експерти відіграють важливу роль в організації навчальної й наукової діяльності китайських університетів, у Пекінському університеті було засновано «Премію дружби Пекінського університету» для визнання іноземних фахівців високого рівня, які тривалий час працювали в університеті й досягли суттєвих результатів. Зокрема, на сьогодні цю премію отримали шість таких експертів, у тому числі: професор Д. Стоун із факультету іноземних мов, професор Р. Еймс із факультету філософії і професор Дж. Захарія з факультету архітектури та ландшафтного дизайну.

Важливо відзначити, що влітку 2019 р. відбувся 7-й Шанхайський університетський міжнародний освітній форум, присвячений такій темі: «Нові ідеї, нові технології, нові навчальні аудиторії — освіта й реформа навчання в епоху нових технологій». На цьому форумі були присутні

31 експерт, учені та майже 100 викладачів і студентів з 29 міжнародних університетів, включаючи університети США, Ірландії, Німеччини, Франції та інших країн. Уточнимо, що фрагмент програми цього форуму з прізвищами найбільш відомих учасників та темами їхніх доповідей представлено в додатку І на с. 208.

У процесі здійснення наукових розвідок з'ясовано, що формуванню в майбутніх фахівців полікультурної компетентності сприяє залучення їх до розробки наукових проєктів міжнародного рівня, які фінансуються китайською стороною та в яких беруть участь визнані вчені із США, Англії, Німеччини, Японії та інших розвинених країн. Упродовж останнього десятиріччя кількість таких проєктів у провідних китайських університетах постійно зростає.

Як уже зазначалось, надання найкращим студентам вишів можливості залучатися до цих проєктів сприяє підвищенню їхньої полікультурної компетентності, бо для досягнення взаєморозуміння з іноземними вченими та розбудови з ними результативної взаємодії майбутні фахівці мають продемонструвати не тільки високу обізнаність у галузі досліджуваної проблеми, але й знання ментальних особливостей своїх зарубіжних партнерів, уміння правильно інтерпретувати їхні вербальні й невербальні сигнали, швидко вносити при необхідності відповідні зміни у свої дії чи поведінку.

Наприклад, Чжецзянський науково-технічний університет активно співпрацює з більш ніж 30 університетами в різних країнах (Німеччина, Франція, Великобританія, Італія, Бельгія, Австрія, Нідерланди, США, Японія, Південна Корея тощо) у галузі освіти, науки і техніки. Крім того, за допомогою налагодження обміну професорсько-викладацьким складом та студентами в університеті реалізуються програми навчання для бакалаврів англійською мовою за багатьма спеціальностями [10].

Важливим фактором підвищення полікультурної компетентності китайських студентів є також надання їм можливості отримання освіти чи проходження стажування в провідних університетах різних країн світу.

Зауважимо, що КНР уже сьогодні займає в світі перше місце за кількістю своїх громадян, які здобувають вищу освіту за кордоном, проте їхня кількість з кожним роком тільки зростає. Очевидно, що молоді люди, які декілька років живуть за кордоном, зазвичай мають достатньо часу, щоб ознайомитися з культурними традиціями та цінностями мешканців країни, де вони отримують вищу освіту. Оскільки більшість китайських випускників зарубіжних університетів повертається на Батьківщину та приступає до активної професійної діяльності, у тому числі в галузі вищої освіти, розбудова ними різнопланової ділової взаємодії зі студентами китайського університету позитивно впливає на рівень не тільки їхньої професійної, але й полікультурної компетентності.

Як уже вказувалось раніше стосовно тих вихідців з КНР, які після отримання вищої освіти в західних університетах залишаються працювати за кордоном, у своїй більшості вони підтримують активні ділові й особистісні стосунки з громадянами КНР, у тому числі працівниками університетів. А тому встановлення (зокрема з допомогою своїх викладачів) і підтримання студентами активних комунікативних зв'язків з цими фахівцями, а також з іншими зарубіжними професіоналами, які є носіями певних етнічних культур, є сприятливим фактором для підвищення в університетах КНР рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх фахівців.

Відзначимо, що тенденції подальшого розвитку вищої освіти в Китаї, у тому числі в плані збільшення кількості іноземних студентів, знайшло відображення в основних нормативних документах, зокрема в державній програмі «Національна середньострокова та довгострокова програма реформи та розвитку освіти в 2010–2020 рр.» [26]. Зокрема, у цій програмі відзначається, що з метою наближення університетів КНР до рівня провідних університетів світу передбачається значно підвищити їх конкурентні спроможності на міжнародному ринку освітніх послуг. Уже сьогодні в університетах КНР постійно збільшується кількість іноземних студентів, які є громадянами різних країн світу. Проте у вказаній програмі заплановано

суттєве збільшення іноземних студентів у китайських університетах [там само]. При цьому слід нагадати, що сьогодні вже трохи більше 10 % талановитих студентів-іноземців навчаються в університетах КНР за рахунок виданих китайським урядом стипендій [19, с. 5].

Варто підкреслити, що спільне навчання іноземців та вихідців з Китаю в одній академічній групі, сумісне проживання в гуртожитках теж дозволяє значно підвищити рівень полікультурної компетентності як у місцевих студентів, так і в іноземцях. У цьому плані значний інтерес представляють дані дослідження Сюй Цзя, проведеного на базі китайських університетів та спрямованого на вивчення взаємовідносин між китайськими студентами та студентами-іноземцями, які проживали в одній кімнаті в гуртожитку.

За результатами цих досліджень, більшість китайських студентів намагалися потоваришувати зі своїми сусідами, щоб більше дізнатися про них та країну, з якої вони приїхали. Водночас китайці не проявляли готовності змінювати свій спосіб життя заради добрих стосунків із сусідом, якщо його спосіб життя їм не подобався. Ці студенти пояснювали, що в протилежному випадку вони перестали б себе поважати.

Результати дослідження також засвідчили, що китайські студенти свої взаємовідносини з кожним конкретним іноземцем у більшості випадків розбудовували з урахуванням його особистісних якостей, а не керувались у своїй поведінці певними стереотипами чи упередженнями відносно конкретних етносів. Якщо китайцям у силу наявності різних життєвих інтересів чи важкого характеру іноземного студента не вдавалося встановити з ним дружні стосунки, вони починали застосовувати стиль «холодного спілкування».

Отже, можна підсумувати, що позитивним аспектом зазначеного опитування є відсутність у більшості китайських студентів негативного упередженого ставлення до вихідців з інших країн. Проте водночас було встановлено, що через значну різницю в культурних особливостях деякі китайські студенти не змогли порозумітися з іноземцями та знайти з ними

спільну мову. Цей висновок робився у випадку отримання від китайських студентів на питання опитування відповідей такого типу: «Я думаю, співрозмовник трохи метушливий», «Я відчуваю себе незрозумілим» тощо. Варто також зазначити, що, за отриманими даними співбесіди, своєчасна допомога педагога дозволяла оперативно вирішувати наявні конфліктні ситуації [62].

Уточнимо, що з метою формування полікультурної компетентності студентів у китайських університетах проводять також інші заходи. Так, у цих закладах вищої освіти регулярно організовують неформальні зустрічі з відомими зарубіжними фахівцями в різних галузях. Наприклад, було організовано зустріч на тему «Діалог зі світовими майстрами інновацій».

У контексті досліджуваної проблематики зазначимо, що особлива увага приділялась аналізу Національного конкурсу «Полікультурна компетентність», що проводився в Шанхаї. Зокрема, в останньому такому конкурсі взяли участь 13 майбутніх фахівців з різних міст КНР (Пекін, Шанхай, Цзянсу, Чжецзян, Аньхой та Хунань), причому ці учасники раніше перемогли в аналогічних конкурсах провінційного рівня. Уточнимо, що названий конкурс охоплював три основні напрями: життя в полікультурному суспільстві, публічна дипломатія та полікультурна ділова комунікація. Під час участі в конкурсі студенти мали продемонструвати вміння моделювати та вирішувати різні проблемні ситуації полікультурного характеру з використанням іноземної мови, а також виконувати творчі завдання кейсів, пов'язаних із розв'язанням різних полікультурних проблем та міжкультурних конфліктів. Під час виконання запропонованих вправ та завдань від учасників вимагалось продемонструвати широкий запас знань китайської та західної культури, сформовані уявлення про базові міжкультурні теорії, а також гнучке мислення та добре сформовані мовні навички.

Як встановлено в дослідженні, значний інтерес у студентів Пекінського університету викликала участь у таких заходах: творча зустріч на тему «Пізнай себе, зрозумій світ», фестиваль культури, конкурс студентських

спікерів, форум молодіжної національної політики Пекінського університету тощо. (Фрагмент плану виховної роботи студентів цього університету наведено в додатку Д на с. 209).

Відзначимо, що в Пекінському університеті чільне місце у формуванні полікультурної компетентності студентів займає Міжнародна асоціація спілкування студентів (SICA). Її члени надають оперативну допомогу іноземним студентам, допомагають створювати та впроваджувати мовні партнерські програми, проводять кожного року Міжнародний фестиваль культури, а також налагоджують різні комунікативні зв'язки з іноземними студентами. Зокрема, студенти беруть участь у таких найвпливовіших студентських проєктах-форумах: FACES, що виконує важливу роль у розбудові різнопланових взаємозв'язків між Китаєм та США; JING Forum, що сприяє розбудові комунікаційних контактів між КНР та Японією; CAMEL, що сприяє інтенсифікації мультикультурного обміну між Китаєм та Саудівською Аравією тощо.

Зауважимо, що в Пекінському університеті з метою формування полікультурної компетентності студентів також традиційно проводяться фестивалі різних культур. Наприклад, у 2018 р. проводився 15-й Міжнародний культурний фестиваль Пекінського університету на тему «Французька культура в Пекінському університеті». Відкриттям цього фестивалю став День французької культури, в який організовувались пов'язані з історією французької культури уявні подорожі, що забезпечували ознайомлення студентів з різними творами науки, літератури, музики тощо.

Зауважимо, що в останньому фестивалі культури брали участь іноземні студенти з більш ніж 60 країн, які навчаються в Пекінському університеті. Вони знайомили інших гостей з культурою свого народу. Це відбувалось у різних формах: виконання національних пісень та танців, пригощання національними стравами, проведення майстер-класів з різних видів традиційних ремесел, демонстрація стендів, на яких були представлені досягнення різних країн у науковій, економічній, освітній та культурній

галузях. Кожна команда мала свою гостьову книгу, в якій відвідувачі могли написати власні коментарі та описати свої емоції від побаченого. У підготовці виступів кожній команді іноземців допомагали китайські студенти, які або вивчають відповідну іноземну мову, або просто цікавляться культурою обраної ними країни. Слід також відзначити, що в межах фестивалю міжнародної культури проводились костюмовані вистави та карнавали.

За відгуками учасників указанного фестивалю, найбільший інтерес на ньому викликали виступи команд французьких та іспанських студентів. Так, французька делегація навколо своїх стендів прикріпила до стін фотографії, які знайомили гостей з історією Франції та її найбільш відомими символами, у тому числі з «Фестивалем літнього сонцестояння», творіннями всесвітньо відомих скульпторів Родена й Антуана Бурделя, творчістю кінозірки Софі Марсо, продукцією відомих французьких брендів «Chanel» і «Céline». Волонтери також приготували круасани та багети, щоб відвідувачі могли відчуті їхній чудовий смак та чарівні французькі аромати.

Іспанські студенти продемонстрували спочатку пристрасний фламенко, а потім провели з відвідувачами вікторину, присвячену історії та культурі Іспанії. Наприклад, її учасники мали відповісти на такі питання: «Іспанія — це королівство чи республіка?», «Назвіть три іспанські футбольні команди», «Назвіть основні інгредієнти паельї» тощо. За кожную правильну відповідь гостей пригощали смачними бутербродами, які робили з хліба, оливкового масла та ковбаси чорізо. Ураховуючи оригінальність виступів команд французів та іспанців, інші студенти заповнили їхні гостьові книги зворушливими коментарями та високими оцінками їхніх виступів.

У Пекінському університеті традиційно також проводиться міжнародний культурний фестиваль на тему «Разом як один» (уже було проведено чотирнадцять таких фестивалів). На цих фестивалях студенти з різних країн світу мають можливість поспілкуватися між собою, обговорити різні актуальні студентські проблеми, ознайомитися з досягненнями різних

країн, а як наслідок — підвищити свій рівень полікультурної компетентності, знайти нових друзів із різних куточків земної кулі.

Серед заходів, які сприяють формуванню полікультурної компетентності студентів, слід також відзначити конкурс «Кращі десять співаків серед іноземних студентів». Цей конкурс являє собою міжнародний бренд-фестиваль, організований Департаментом міжнародного співробітництва Пекінського університету та Департаментом міжнародних обмінів Студентського союзу Пекінського університету.

У Пекінському університеті також регулярно організовують зустрічі з відомими зарубіжними фахівцями в різних галузях. Наприклад, було організовано зустріч на тему «Діалог зі світовими майстрами інновацій».

У Китаї також традиційним заходом став конкурс китайської мови для іноземних студентів. Адже він створює для них мовну основу для навчання і спілкування, дозволяючи зосередитися на поетапних результатах вивчення китайської мови, а тому добре сприймається іноземцями.

Також користуються популярністю конкурси мовлення на тему «Китай у моїх очах», під час проведення якого іноземні студенти мають розповісти китайською мовою про свої враження про цю країну та ті емоції, які вони відчують під час знайомства з традиційною китайською культурою. Формуванню у студентської молоді полікультурної компетентності сприяє також проведення Міжнародного студентського дня привітань, коли всі учасники освітнього процесу при зустрічі використовують традиційні для їхнього народу способи вітань.

З огляду на досліджувану проблему, значний інтерес у студентів викликав також проведений в Інституті управління Гуанхуа при Пекінському університеті молодіжний форум на тему «Нова молодість, нова мрія й новий світ». У роботі цього форуму взяли участь студенти та викладачі університету, іноземні послы та інші гості, які ділилися своїми ідеями щодо нових перспектив «Шовкового шляху». Наприклад, у роботі цього форуму брали участь професор управління стратегіями в Школі менеджменту

Гуанхуа Ву Чанці, заступник декана Інституту міжнародних і регіональних досліджень Пекінського університету Заан Тао, посол Палестини Фаріз Мехдаві та інші відомі публічні люди.

Зазначимо, що китайські студенти беруть участь у різних заходах не тільки на території КНР, але й за її межами. Наприклад, у 2019 р. викладачі та студенти Пекінського університету брали участь в «Місяці китайської культури», що проводився в Бангладеш.

Підкреслимо, що в китайських університетах важливу роль у формуванні полікультурної компетентності студентів відіграють відділи міжнародного співробітництва. Наприклад, у Шанхайському університеті Цзяо Туня цей відділ виконує такі важливі завдання: організовує й управляє заявками щодо створення різних проектів міжнародного співробітництва в галузі різних наук; у тому числі за заявою міністерств; організовує й управляє використанням коштів створених спеціально з цією метою дослідницьких фондів, а також матеріальних коштів, наданих різними міжнародними організаціями, у тому числі іноземними університетами, установами чи підприємствами; організовує та проводить переговори, управляє науковими проектами міжнародного співробітництва з міжнародними організаціями; планує, засновує й управляє великими проектами міжнародного наукового співробітництва в різних галузях; створює та забезпечує підтримку інформаційної системи міжнародного співробітництва в царині науки й техніки; оцінює заяви про схвалення виїзду студентів чи викладачів усіх факультетів за кордон; формує політику міжнародного співробітництва в галузі науки і техніки.

Доцільно також відмітити, що в КНР функціонують різні суспільні організації, які об'єднують іноземних студентів зазвичай за національною належністю. Наприклад, у країні успішно працюють Союз корейських студентів, Організація африканських студентів тощо. Ці організації вирішують такі важливі завдання:

1. Сприяють успішній адаптації студентів у китайському суспільстві, яке за культурними традиціями, як правило, значно відрізняється від звичного для іноземців соціуму, а внаслідок цього — дозволяють уникнути появи в молодих людей так званого ефекту «культурного шоку».

2. Здійснюють допомогу своїм землякам в установленні комунікативних контактів між собою, що дуже важливо з психологічної точки зору.

3. Надають студентам підтримку в проведенні культурних заходів для студентів інших національностей, сприяючи популяризації серед власної культури.

4. Забезпечують успішну взаємодію певної етнічної групи студентів з китайським суспільством, представлення власної культури місцевим мешканцям з метою усунення можливої ксенофобії на свою адресу, нейтралізації негативних проявів націоналізму в китайської молоді.

5. Сприяють формуванню полікультурної компетентності у своїх земляків, що допомагає їм вдосконалити взаємодію з китайськими студентами та викладачами [11, с. 67].

Сприятливим фактором для формування полікультурної компетентності є також залучення студентів до різних видів національного й сучасного мистецтва різних народів. Наприклад, у Меморіальному залі століття Пекінського університету регулярно відбуваються виступи акторів різних жанрів з багатьох країн світу.

Так, у цьому залі були організовані зустрічі студентів з учасниками танцювальної трупи Мурсії (Іспанія), які виконали різні танці, у тому числі широко відомий іспанський класичний танець фламенко. Традиційними для Пекінського університету також стали щорічні концерти італійського філармонічного оркестру, відомого під назвою «Середземноморський музичний вихор». Керує цим оркестром відомий італійський диригент О. Баран.

Як встановлено, значний інтерес у студентів викликав також проведений в університеті концерт відомої грецької солістки класичної гітари, композитора й музичного педагога С.Грегоріаду. Створені нею музичні твори отримали від слухачів теплий відгук.

Отже, на підставі викладеного можна підсумувати, що в китайських університетах використовується широкий арсенал різних методів, форм, засобів формування полікультурної компетентності студентів, що охоплює їхню аудиторну й позааудиторну діяльність, накопичено цінний практичний досвід з цього питання.

3.2 Творче використання педагогічних доробок з формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів у закладах вищої освіти України

Під час проведення дослідження з'ясовано, що проблема формування полікультурної компетентності українських студентів є сьогодні на часі. Нормативні основи реалізації цього процесу визначено в таких основних документах, як Конституція України, Закони України «Про освіту» і «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [16; 17; 21; 28; 29].

Так, у Законі України «Про освіту» наголошується, що заклади освіти мають забезпечити формування в учасників освітнього процесу «поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками» [17]. Варто також зауважити, що в Законі «Про вищу освіту» серед основних завдань визначено такі: збереження та примноження культурних, моральних, наукових цінностей і досягнень суспільства; поширення наукових знань серед членів суспільства, підвищення їхнього культурного й освітнього рівнів; налагодження зв'язків між закладами освіти

різних країн, здійснення активної міжнародної діяльності в царині науки, освіти, культури, спорту й мистецтва [16].

У руслі досліджуваної проблеми варто також зауважити, що в тексті Національної доктрини розвитку освіти в Україні виокремлено основні проблеми, що є сьогодні в царині освіти. Зокрема, деякі з них стосуються проблеми формування полікультурної компетентності молоді, а саме такі:

- недостатня відповідність освіти запитам окремих людей, вимогам суспільства та потребам сучасного ринку праці;
- відсутність цілісної системи фізичного, морального й духовного виховання дітей та молоді;
- зниження загального рівня культури, духовності, суспільної моралі, культури студентської молоді;
- повільні темпи гуманізації й демократизації вищої освіти;
- низький рівень соціально-правового захисту суб'єктів освітнього процесу [28].

У світлі цього слід відзначити, що забезпечення сформованості полікультурної компетентності студентів вищої школи сприяє успішному вирішенню вказаних вище завдань.

Під час проведення дослідження було також проаналізовано зміст Національної доктрини розвитку освіти, а також виокремлено в цьому документі ті завдання, які тісно пов'язані з проблемою формування полікультурної компетентності студентів закладів вищої освіти. Серед цих завдань варто назвати такі:

- формування національних і загальнолюдських цінностей;
- інтеграція української освіти в європейський та світовий освітній простір;
- забезпечення освітніх потреб національних меншин [29].

У сучасній українській науковій літературі теж відзначається необхідність формування полікультурної компетентності студентів вищої школи. Зокрема, О. Гомзякова привертає увагу до того факту, що поширення

процесів глобалізації та збільшення кількості міжетнічних конфліктів у всьому світі зумовили значне підвищення уваги державних діячів, науковців та педагогів-практиків до здійснення полікультурної освіти як одного з найважливіших напрямів державної політики в Україні. Активна інтеграція цієї держави в європейський простір, орієнтація на впровадження загальноєвропейських цінностей та ідеалів вимагають здійснення докорінної модернізації вищої школи, реформування системи полікультурної підготовки майбутніх фахівців.

Науковиця також констатує, що в студентському колі нерідко спостерігається відсутність у молодих людей поваги до представників інших народів та їхніх культур. У свою чергу, це стає причиною розгортання гострих конфліктів на національному ґрунті. Проте загальна геокультурна ситуація в світі вимагає, щоб кожний член суспільства був здатний налагоджувати взаємовигідний і конструктивний діалог з іншими суб'єктами спільної діяльності, будувати гуманні відносини з носіями інших культур. У світлі цього важливим завданням вищої школи стає підготовка високопрофесійного фахівця, який спроможний успішно взаємодіяти з іншими людьми в умовах полікультурного суспільства на засадах демократичних і гуманістичних цінностей [13].

Як встановлено, у різних українських джерелах представлений цікавий досвід формування полікультурної компетентності у студентів, які навчаються за різними спеціальностями у вищій школі. Проаналізуємо цей досвід більш докладно.

Так, О. Зеленська дійшла висновку про те, що успішному формуванню полікультурної компетентності майбутніх фахівців сприяє дотримання таких педагогічних умов: забезпечення полікультурної спрямованості змісту гуманітарних дисциплін; організація взаємодії молодих людей у різних видах комунікативної діяльності для накопичення практичного досвіду прояву бажаної якості [18, с. 6]. Під час проведення науковицею експериментального дослідження зміст з основних гуманітарних дисциплін

(філософія, історія України, українська мова за професійним спрямуванням, іноземні мови, культурологія, правознавство, конфліктологія, психологія, педагогіка, соціологія, політологія) доповнювали додатковим матеріалом полікультурної забарвленості [18, с. 91].

Так, у контексті формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців на заняттях з філософії викладачі розкривали роль та місце філософії в сучасному світі та наголошували на необхідності філософського осмислення наявних у ньому подій, аналізували історію появи різних моделей культури й, зокрема, світових релігій (християнство, буддизм, іслам), а також спонукали молодих людей до усвідомлення необхідності прояву толерантного ставлення до всіх людей, які відрізняються між собою за національністю, культурними традиціями та цінностями, релігійними поглядами тощо.

На заняттях з української й іноземних мов значна увага приділялась формуванню в молоді поваги до різних етносів, їх мови, розвитку в кожній особистості комунікативних умінь (дотримуватися норм літературної мови, чітко висловлювати свої думки, сприймати та приймати раціональні аргументи опонента, схилити людей до своєї точки зору тощо). Полікультурна насиченість змісту дидактичного матеріалу з історії України сприяла кращому розумінню майбутніми фахівцями передумов виникнення на території України культурної варіативності між людьми за соціальними, етнічними, релігійними та іншими ознаками, усвідомленню тісного взаємозв'язку та взаємозумовленості історії українського народу та інших етносів.

Як засвідчують результати дослідження О. Зеленської, значний потенціал у плані формування полікультурної компетентності молоді у вищій школі має культурологія. У світлі цього в процесі проведення експериментального дослідження забезпечувалось засвоєння майбутніми фахівцями полікультурно значущих знань (про суть культури, загальні тенденції культурно-історичного процесу, основні моделі культури, які

значною мірою відрізняються одна від одної за світоглядною картиною світу та визначенням місця людини в ньому, взаємозв'язок між розвитком культури та цивілізацією, роль цінностей у житті суспільства та окремої особистості, взаємозв'язок цінностей національної та світової культури, норми взаємодії між представниками різних культур), а також формування умінь використовувати ці знання в практичній діяльності.

О. Зеленська також конкретизує, що в процесі вивчення соціології суб'єкти навчання засвоїли соціологічні знання, необхідні для проведення аналізу та прогнозування соціальних явищ, процесів, які відбуваються в сучасному суспільстві, а також опанували вміння, які дозволяють їм успішно адаптуватися до умов життєдіяльності в полікультурному суспільстві, та готовності вносити свою лепту в його подальше демократичне перетворення.

Як встановлено, на заняттях з правознавства майбутні фахівці засвоювали правові норми законодавства України та інших країн, права та обов'язки громадянина України. Викладачі також приділяли значну увагу висвітленню питання різноманітності існуючих у світі економічних, культурних, соціально-політичних та інших систем, а також аналізу зовнішньополітичної діяльності України, спрямовану на гармонізацію міжнаціональних, міжкультурних та міжконфесійних відносин у сучасному світі.

За даними наукових розвідок О. Зеленської, успішному формуванню полікультурної компетентності особистості сприяло також вивчення нею психології й педагогіки, заняття з яких передбачало використання додаткового навчального матеріалу полікультурного характеру. Вивчення зазначених дисциплін давало змогу майбутнім фахівцям оволодіти знаннями і вміннями, необхідними для забезпечення успішної полікультурної взаємодії з носіями інших культур, здійснення певного педагогічно доцільного впливу на їхні цінності та переконання щодо спілкування з представниками інших народів, а також удосконалення полікультурної компетентності партнерів по спілкуванню [18, с. 91–111].

Зазначимо, що в дослідженні викликало інтерес використання при реалізації першої з умов таких методів і форм організації процесу навчання: бесіди, «круглі столи», дискусії на різні теми, пов'язані з проблемою полікультурності («Як уникнути війн у сучасному глобалізованому світі?», «Реалізація прав біженців у різних країнах світу», «Як відмовитися від участі в неприйнятих для людини національних ритуальних діях, не образивши співрозмовника?»), конференції («Взаємопроникнення культур — це спосіб їх збагачення чи культурна агресія?», «Світ культури навколо тебе»), «години толерантності», написання есе («Моє ставлення до різних релігій», «Роль цінності в моєму житті»), виконання майбутніми фахівцями спеціальних завдань та вправ тощо [там само].

Аналізуючи процес реалізації другої визначеної умови, О. Зеленська відзначає, що накопичення майбутніми фахівцями практичного досвіду прояву зазначеної компетентності відбувалось через залучення майбутніх фахівців до участі в ділових і рольових іграх («Брифінг», «Офіційна делегація», «У гостях в іноземного колеги», «Національна страва», «Забобони» тощо), тренінгах, виконанні психогімнастичних вправ, культурних асиміляторів, діяльності клубу «Internet pen-friends' club» тощо [18, с. 131–138].

Як встановлено в дослідженні, А. Щербаковою було визначено, обґрунтовано й експериментально перевірено схожі умови забезпечення ефективності формування полікультурної компетентності студентів вищої школи: актуалізація полікультурного потенціалу змісту дисциплін фахової підготовки майбутніх фахівців; використання в освітньому процесі закладу вищої освіти інтерактивних методів, спрямованих на формування полікультурних якостей студентів, а також умінь та навичок конструктивного міжкультурного міжособистісного спілкування; забезпечення єдності аудиторної та позааудиторної роботи у вищій школі з метою організації міжкультурного діалога та формування толерантних стосунків між студентами [38, с. 7].

Реалізація першої визначеної умови передбачала включення додаткових моделей інформації полікультурного характеру у зміст зазначених дисциплін, зокрема висвітлення позитивних та негативних наслідків глобалізаційних процесів, що охопили практично всі сфери життєдіяльності сучасного суспільства. Крім того, увага студентів приділялась тому факту, що взаємне проникнення різних культур на рівні мов, традицій, цінностей та ідеалів, цивілізаційні зміни в способі життя сучасної людини, її звичаях та звичках, релігійних поглядах значною мірою впливають на життя кожного члена суспільства та вимагають від нього бути готовим до таких інтенсивних змін, бо тільки в такому випадку він зможе успішно самореалізуватися в професійно-особистісному плані. Як з'ясувала науковиця, збагачення змісту дисциплін гуманітарного і соціально-економічного та природничо-наукового циклів темами полікультурної спрямованості сприяло формуванню у студентів поглиблених полікультурних знань та їх систематизації в контексті викликів сьогодення, розумінню полікультурних аспектів своєї професійної діяльності [38, с. 156–158, 162].

Відповідно до другої сформульованої умови, в освітньому процесі закладу вищої освіти широко використовувалися активні й інтерактивні методи (лекції-діалог, семінари-дискусії, диспути, конференції, ігрове проектування, аналіз конкретних ситуацій, імітаційні вправи, «мозковий штурм», «круглий стіл» тощо), що спрямовувались на формування в майбутніх фахівців умінь та навичок конструктивної полікультурної взаємодії, відповідних особистісних якостей [38, с. 163]. За отриманими результатами, реалізація зазначеної умови сприяла ефективному формуванню таких життєво важливих якостей, як емпатія, толерантність у полікультурному спілкуванні, людинолюбство, комунікабельність тощо. Також забезпечувалось оволодіння студентами вміннями здійснювати полікультурну взаємодію, правильно оцінювати наявну міжкультурну ситуацію, самовизначатися та оптимальним способом поводитись у ній,

гнучко й адекватно реагувати на зміни в оточуючому середовищі, здійснювати саморегуляцію власної поведінки з позиції принципів позицій толерантності й гуманізму [38, с.177].

Третя педагогічна умова вимагала забезпечення єдності аудиторної й позааудиторної роботи зі студентами у вищій школі з метою організації міжкультурного діалогу та формування толерантних відносин між студентами [там само]. Під час реалізації цієї умови використовували такі форми позааудиторної роботи: «години полікультурного спілкування», зустрічі з письменниками та носіями різних культур, фестивалі національної культури, форум-театри, конкурси творчих робіт, вікторини з питань полікультурної взаємодії, проведення психолого-педагогічних тренінгів з виховання міжнаціональної толерантності тощо [38, с. 178].

У дослідженні також установлено, що О. Кондратьєвою було визначено й апробовано такі умови, що сприяють успішному формуванню полікультурної компетентності студентів вищої школи: створення полікультурного освітнього середовища для забезпечення полікультурної спрямованості особистості майбутнього фахівця; опора на самоосвітню діяльність студента, його особистісні якості в умовах полікультурного соціуму; забезпечення цілеспрямованості й єдності стратегії мовної підготовки студентів у полікультурному контексті на засадах лінгвокраїнознавчого підходу [20, с.112; 115; 116].

Під час проведення експериментального дослідження О. Кондратьєва також довела, що процес полікультурної підготовки майбутніх фахівців має здійснюватися за такими етапами:

- пізнавально-мотиваційний (спрямовувався на засвоєння й відпрацювання студентами полікультурних знань та вмінь застосовувати їх на практиці, оперувати культурологічними поняттями);
- ціннісно-орієнтаційний (передбачав інтерпретацію, відтворення молодими людьми ситуацій міжкультурної взаємодії, творче застосування засвоєних знань, умінь, навичок культуровідповідної діяльності);

- діяльнісно-рефлексивний (забезпечував формування стратегій міжкультурного діалогу, умінь особистості грамотно вступати в комунікативний контакт, проявляти комунікабельність та активність у своїх діях) [20, с.149–161].

Так, на першому з цих етапів організовувались навчальні дискусії, «мозкові штурми», застосовувався метод інтерв'ю, розроблялись навчальні творчі проекти. На другому етапі використовувались комунікативна стратегія win-win, інформаційні технології, презентації, семінари-диспути. На третьому визначеному етапі роботи відбувалось формування полікультурної компетентності студентів через орієнтацію їх на самостійну творчу діяльність. Це проявлялось через організацію інтернет-комунікації, крос-культурного тренінгу на відповідні теми, дискусії в межах ток-шоу, використання ситуативно-моделювальних ігор, методів фандрейзингу та когнітивно-поведінкової модифікації [20, с.149–162].

Під час проведення дослідження в пригоді також стали висновки Р. Кравця щодо технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців, що реалізується за такими етапами:

- мотиваційно-організаційний (активізація основних фонових знань людини, необхідних їй для правильного сприйняття інших культур, усунення соціокультурних перешкод, подолання стереотипів, подальшого розвитку інтересу до різних культурних цінностей);
- операційно-когнітивний (безпосереднє ознайомлення студентів зі специфікою культур інших етносів та країн, забезпечення осмислення молодими людьми суті культурних процесів, явищ та їх взаємозв'язку між собою);
- діагностично-орієнтувальний (здійснення моніторингу та при необхідності внесення коректив у реалізацію процесу формування полікультурної компетентності, коригування стилю міжкультурної комунікації на основі зіставлення об'єктивних вимог до професійної готовності фахівців та реальним її станом);

- аналітико-результативний (підбиття підсумків роботи з формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців, аналіз ефективності створеного навчально-методичного комплексу й розробленої технології) [24, с. 292–296].

Під час проведення Р. Кравцем експериментального дослідження перший етап реалізації розробленої технології забезпечувався за допомогою використання імітаційних, ділових і сюжетно-рольових ігор, навчальних дискусій, тренінгів. На другому етапі технології було використано такі форми і методи навчання: бесіди, міні-лекції, «мозковий штурм», метод проектів, case-study тощо. Досягнення мети третього етапу технології відбувалось через застосування таких методів: моделювання різних проблемних ситуацій полікультурного спілкування, розв'язання завдань полікультурного характеру різного рівня складності тощо. На четвертому етапі реалізації технології для кожного студента створювалась картка успішності у вигляді таблиці, до якої вносились відповідні дані про навчальну успішність майбутнього фахівця, що дозволяло стежити за її динамікою та при необхідності вносити у процес формування полікультурної компетентності певні зміни [там само].

Варто також зауважити, що Р. Кравець визначив та перевірів на практиці педагогічні умови, що забезпечують підвищення ефективності зазначеного процесу. Це такі умови: упровадження в освітній процес інтерактивних методів для підвищення мотивації пізнавальної діяльності студентів; створення освітнього полікультурного середовища, що являє собою соціальну систему полісуб'єктного типу; оптимальне поєднання аудиторної й самостійної діяльності, спрямованої на вдосконалення полікультурної компетентності майбутніх фахівців; розробка та застосування на практиці електронного навчально-методичного комплексу формування у студентів зазначеної компетентності [24, с. 300]. Як бачимо, указані умови значною мірою корелюють із тими умовами, які було визначено вказаними вище науковцями.

За висновками дослідника, реалізація першої умови передбачає використання насамперед таких методів: рольових і ділових ігор, кейсів, навчальних проектів, дискусій, сугестії, методів долаття перешкод, делегування, закріплення позитивного враження [24, с. 311, 315]. Щодо другої визначеної педагогічної умови учений конкретизує, що освітнє полікультурне середовище полісуб'єктного типу – це середовище, яке характеризується високою внутрішньою мотивованістю людини, активністю її діяльності, відчуттям нею емоційного підйому й позитивного оптимістичного настрою, наявності прагнення щодо повноцінного розкриття власного особистісного потенціалу [24, с. 326, 332, 333].

Указане середовище створювалось в експериментальному дослідженні за такими етапами:

- 1) розробка членами викладацького колективу програм формування полікультурної компетентності студентів під час проведення проектних семінарів, «круглих столів», нарад;
- 2) створення педагогами комплексу освітніх програм з урахуванням змісту програми формування полікультурної компетентності студентів;
- 3) розбудова спільними зусиллями викладачів та самих студентів для кожного з них індивідуальної траєкторії полікультурної освіти;
- 4) здійснення учасниками освітнього процесу творчого пошуку й реалізації оптимальних методів, форм, змісту різних видів пізнавальної й дослідницької діяльності в ході реалізації освітньої програми;
- 5) аналіз й обрання оптимальних варіантів подачі, аналізу продуктів освітньої діяльності з набуття студентами знань, умінь та навичок полікультурного характеру [24, с. 332, 333].

Щодо умови про раціональне поєднання аудиторної і самостійної діяльності автор конкретизує, що друга з них є не самоціллю, а засобом формування у студентів міцних знань, підвищення активності й самостійності, розвитку інтелектуальних здібностей людини. При цьому

Р. Кравець сприймає самостійну діяльність студентів як логічне продовження аудиторної роботи [24, с. 350, 353].

Реалізація третьої визначеної умови передбачала розробку й застосування в освітньому процесі електронного навчально-методичного комплексу формування у студентів полікультурної компетентності. Цей комплекс включав: державні стандарти освіти; навчальні плани та програми з усіх дисциплін, програми практик; підручники й навчальні посібники; інструктивні вказівки щодо підготовки до семінарських, практичних та лабораторних занять; індивідуальні та контрольні завдання [24, с. 358].

Опрацювання й аналіз отриманих результатів стали для Р. Кравця підставою для висновку, що реалізація зазначених умов дійсно забезпечує підвищення рівня сформованості полікультурної компетентності студентів.

Під час проведення дослідження в пригоді стали висновки О. Котенко про те, що на сучасному етапі глобалізації суспільства значно загострюється потреба у формуванні в сучасної студентської молоді ціннісного плюралізму, толерантності, культурного релятивізму, готовності до співробітництва з людьми, які є представниками різних національностей, рас, культур та віросповідань. Ця суспільна потреба актуалізує важливість формування в молоді полікультурної компетентності [22].

У процесі здійснення наукового пошуку дослідниця дійшла висновку, що для підготовки у вищій школі компетентного фахівця, спроможного успішно працювати в полікультурному середовищі, необхідно забезпечити такі важливі заходи:

- оновлення змісту освітніх стратегій в українській системі вищої освіти;
- розробка моделі формування компетентності майбутніх фахівців з урахуванням полікультурного компонента;
- здійснення культурологічної й полікультурної підготовки викладачів закладів вищої освіти України до роботи зі студентами в окресленому напрямі;

- забезпечення кореляції освітніх програм вищої школи в контексті забезпечення їхньої полікультурної спрямованості;
- активізація пізнавально-пошукової діяльності майбутніх фахівців шляхом реалізації новітніх освітніх технологій [23, с. 212–213].

Як встановлено, М. Моцарт розробила та здійснила апробацію структурно-функціональної системи формування полікультурної компетентності студентів. Ця система включає теоретико-методичну основу дослідження (наукові підходи, специфічні принципи) та такі блоки: мотиваційно-цільовий (його функції, стратегічна мета, тактичні й оперативні цілі); змістово-технологічний (його функції, зміст, методи, форми); оціночно-результативний (його функції, критерії, показники, рівні сформованості, методи й методики діагностування, проміжні та кінцевий результати). Доцільно також зазначити, що в моделі представлено різні методи й форми роботи, спрямованої на формування зазначеної компетентності. Так, у процесі проведення експериментального дослідження використовувались такі форми роботи: лекції, семінари, практичні заняття, самостійна робота, інтернет-заняття. Крім того, застосовувались такі методи організації навчальної діяльності: навчальні діалоги, дискусії, рольові й імітаційні ігри, генерація ідеї, дискусії, ситуаційний аналіз, біографічна експертиза, симуляція, рішення міжкультурних задач, дослідницькі проєкти й інтернет-проєкти, Web Quest, тренінги, проблемні й інтерактивні методи навчання тощо [27, с. 111]. Як довела М. Моцарт, реалізація зазначеної моделі сприяє підвищенню рівня сформованості полікультурної компетентності студентів вищої школи.

Доцільно також привернути увагу на результати дослідження Л. Султанової, під час проведення якого було розроблено й експериментально перевірено авторську структурно-функціональну модель полікультурної освіти студентів (майбутніх викладачів). Ця модель включає такі блоки:

- методологічний (основні ідеї сучасної парадигми освіти, закономірності полікультурної освіти, методологічні підходи до її здійснення);
- змістово-процесуальний (мета, завдання, зміст полікультурної освіти, методи та форми її організації; етапи формування полікультурної компетентності);
- критеріально-діагностувальний (компоненти полікультурної компетентності; критерії й рівні сформованості; результат полікультурної освіти — сформованість полікультурної компетентності студентів) [30, с. 250].

Варто також звернути увагу, що в зазначеній моделі наведено використані форми (традиційні: навчальні заняття, самостійна й контрольна робота; інноваційні: рольові й ділові ігри; дискусія з використанням медійних засобів навчання, вебінар, тренінг, баркемп) й методи (методи організації процесу навчання, методи контролю й самоконтролю отриманих результатів, метод проєктів, кластерний аналіз, використання творчих завдань тощо) формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців [там само]. На основі аналізу отриманих результатів науковиця зробила висновок, що реалізація розробленої моделі забезпечила підвищення рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх фахівців.

У контексті порушеної проблеми доцільно також схарактеризувати цікавий досвід формування полікультурної компетентності студентів, представлений у науковій праці Т. Лутаєвої. Як відзначає авторка, успішному вирішенню зазначеного завдання сприяє викладання культурологічних дисциплін («Естетика та історія культури», «Культурологія» тощо), іноземних мов, педагогіки, психології, а також таких професійно-орієнтованих дисциплін як «Теорія і практика професійної освіти в Україні», «Світовий досвід та організація університетської освіти», «Професійна етика викладача вищої школи», «Порівняльно-культурологічна етнопедагогіка» тощо. Дослідницею також підкреслюється, що значна увага

приділяється формуванню полікультурної компетентності студентів у межах позааудиторної діяльності. Зокрема, для досягнення цієї мети студенти залучаються до проведення тижнів культури різних країн, фестивалів культури, вікторин на відповідну тематику тощо. Ефективним способом вирішення зазначеного завдання є також освітній туризм [25, с. 219, 220].

У наукових працях українських учених (Т. Єрмакова, Т. Завгородня, О. Іонова, М. Кудрявцев, Ю. Копилов, В. Кузьмін, Т. Лутаєва та ін.) також наголошується, що формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців у вищій школі не тільки забезпечує підвищення рівня їхньої професійної готовності, але й позитивно впливає на стан фізичного, психічного та соціально-морального здоров'я особистості, гармонізуючи її відношення з іншими людьми та навколишнім соціумом. У світлі цього значний інтерес викликає досвід формування цієї компетентності у студентів закладів вищої освіти КНР, бо ідея про необхідність гармонізації відносин кожного члена суспільства з іншими його членами та світом природи є наскрізною ідеєю традиційної китайської філософії, що знаходить своє відображення в реалізації всіх напрямів педагогічної взаємодії у сучасній вищій школі Китаю [3–7; 15].

На основі зіставлення наукових доробок із проблеми формування полікультурної компетентності фахівців з України та КНР зроблено висновок про те, що ці доробки мають певні схожості та відмінності, що створює передумови для можливості творчого використання цінних напрацювань китайських педагогів в українській вищій школі.

Для отримання більш повної картини про стан сформованості полікультурної компетентності студентів українських університетів було проведено пілотне дослідження відповідної спрямованості. У ньому взяли участь 236 студентів та 58 викладачів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. За результатами цього дослідження, у 36,9 % студентів відсутні стійкі мотиви щодо системного

вивчення культур різних народів світу, вони проявляють інтерес щодо опанування творчого спадку представників тільки окремих культур.

У дослідженні також встановлено, що 31,7 % студентів не проявляють активних зусиль щодо вільного оволодіння іноземною мовою, 35,3 % — уміннями грамотно розбудовувати полікультурну взаємодію з носіями інших етнічних спільнот. Крім того, 16,7 % респондентів вважають, що англійську мову останнім часом невинновдано широко почали використовувати в Україні, а це знижує роль у суспільстві української мови як державної.

Слід також відзначити, що студентам для обговорення пропонувалися різні типові професійні та побутові проблемні ситуації, які часто виникають під час взаємодії між носіями різних культур. Учасники бесіди мали знайти більш-менш оптимальні варіанти поведінки в кожній з описаних ситуацій. Як встановлено, успішно справитися з цим завданням, не допустивши серйозних помилок у відповідях, змогли тільки близько 20 % студентів.

Отже, результати проведеного пілотного дослідження довели, що, незважаючи на проведену роботу в указаному напрямі, загалом рівень сформованості полікультурної компетентності студентів українських університетів залишається недостатнім. А це вимагає пошуку нових шляхів успішного розв'язання проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців, що зумовлює доцільність переосмислення можливостей творчого застосування цінних доробок з цієї проблеми китайських педагогів.

У світлі цього варто відзначити, що деякі українські вчені визначали у своїх публікаціях наявність тісного взаємозв'язку між формуванням полікультурної компетентності та патріотичним вихованням особистості. Однак в проаналізованих вище дослідженнях цей аспект не знайшов достатнього відображення в їхній практичній діяльності.

Проте в Китаї це питання знаходиться в центрі уваги кожного державного діяча та педагога. Залишились практично без змін комуністична атрибутика, партійно-політичні інститути держави й навіть конфуціанські ідеологічні постулати, КНР інтенсивно змінює їх соціальний зміст та функції.

При цьому в Китаї діє принцип поділу політики й економіки, що проявляється в різному ставленні китайців до політичної й економічної глобалізації, адже перша з них категорично забороняється, інша — практично заохочується з огляду на можливість встановити вигідні наукові й економічні зв'язки та надією отримати додаткові матеріальні кошти для розвитку країни. Унаслідок цього Китай, будучи глибоко інтегрованим у глобальну економічну систему, зберігає свою ідеологічну й політичну самоідентифікацію. Не погоджуючись на реалізацію західної моделі глобалізації, уряд КНР активно впроваджує «м'яку силу», що проявляється в забезпеченні «привабливості національної культури, набору політичних цінностей і зовнішньої політики, підкріпленої моральним авторитетом» [30].

Отже, як відзначається в науковій літературі, ставлення китайського уряду та загалом китайської спільноти до процесу глобалізації проявляється вузько в тому сенсі, що вони акцентують увагу тільки на її практичних (економічних) аспектах, а не на широкому розумінні ідей, цінностей та культурної спадщини [9]. Тому доцільно було б рекомендувати українським викладачам забезпечити більш тісний взаємозв'язок між формуванням полікультурної компетентності студентів та вихованням у них патріотизму, переконання в необхідності керуватися у своїх діях насамперед інтересами свого народу та країни.

Варто також зазначити, що в представлених вище наукових розвідках деякі українські автори визначають необхідність створення відповідного освітнього середовища як необхідної передумови успішного формування полікультурної компетентності студентів університетів. Проте саме поняття такого середовища цими вченими звужується. Тому доцільно рекомендувати українським педагогам для ефективного формування полікультурної компетентності студентів університетів більш уваги приділяти створенню цілісного освітнього середовища, що об'єднує в собі необхідні наукові, матеріальні, технологічні, освітні ресурси для організації освітньої, неформально-комунікативної, науково-дослідницької діяльності студентів з

метою накопичення ними досвіду розбудови взаємодії з носіями інших культур.

Зокрема, результати пілотного дослідження засвідчили, що в українській вищій школі недостатньо повно використовують можливості науково-дослідницької діяльності для формування полікультурної компетентності студентів. Адже наукові центри українських університетів, як правило, не спеціалізуються на проведенні наукових досліджень, присвячених вивченню різних аспектів проблеми полікультурності.

Водночас наведений раніше в тексті дисертації аналіз роботи таких центрів в університетах КНР засвідчує, що залучення на базі цих центрів студентів до дослідницької діяльності в окресленому напрямі під керівництвом провідних вітчизняних та зарубіжних фахівців є важливим фактором у підвищенні рівня полікультурної компетентності особистості. На підставі цього визначено, що одним із перспективних напрямів творчого використання педагогічно цінних доробок китайських фахівців з проблеми формування полікультурної компетентності студентів університетів є такий: залучення студентів до проведення досліджень у наукових університетських центрах з різних проблем полікультурності.

Під час проведення наукового пошуку з'ясовано, що позитивним аспектом у діяльності українських закладів вищої освіти є зростання мобільності учасників освітнього процесу, адже в останні роки значно збільшилась кількість зарубіжних стажувань українських студентів та викладачів. Проте більшість українських студентів, навчаючись у зарубіжних університетах, не займаються там науковою діяльністю, зокрема не проводять наукових розвідок, пов'язаних із формуванням полікультурної компетентності студентської молоді. Також установлено, що в українських університетах ще не сформувалась традиція щодо звіту цих студентів перед широкою аудиторією про результати свого стажування.

Однак результати описаного раніше досвіду формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР свідчать про

те, що зарубіжні стажування можна успішно використовувати для формування цієї компетентності в майбутніх фахівців. Причому організація ними після повернення в свій університет різних заходів за результатами своїх стажувань для широкого загалу має виховний ефект у плані формування цієї компетентності для всіх учасників цих заходів.

На підставі викладеного зроблено висновок про те, що ще одним перспективним напрямом творчого використання педагогічно цінних доробок китайських фахівців з проблеми формування полікультурної компетентності студентів університетів є проходження майбутніми фахівцями стажувань у зарубіжних університетах чи інших організаціях з подальшим проведенням у КНР загальноуніверситетських заходів для презентації результатів реалізованих програм академічної мобільності.

Важливо також підкреслити, що ефективність формування полікультурної компетентності студентів забезпечується системним поєднанням їхньої аудиторної й позааудиторної діяльності. У свою чергу, чільне місце серед різних видів позааудиторної діяльності студентів у різних країнах займає волонтерство.

Як з'ясовано в процесі проведення пілотного дослідження, 42,5 % студентів українських університетів беруть ту чи іншу участь у різних видах волонтерської діяльності, зокрема в центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, громадських організаціях, у дитячих будинках, будинках престарілих, у військових госпіталях тощо. Водночас варто зазначити, що в Україні ще малопоширеними є види волонтерства, які передбачають здійснення запланованої взаємодії з носіями інших культур.

Проте, як відзначалось раніше, у КНР чільне місце серед різних видів волонтерської діяльності студентів університетів займають ті її види, що вимагають прояву учасниками полікультурної компетентності. Наприклад, до кожного іноземного студента, який вперше приїжджає до Китаю, приставляють свого куратора-студента, який його супроводжує певний час, поки той не навчиться спілкуватися китайською мовою та певною мірою не

адаптується в новому для нього соціокультурному середовищі. Це допомагає китайцям вдосконалити знання іноземної мови та підвищити рівень своєї обізнаності в галузі полікультурного спілкування.

Китайські студенти також спільно з іноземними студентами беруть активну участь в різних видах суспільно корисної діяльності й, зокрема, у проведенні різних заходів університетського, міського та державного рівня. Для узгодження своїх дій у процесі спільної роботи її учасники використовують різні мови (китайську, англійську, французьку, російську тощо). Слід також зазначити, що полікультурна взаємодія вимагає від кожного студента врахування культурних традицій та звичаїв своїх партнерів по роботі, прояву поваги до них та їхніх національних особливостей. Накопичений у Китаї цінний досвід з цього питання засвідчує, що залучення китайських студентів до вказаного виду волонтерської діяльності дійсно сприяє підвищенню рівня їхньої полікультурної компетентності.

На підставі викладеного зроблено висновок про те, що третім перспективним напрямом творчого використання досвіду формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів є їх залучення до різних видів спільної волонтерської діяльності з іноземними студентами.

Висновки до розділу 3

На основі аналізу наукових джерел китайських авторів та досвіду роботи університетів у КНР визначено, що важливе місце у формуванні полікультурної компетентності майбутніх фахівців у китайських університетах займає вивчення ними різних навчальних дисциплін. При цьому потенціал щодо формування цієї компетентності у студентів в освітньому процесі значною мірою визначається профілем їхньої професійної підготовки. Зокрема, формуванню у студентів полікультурної компетентності сприяє вивчення ними таких дисциплін: іноземні мови, соціологія, філософія,

політологія, міжкультурна комунікація, вступ до історії західної цивілізації, антологія зарубіжної історії, сучасна світова історія, просвіта в Європі, дослідження європейської інтеграції, історія зарубіжної педагогіки тощо.

У дослідженні встановлено, що процес формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів здійснюється не тільки в їхній аудиторній, але й позааудиторній діяльності. Так, для майбутніх фахівців організовують лекції, зустрічі з вітчизняними та зарубіжними фахівцями у визначеній галузі, диспути та «круглі столи», на яких обговорюються різні аспекти проблеми формування полікультурної компетентності в студентської молоді. Китайських студентів залучають також до участі в науково-дослідній діяльності наукових центрів університетів з відповідної тематики, розробки міжнародних наукових проєктів, проходження стажувань у зарубіжних університетах та інших організаціях. Дієвим засобом формування полікультурної компетентності є залучення майбутніх фахівців до участі в науково-практичних конференціях і семінарах, майстер-класах відомих зарубіжних фахівців, діяльності міжнародних організацій. У китайських університетах студентів залучають також до різних видів суспільно корисної діяльності, яка передбачає здійснення взаємодії з представниками різних культур.

На підставі вивчення педагогічно цінних доробок китайських фахівців з проблеми формування полікультурної компетентності студентів університетів визначено такі перспективні напрями творчого використання цих доробок: залучення студентів до проведення досліджень у наукових університетських центрах з різних проблем полікультурності; проходження майбутніми фахівцями стажувань у зарубіжних університетах чи інших організаціях з подальшим проведенням у КНР загальноуніверситетських заходів для презентації результатів реалізованих програм академічної мобільності; системна організація різних видів суспільно корисної діяльності студентів, участь у яких передбачає взаємодію з представниками інших культур.

Матеріали другого розділу знайшли відображення в публікаціях автора [34; 35].

Список використаних джерел до розділу 3

1. Cross-Cultural Awareness, 张蓓、郑文园编, 北京: 清华大学出版社, 2003.
2. Gudykuns W. B. Cross-Cultural and Intercultural Communication. London, 2003. 302 p.
3. Ionova O. M. Salutogenetic approach to professional training of future teachers. *Pedagogics psychology medical-biological problems of physical training and sports*. 2015. V. 19. Iss. 2. P. 34–42.
4. Kudryavtsev M. D., Kopylov Y. A., Kuzmin V. A., Ionova O. M., Yermakova T. S. Personality oriented system of strengthening of students' physical, psychic and social-moral health. *Physical education of students*. 2016. V. 20. Iss. P. 43–52.
5. Lutaieva T. V. The problem of Moral and Ethical Education of youth in scientific and pedagogical heritage of the Slobozhanshchina scholars (the second half of 19th – early 20th century). *Advanced education*. 2017. № 7. P. 73–79.
6. Lutaieva T., Fesenko V., Alokhina N. Role of intercultural communications in implementation of innovations in higher education: historical and pedagogical aspect. *Europejskie studia humanistyczne: Państwo i Społeczeństwo*. 2017. № 1. P. 140–153.
7. Strazhnikova I., Zavgorodnia T. The organization of the higher education system in China in the context of modern European countries. *Znanstvena misel journal*. 2019. № 32. Vol. 2. P. 41–44.
8. Wiseman R. Intercultural Communication Theory. London, 1995. 327 p.
9. Yang R., Beauchamp Ed. The Third Delight: Internationalization of Higher Education in China. New York, London, 2002. 288 p.

10. Zhejiang University of Science and Technology. URL: <http://www.zust.edu.cn/english>.
11. Анохина Е. С. Иностранные студенты в Китае и проблемы регулирования их пребывания в стране. *Вестник Томского государственного университета*. Серия: История. 2015. № 1 (33). С. 65–68.
12. Ван Ляньцэнь. Система педагогического образования в России и КНР на современном этапе: структурно-содержательный аспект. *Альманах современной науки и образования*. 2012. № 9 (64). С. 36-38.
13. Гомзякова О. Ю. Формування полікультурної компетентності студентів-юристів під час вивчення іноземної мови. URL: http://kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/01_2012_gaiduk_naukovo.pdf.
14. Джуринский А. Н. Поликультурное образование в многонациональном социуме. [2-е изд., перераб. и доп.]. М., 2014. 260 с.
15. Завгородня Т. К., Стражнікова І. В. Вирішення освітніх проблем у Китаї та можливості творчого використання цього досвіду в Україні. *Педагогічний альманах* : зб. наук.праць. Херсон, 2019. Вип. 42. С. 10–15.
16. Закон України «Про вищу освіту» (Із змінами). Відомості Верховної ради (ВВР). 2014. № 37–38. Ст. 2004. URL: <https://zakon.help/law/1556-VII/edition01.01.2019>.
17. Закон України «Про освіту» ((Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38–39, ст. 380) (Із Змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
18. Зеленська О. М. Формування полікультурної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2012. 190 с.
19. Іщенко Р. М., Манько Д. Ю. Вища технічна освіта в Китаї на сучасному етапі. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2016. № 2. С. 3–6.

20. Кондратьєва О. М. Формування полікультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи (на засадах лінгвокраїнознавчого підходу) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2017. 265 с.

21. Конституція України, прийнята Верховною радою України 28 червня 1996 р. (із змінами). URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>.

22. Котенко. Актуалізація проблеми полікультурної компетентності вчителів. *Професійна підготовка вчителів в умовах впровадження кредитно-модульної системи* : матер. наук.-метод. конф. Київ, 2007. С. 29–32.

23. Котенко О. В. Формування професійної компетентності майбутніх вчителів іноземної мови в умовах полікультурного середовища. *Людські цінності і толерантність у сучасному світі : міжконтинентальний діалог інтелектуалів* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2011. С. 211–214.

24. Кравець Р. А. Теоретичні і методичні основи полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі : монографія. Вінниця, 2017. 434 с.

25. Лутаєва Т. В. Формування полікультурної компетентності майбутніх викладачів вищих навчальних закладів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. № 107. Том 1. С. 217–220.*

26. Міністерство освіти КНР. Національна середньострокова і довгострокова програма реформи і розвитку освіти на 2010-2020 рр. URL: http://www.moe.edu.cn/srcsite/A01/s7048/201007/t20100729_171904.html.

27. Моцар М. М. Формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 313 с.

28. Національна доктрина розвитку освіти (затверджено указом президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.

29. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (схвалено Указом Президента України

від 25 червня 2013 року № 344/2013). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

30. Общество и государство в Китае: Т. XLIII, ч. 2 [Редколл.: А. И. Кобзев и др.]. М., 2013. Вып. 9. С. 384–389.

31. Султанова Л. Ю. Теоретичні і методичні засади полікультурної освіти майбутнього викладача вищого педагогічного навчального закладу дис. ... док-ра пед. наук : 13.00.04. К., 2018. 507 с.

32. Сяо Су, Цзян Сяоянь. Интеграция педагогических идей В. А. Сухомлинского в образовательное пространство Китая. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Вип. LXIX. Т. 1. 2016. С. 94–101.

33. Сяо Су, Цзян Сяоянь. Распространение идей Сухомлинского в контексте развития образование в Китае. *Педагогічна освіта : теорія і практика. Психологія. Педагогіка* : зб. наук. пр. Київ. ун-ту імені Бориса Грінченка. Київ, 2018. № 29. С. 22–28.

34. Чжан Ювень. Аналіз досвіду формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. Хар. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків, 2018. Вип. 60. С. 158–165.

35. Чжан Ювень. Особливості формування полікультурної компетентності студентів в освітньому середовищі китайського університету. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Педагогічні науки*. Старобільськ, 2018. Випуск № 8 (322). С. 165–170.

36. Чжу Жийтянь, Ма Цзяхун. Реформа высшего педагогического образования: на примере Гуансийского университета. *Наньнин: Гуансийский университет. Серия: Философия и социология*. 2008. № 6. С. 62–66.

37. Шевченко К. В. Підготовка бакалаврів освіти у педагогічних університетах КНР : дис. ... пед. наук : 13.00.01. Київ, 2018. 343 с.

38. Щербакова А. В. Формування полікультурної компетентності у студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного

навчального закладу : дис.... канд. пед. наук : 13.00.04. Старобільськ, 2015. 357 с.

39. 埃伯哈德·丢菲尔, 企业的国际化管理, 北京出版社, 2009。
40. 毕继万, 跨文化非语言交际, 北京: 外语教学与研究出版社, 1999。
41. 窦卫霖, 跨文化商务交际, 北京: 高等教育出版社, 2005。
42. 陈晓萍, 跨文化管理(第3版), 清华大学大学出版社, 2016。
43. 陈时见, 易连云, 比较教育学, 西南师范大学出版社, 2012。
44. 陈立思, 比较思想政治教育(第二版), 中国人民大学出版社, 2019。
45. 冯增俊, 陈时见, 项贤明, 当代比较教育学, 人民教育出版社, 2008。
46. 高东慧, 中国比较教育的发展现状分析, 教育进展, 2011, 1: 103–107。
URL: <http://dx.doi.org/10.12677/ae.2011.1302>。
47. 顾伟泉, 比较教育研究计量评价与比较教育研究发展现状分析[J], 比较教育研究, 2005, 3 : 81–85。
48. 顾明远, 阚阅等, 改革开放 30 年中国比较教育的重建和发展 [J], 比较教育研究, 2008, 12 : 1–6。
49. 胡文仲, 跨文化交际学概论, 北京: 外语教学与研究出版, 1999。
50. 胡文仲, 超越文化的屏障, 北京: 外语教学与研究出版社, 2004。
51. 胡文仲, 文化与交际, 北京: 外语教学与研究出版社, 1994。
52. 海伦·德雷斯凯等, 国际管理, 机械工业出版社, 2008。
53. 贾玉新, 跨文化交际学, 上海: 上海外语教育出版社, 1997。
54. 靳爱心, 教师授课教案, 课程名: 跨文化管理。 URL: <https://wenku.baidu.com/view/6b490581cdbff121dd36a32d7375a417876fc1c4.html>。
55. 生兆欣, 垦拓之路: 改革开放后的中国比较教育发展分析[J], 比较教育研究, 2008, 12 : 7–12。
56. 生兆欣, 比较教育方法论中国学者倡导的观点[J], 全球教育展望, 2008, 37(1) : 62–66。

57. 时秀梅, 跨国公司跨文化管理研究, 经济管理出版社, 2013。
58. 单中惠, 西方教育思想史, 中国人民大学出版社, 2017, 624。
59. 吴卫平, 跨文化能力综合测评: 理论与实践, 北京: 中国社会科学出版社, 2015。
60. 许力生, 跨文化交流入门, 杭州: 浙江大学出版社, 2004。
61. 许力生主编, 新编跨文化交际英语教程, 上海外语教育出版社, 2010。
62. 徐佳, 跨文化能力概念模型内涵的扩展研究, 湖北社会科学, 2018 (1期): 181-86。
63. 杨德峰, 汉语与文化交际, 北京: 北京大学出版社, 1999。
64. 郑杭生, 李强, 李路路, 洪大用, 社会学概论新修(第5版新编21世纪社会学系列教材), 中国人民大学出版社, 2019, 515。
65. 周琪, 比较思想政治教育学, 高等教育出版社, 2018, 216。
66. 朱俊华, 留学生跨文化交际能力培养研究, 博士学位论文, 2017。

ВИСНОВКИ

1. У дисертації згідно з поставленими метою та завданнями дослідження з'ясовано ступінь наукової розробленості проблеми формування полікультурної компетентності студентів у китайських університетах. Установлено, що вченими висвітлено окремі аспекти цієї проблеми, проте не здійснювався комплексний порівняльний аналіз теоретичних та практичних доробок щодо її розв'язання педагогами в КНР.

Визначено, що в науковій літературі КНР пропонують три основні шляхи вдосконалення процесу формування полікультурної компетентності студентів університетів: 1) за допомогою впровадження американської моделі полікультурної освіти; 2) через реалізацію європейської моделі полікультурної освіти; 3) шляхом творчого поєднання елементів обох цих моделей на основі врахування ментальних особливостей китайського народу.

2. На основі зіставлення поглядів китайських та українських дослідників щодо трактування ключових понять дослідження («компетентність», «компетенція», «полікультурність», «транскультурність» тощо) визначено: полікультурна компетентність — це інтегративне особистісне утворення, що комплексно поєднує в собі знання, уміння, якості, цінності людини, які забезпечують її здатність ефективно взаємодіяти з представниками інших культур на засадах взаємоповаги, взаєморозуміння й толерантності, а також готовність зберігати й подалі розвивати розмаїття форм культурного самовираження в умовах глобалізованого суспільства.

На основі аналізу китайської наукової літератури також зроблено висновок про те, що полікультурна компетентність студентів університетів включає такі структурні компоненти: мотиваційно-потребнісний (розвиненість мотивів щодо оволодіння знаннями та вміннями полікультурної взаємодії, наявність потреби в їхньому постійному вдосконаленні); емоційно-ціннісний (прояв позитивного ціннісного ставлення до інших культур та їх носіїв, відчуття позитивних емоцій від

спілкування з представниками інших соціокультурних спільнот); когнітивно-функціональний (сформованість знань про сутність культури, культурні особливості різних народів, правила та норми міжкультурної комунікації, а також умінь, необхідних для здійснення полікультурної взаємодії: інтелектуальних, організаційних, комунікативних, рефлексивних); особистісний (сформованість особистісних якостей, необхідних для реалізації полікультурного спілкування: емпатійність, толерантність, доброзичливість тощо).

3. У дисертації узагальнено досвід формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР. Як встановлено, у Китаї цей процес відбувається в процесі вивчення майбутніми фахівцями різних навчальних дисциплін (іноземні мови, філософія, політологія, соціологія, міжкультурна комунікація, сучасна світова історія тощо), причому діапазон цих дисциплін постійно розширюється.

Також у Китаї накопичений цінний досвід формування полікультурної компетентності студентів в їхній позааудиторній діяльності. Зокрема, для них проводяться лекції, зустрічі з фахівцями у визначеній галузі, дискусії, «круглі столи» на відповідну тематику. Китайських студентів залучають також до участі в науково-дослідній діяльності на базі наукових центрів, розробки міжнародних наукових проєктів, проходження стажування в різних зарубіжних організаціях, реалізації сумісної суспільно корисної діяльності із зарубіжними ровесниками.

4. На підставі узагальнення й систематизації педагогічно цінних думок китайських науковців та досвіду формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів визначено такі перспективні напрями творчого використання цих доробок: залучення студентів до проведення досліджень у наукових університетських центрах із різних проблем полікультурності; проходження майбутніми фахівцями стажувань у зарубіжних університетах чи інших організаціях з подальшим проведенням у КНР загальноуніверситетських заходів для презентації

результатів реалізованих програм академічної мобільності; системна організація різних видів суспільно корисної діяльності студентів, участь у яких передбачає взаємодію з представниками інших культур.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми. Подальшої розробки потребують питання формування полікультурної компетентності студентів університетів в інших країнах, виявлення педагогічних умов підвищення ефективності цього процесу, а також організації майбутніми фахівцями самовиховання в указаному напрямі.

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклади переліку спеціальностей бакалаврату, за якими навчаються студенти в різних китайських університетах

Приклади спеціальностей бакалаврату Пекінського університету мови та культури: «Китайська мова (китайська/японська, двомовне навчання)»; «Китайська мова (китайська/англійська, двомовне навчання)»; «Китайська мова як іноземна», «Англійська мова», «Французька мова», «Японська мова», «Іспанська мова», «Арабська мова», «Корейська мова», «Німецька мова», «Міжнародна економіка і торгівля», «Міжнародна політика», «Переклад і перекладознавство».

Приклади спеціальностей бакалаврату Другого Пекінського університету іноземних мов: «Англійська мова», «Арабська мова», «Журналістика», «Іспанська мова», «Корейська мова», «Міжнародна політика», «Менеджмент туризму», «Німецька мова», «Португальська мова», «Російська мова», «Французька мова», «Юриспруденція», «Японська мова».

Приклади спеціальностей бакалаврату Шанхайського транспортного університету (Цзяотун): «Китайська мова», «Англійська мова», «Німецька мова», «Міжнародна економіка і торгівля», «Японська мова».

Приклади спеціальностей бакалаврату Гуандунського університету іноземних мов та зовнішньої торгівлі: «Міжнародні відносини», «Міжнародна політика», «Журналістика», «Перекладацька справа», «Англійська мова», «Японська мова», «Корейська мова», «Індонезійсько-малайська мова», «В'єтнамська мова», «Таїландська мова», «Російська мова», «Німецька мова», «Французька мова», «Іспанська мова», «Італійська мова», «Арабська мова».

Приклади спеціальностей бакалаврату Східно-китайського педагогічного університету: «Китайська мова (Міжнародний бізнес – китайсько-англійський мовний напрямок)»; «Прикладна психологія», «Художня освіта», «Освіта і технології», «Англійська мова», «Образотворче мистецтво», «Французька мова», «Німецька мова», «Історія», «Ідеологічне і політичне утворення», «Японська мова», «Юриспруденція», «Музика», «Новини та засоби масової інформації», «Філософія», «Психологія», «Російська мова», «Соціологія», «Викладання китайської мови як іноземного», «Переклад».

Приклади спеціальностей бакалаврату Харбінського політехнічного університету: «Соціологія», «Міжнародна економіка і торгівля», «Юриспруденція» (Інститут гуманітарних, суспільних наук і юриспруденції); «Англійська мова», «Російська мова», «Японська мова» (Інститут іноземних мов).

Додаток Б

Перелік навчальних дисциплін, що мають значний потенціал для формування полікультурної компетентності студентів (на прикладі Пекінського університету)

Факультет китайської мови і літератури: «Китайська культура в Японії», «Історія західної літератури», «Лінгвістична теорія Фердинанда де Соссюра».

Факультет філософії: «Західна філософія», «Марксистська філософія», «Введення в світову релігію», «Західна політична думка».

Факультет міжнародних відносин: «Історія міжнародних відносин», «Міжнародна політична економія», «Міжнародні відносини Китайської Народної Республіки», «Історія міжнародних відносин Китаю», «Міжнародні організації та міжнародне право», «Американська культура і суспільство», «Знайомство з Азіатсько-Тихоокеанським регіоном».

Юридичний факультет: «Міжнародне економічне право», «Міжнародне фінансове право», «Зарубіжна історія юриспруденції», «Англо-американська система права», «Зарубіжні конституції», «Розв'язання міжнародних комерційних спорів», «Професійна англійська мова».

Факультет соціології: «Іноземна соціологія», «Історія західної соціальної думки», «Введення в антропологію», «Інтенсивне читання оригінальної соціології англійською мовою».

Факультет англійської мови і літератури: «Академічна британська мова й аудіювання», «Англійський коледж», «Англійські художні шедеври та фільми», «Твори мистецтва епохи Відродження», «Англо-американська культура», «Читання англо-американської поезії», «Вибіркові американські історичні документи», «Читання англійською мовою», «Письмо академічною англійською мовою», «Англо-американські документальні фільми про культуру та суспільство Китаю», «Огляд американської культури»,

«Вибіркове читання західної літератури», «Оцінка грецької та римської міфології», «Вибіркове читання британських і американських газет».

Інститут іноземних мов: «Загальнодоступна арабська мова», «В'єтнамська мова», «Курдська мова», «Корейська мова», «Турецька мова», «Африканська культура і суспільство», «Бенгальська мова», «Персидська мова», «Італійська мова», «Грузинська мова», «Японська мова», «Французька мова», «Німецька мова», «Іспанська мова», «Російська мова», «Португальська мова», «Аналіз творів Шекспіра», «Історія і культура Бразилії», «Використання аудіовізуальних засобів навчання у вивченні англійської мови», «Британська і американська драма», «Сучасна американська література», «Австрійська і швейцарська література», «Каїрський діалект», «Коротка історія єврейської мови», «Тайська мова», «Монгольська народна культура», «Культура М'янми», «Мова хінді», «Індійська релігія», «Історія Індії».

Художній факультет: «Оцінка західної музики», «Знайомство з китайськими і зарубіжними відомими піснями», «Коротка історія Західної опери», «Історія західного мистецтва», «Вивчення оригінальних творів західного мистецтва», «Загальна історія західного мистецтва», «Історія світового кіно».

Додаток В

Фрагменти навчальних програм з курсу «Міжкультурна комунікація»

1. Тайюанський технологічний університет

Факультет: іноземних мов

Спеціальність: «Англійська мова та література»

Кількість годин: 32

Кількість кредитів: 2

Семестр: 3

Мета та завдання

За допомогою викладання курсу в аудиторії та проведення пов'язаних з ним позааудиторних заходів забезпечити усвідомлення студентами значення та ролі міжкультурної комунікації в сучасному світі, розуміння її суті, формування емпатійності до представників різних культур та терпимості до їхніх культурних відмінностей, умінь гнучко вирішувати проблеми спілкування, що виникають через ці відмінності, удосконалювати навички використання англійської мови для міжкультурного спілкування, розвиток здатності здійснювати міжкультурну комунікацію за допомогою використання англійської мови з її носіями.

У процесі вивчення вказаної дисципліни студенти можуть ще більше розширити свої знання, поліпшити вміння розуміти іноземну мову, більш точно та глибоко розуміти один одного, адекватно поводитися в процесі спілкування з носіями англійської мови. Засвоєння культурознавчих знань майбутніми фахівцями сприяє також удосконаленню мовних навичок та підвищенню загального рівня володіння англійською мовою.

Під час вивчення студентами зазначеного курсу має бути реалізовані такі вимоги:

1. Засвоєння майбутніми фахівцями знань про суть міжкультурної комунікації та особливості її здійснення.
2. Оволодіння інформацією про фактори, що впливають на перебіг та результати міжкультурного спілкування.
3. Дізнання про способи міжкультурного спілкування і методи дослідження міжкультурного спілкування.
4. Попереднє розуміння майбутніми фахівцями відповідних теорій мови і міжкультурних досліджень;
5. За допомогою порівняння схожостей і відмінностей між китайською і західною культурами забезпечення розвитку міжкультурної самосвідомості студентів, формування в них здатності успішно реалізовувати міжкультурну комунікацію.

6. Забезпечення гнучкого використання студентами знань іноземної мови, удосконалення їхніх умінь спілкуватися з іноземцями, зменшення й уникнення непорозумінь у спілкуванні.

За допомогою засвоєння лекційного матеріалу, аналізу конкретних комунікативних ситуацій та виконання відповідних вправ до кожного розділу студенти оволодівають базовими знаннями міжкультурного спілкування та поліпшують якість свого навчання за допомогою застосування сучасних методів навчання.

Ключові поняття курсу: культура, комунікація, міжкультурна комунікація, культурні відмінності, мова, вербальні та невербальні засоби спілкування, міжкультурні просторово-часові відносини, міжкультурна обізнаність, міжкультурна адаптація, полікультурна компетентність, культурний конфлікт і культурний шок. Викладання курсу має забезпечити засвоєння студентами цих понять, а також вдосконалити професійні навички усного та писемного мовлення, поліпшити навички спілкування англійською мовою.

Зміст, годинний розподіл

Розділи	Зміст	Кількість годин	
		Лекційні заняття	Практичні заняття
1	Вступ до міжкультурної комунікації	2	0
2	Комунікація між культурами	1	2
3	Культура та комунікація	2	2
4	Культурне різноманіття	2	1
5	Мова та культура	2	2
6	Культура та вербальна комунікація	1	2
7	Культура та невербальне спілкування	1	1
8	Час та простір у межах різних культур	1	1
9	Крос-культурне сприйняття	1	1
10	Міжкультурна адаптація	1	1
11	Оволодіння полікультурною компетентністю	1	2
12	Міжкультурний конфлікт та культурний шок	1	1
Усього	32	16	16

2. Університет Цзіньчжун

Факультет: іноземних мов

Загальна кількість годин: 32

Загальна кількість кредитів: 2

Семестр: 7

Зміст курсу, розподіл годин

Розділи	Зміст	Аудиторні години	Розподіл годин	
			Лекції	Практичні заняття
1	Вступ до міжкультурної комунікації	2	1	1
2	Щоденні словесні комунікації	2	1	2
3	Щоденні словесні комунікації (II)	4	3	1
4	Вербальне спілкування	4	3	1
5	Полікультурне спілкування	4	3	1
6	Культурні варіації в стилях переговорів	4	2	2
7	Інтерпретація гумору в міжкультурних зустрічах	4	2	2
8	Полікультурна особистість: інтеграція східних та західних тенденцій	4	2	2
Усього		28	17	12

Додаток Г

Фрагмент програми 7-й Шанхайського університетського міжнародного освітнього форуму на тему «Нові ідеї, нові технології, нові навчальні аудиторії – освіта й реформа навчання в епоху нових технологій»

1. Заступник ректора Шанхайського університету Сюй Ке. Тема доповіді: «Реформа викладання та розвиток педагогічних здібностей викладачів Шанхайського університету».
2. Віце-канцлер Національного Університету Ірландії (Корк) М. Маккарті. Тема доповіді: «Сприяння викладання й навчання у вищій освіті – модель професійного розвитку 21-го століття».
3. Доктор наук М. Р. Хесс, професор Вільного університету Берліна. Тема доповіді: «Цифроведення в галузі гуманітарних наук: враження Німеччини».
4. Доктор наук, професор університету Лойола Меримаунт (США) Ю Чжан. Тема доповіді «Викладання гуманітарних наук в інтерактивному навчальному центрі».
5. Доктор наук, професор Університету Талси Хуейвен Чжан. Тема доповіді: «Сутінки або світанок: гуманітарні науки в епоху цифрових технологій».

Додаток Д

Фрагмент плану виховної роботи Пекінського університету, спрямованої на формування полікультурної компетентності студентів

1. Лекція професора Чжао Байшена «Уявлене майбутнє: серія «сьогодні-завтра» та планування майбутнього життя».
2. Виступ Шанхайського балету з постановкою британського балетмейстера Дерека Діна «Лебедине озеро».
3. Лекція «Реконструкція політичних економічних досліджень комунікації з крос-культурної точки зору» Чжао Юеджі, професора канадського університету С. Фрезера.
4. Перегляд фільму «Найтемніша година» (результат виконання міжнародного проекту).
5. Перегляд польського фільму «Люблячий Вінсент» (перша повнометражна кінострічка про нідерландського художника Вінсента ван Гога, яка повністю виконана в стилі цього художника).
6. Новорічний концерт Американського кіно-оркестру Голлівуду.
7. Фламенко Кармен іспанського балету Мурсії.
8. Концерт музичних фільмів відомих японських виконавців Дзьо Хісайсі та Хаяо Міядзакі.
9. Лекція К. Рудда на тему «Збереження тривалого миру в Азії» (англійською мовою).
10. Демонстрація опери Ліюань у виконанні експериментального театру ліюанської опери Фуцзянь.
11. Виконання арій із зарубіжних класичних опер Ві Гонффей (сопрано) (Національна опера Китаю).
12. Лекція М. Віролі «Князь Макіавеллі в промові про національне викуплення».
13. Лекція М. Віролі «Теорія Макіавеллі про республіканську свободу»
14. Лекція судді апеляційного суду США М. Гарланда «Роль судів в американській правовій системі».
15. Друга щорічна конференція, присвячена порівняльному аналізу законодавства США та КНР.
16. Лекція викладача університету Сучжоу Юань Хесяна на тему «Китайське та західне порівняльне літературознавство: питання до роздумів».
17. Міжнародний фестиваль культури Пекінського університету.

Додаток Е

**СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ
ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дослідження

1. Чжан Ювень, Ткачова Н. О. Формування полікультурної компетентності молоді в умовах сучасного глобалізованого суспільства. *Теорія та методика навчання та виховання*: зб. наук. пр. Хар. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків: ХНАДУ, 2017. Вип. 41. С. 127–134. (Особистий внесок здобувача: визначення характерних особливостей формування полікультурної компетентності молоді в умовах сучасного глобалізованого суспільства).

2. Чжан Ювень. Визначення поняття «полікультурна компетентність» у науково-педагогічній літературі. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: зб. наук. пр. ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Харків, 2017. Вип. № 4 (84). С. 171–176.

3. Чжан Ювень. Аналіз досвіду формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР. *Педагогіка та психологія*: зб. наук. пр. Хар. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків, 2018. Вип. 60. С. 158–165.

4. Чжан Ювень. Особливості формування полікультурної компетентності студентів в освітньому середовищі китайського університету. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Педагогічні науки. Старобільськ, 2018. Вип. № 8 (322). С. 165–170.

5. Чжан Ювень, Ткачова Н. О. Нормативно-правова база для формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2019. Вип. 2 (45). С. 196–199. (Особистий внесок здобувача: аналіз основних державних нормативних документів, що регламентують процес

формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР).

6. Чжан Ювень. Методи, форми, засоби формування полікультурної компетентності у студентів китайських університетів. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: зб. наук. пр. ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Харків, 2019. Вип. 4 (96). С. 287–296.

7. Zhang Youwen, Tkachova N. The outlook for the uses of experience with policultural competence practices of Chinese universities higher school students in Ukraine. *Středoevropský věstník pro vědu a výzkum*. 2019. № 8 (60). P. 73-77. (*Особистий внесок здобувача: виявлення перспективних напрямів використання педагогічно цінних доробок китайських фахівців з формування полікультурної компетентності студентів університетів в українській вищій школі*).

Наукові праці апробаційного характеру

8. Чжан Ювень, Ткачова Н. О. Теоретичні аспекти проблеми формування полікультурної компетентності молоді в сучасному суспільстві. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів : теорія і практика* : матер. II Міжнарод. науково-практ. конф. (Харків, 11 квітня 2017 р.). Харків, 2017. С. 201-204. (*Особистий внесок здобувача: висвітлено особливості формування полікультурної компетентності молоді в сучасному суспільстві*).

9. Чжан Ювень. Суть та місце полікультурної компетентності особистості в сучасному суспільстві. *Фундаментальні та прикладні дослідження : сучасні науково-практичні рішення та підходи* : зб. матер. III-ї Міжнарод. наук.-практ. конф. (Баку – Ужгород – Дрогобич, 17 листопада 2017 р.). Баку – Ужгород – Дрогобич, 2017. С. 268–269.

10. Чжан Ювень. Про полікультурну освіту й виховання студентів вищої школи у США, КНР та Україні. *Українська освіта і наука в XXI столітті: погляд молоді* : матер. III Міжнар. наук-практ. конф. молодих учених (Харків, 11–12 травня 2017 р.). Харків, 2017. С. 62–65.

11. Чжан Ювень, Ляо Цайчжи. Суть, структура та зміст полікультурної компетентності студентів (за поглядами китайських та українських науковців). *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів : теорія і практика* : матер. III Міжнарод. науково-практ. конф. (Харків, 10 квітня 2018 р.). Харків, 2018. С. 272–275. (*Особистий внесок здобувача: проведено порівняльний аналіз підходів українських та китайських науковців щодо визначення структури та змісту полікультурної компетентності студентів*).

12. Чжан Ювень. До питання формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців у КНР. *Традиційна культура в умовах глобалізації: синергія традиції та інновації* : матер. науково-практ. конф. (Харків, 21-22 квітня 2019 р.). Харків, 2018. С. 357-358.

Відомості про апробацію результатів дисертації. Основні результати й висновки роботи оприлюднювались на засіданнях кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (2016–2018 рр.); на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* — «Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика» (Харків, 2017, 2018), «Українська освіта і наука в XXI столітті: погляд молоді» (Харків, 2017); «Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення та підходи» (Баку — Ужгород — Дрогобич, 2017); *всеукраїнській* — «Традиційна культура в умовах глобалізації: синергія традиції та інновації» (Харків, 2019).

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Г.С. СКОВОРОДИ**

вул. Алчевських, 29, м. Харків, 61002, тел. (057) 700-35-23, факс (057) 700-69-09
e-mail: rector@hnpu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125585

Від 24.10.2019 № 04/10-854

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
**Чжан Ювень на тему «Формування полікультурної компетентності
студентів в університетах КНР», поданого на здобуття наукового
ступеня доктора філософії за галуззю знань Освіта/Педагогіка, за
спеціальністю 11 Освітні, педагогічні науки**

Довідка засвідчує, що протягом 2017-2019 навчальних років на фізико-математичному факультеті, факультеті початкового навчання, факультеті психології та соціології реалізувались наукові доробки дисертантки з проблеми формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів.

Так, під час вивчення навчальних дисциплін педагогічного циклу («Педагогіка», «Історія педагогіки», «Порівняльна педагогіка», «Педагогіка вищої школи» та ін.), методики викладання профільних предметів, а також у позааудиторній роботі зі студентами широко використовували створені дисертанткою навчально-методичні матеріали, спрямовані на підвищення рівня сформованості полікультурної компетентності майбутніх фахівців, забезпечення усвідомлення ними можливостей творчого використання в освітньому процесі української вищої школи теоретичних положень та практичного досвіду китайських педагогів з окресленої проблеми. Впровадження зазначених матеріалів сприяло підвищенню якості освітнього процесу та вдосконаленню полікультурної компетентності студентів.

Одержані дисертанткою позитивні результати проведеної роботи в окресленому напрямі є підставою для висновку про доцільність широкого впровадження педагогічних доробок Чжан Ювень з питань формування полікультурної компетентності студентів китайських університетів в освітній процес вітчизняних закладів вищої освіти.

Проректор з наукової роботи

Ю. Д. Бойчук

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

61022, м. Харків, майдан Свободи, 4, факс +38 057 705-02-41, тел. +38 057 705-12-47, +38 057 707-52-31,
E-mail: univer@karazin.ua, код ЄДРПОУ 02071205

25.10.19 № 0504-218
на № _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Чжан Ювень на тему «Формування полікультурної компетентності
студентів в університетах КНР», поданого на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за галуззю знань Освіта/Педагогіка, за спеціальністю
011 Освітні, педагогічні науки**

Довідка засвідчує, що протягом 2018-2019 навчальних років на філософському факультеті, факультеті іноземних мов та факультеті комп'ютерних наук Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна впроваджувались теоретичні та практичні напрацювання Чжан Ювень з проблеми формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР.

У процесі викладання навчальних курсів педагогіки й педагогіки вищої школи використовувались навчально-методичні матеріали дисертанти, в яких розкриваються витoki появи та становлення педагогічних ідей про здійснення полікультурного виховання особистості в Китаї, аналізуються методи, форми, засоби формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР, а також висвітлюються можливості творчого використання педагогічних доробок китайських педагогів з окресленої проблеми в освітній практиці українських університетів. Це сприяло підвищенню інтересу майбутніх фахівців до питання оволодіння полікультурною компетентністю, а також спонукало їх до здійснення її цілеспрямованого вдосконалення.

Отримані позитивні результати дозволяють зробити висновок про доцільність більш широкого впровадження педагогічних доробок Чжан Ювень про формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР в освітньому процесі українських університетів.

Проректор
з науково-педагогічної роботи

А. В. Пантелеймонов

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
«ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, 92703
тел./факс: (06461) 2-40-61, 097-567-20-45
e-mail: mail@luguniv.edu.ua, www.luguniv.edu.ua

28.10.2019 № 1/994

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Чжан Ювень на тему «Формування полікультурної компетентності студентів
в університетах КНР», поданого на здобуття наукового ступеня доктора
філософії за галуззю знань Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 011 Освітні,
педагогічні науки**

Довідка засвідчує, що протягом 2017-2019 навчальних років в освітньому процесі факультету іноземних мов і факультету української філології та соціальних комунікацій Луганського національного університету імені Тараса Шевченка впроваджувались теоретичні та практичні напрацювання дисертантки, присвячені проблемі формування полікультурної компетентності студентів в університетах КНР.

Зокрема, під час викладання педагогічних дисциплін до відома студентів доводилась інформація про появу та розвиток ідей з проблеми полікультурного виховання китайської молоді, а також реалізовувались рекомендації дисертантки про формування полікультурної компетентності студентів шляхом творчого застосування доробок китайських педагогів з окресленої проблеми. Такий підхід сприяв розвитку у студентів українських університетів інтересу до зазначеної проблеми, а також подальшому вдосконаленню їхньої полікультурної компетентності.

Отримані позитивні результати педагогічної роботи зі студентами дозволяють зробити висновок про те, що теоретичні та практичні розробки дисертантки з проблеми формування полікультурної компетентності студентів доцільно рекомендувати до широкого впровадження у вишій школі України.

Ректор

Мордовцева Наталія Валеріївна
0509872951

Сергій САВЧЕНКО